

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEDENİ USUL HUKUKUNDA SESLİ VE GÖRÜNTÜLÜ
BİLİŞİM SİSTEMİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. NESİBE KURT KONCA

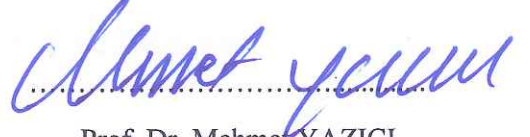
HAZIRLAYAN
AYDAN AKTOĞ ÖZEL

ANKARA
2019

Tez Başlığı: Medeni Usul Hukukunda Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemi

Tezi Hazırlayan: Aydan AKTOĞ ÖZEL

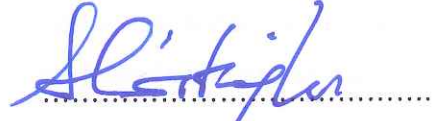
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı:

Prof. Dr. Mehmet YAZICI

Enstitü Müdürü

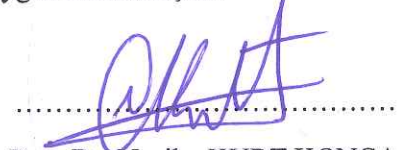
Bu tezin yüksek lisans derecesi elde etmek için gerekli koşulları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. İbrahim Sahir ÇÖRTOĞLU

Özel Hukuk ABD Başkanı

Bu tez tarafımdan incelenmiş olup yüksek lisans tezi olarak uygun bulunmuştur.

Doç. Dr. Nesibe KURT KONCA

Tez Danışmanı

Tez Sınav Tarihi: 13/12/2019

Tez Jüri Üyeleri:

Doç.Dr. Nesibe KURT KONCA (Çankaya Üniv.)

Dr. Öğr. Üyesi Murat ERDEM (Ankara Sosyal Bilimler Üniv.)

Dr. Öğr. Üyesi İsmet MAZLUM (Çankaya Üniv.)

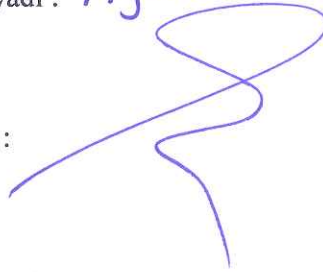
ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kurallarını gözeterek ifade ettiğimi ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

20.12.2019

Adı Soyadı : **Aydan AKTÖG ÖZEL**

İmzası :

ÖZET

MEDENİ USUL HUKUKUNDA SESLİ VE GÖRÜNTÜLÜ BİLİŞİM SİSTEMİ

AKTOĞ ÖZEL, Aydan

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nesibe KURT KONCA

Aralık 2019, Sayfa 126

Günümüzün bilgi çağında iş dünyası, kamu idaresi ve kaçınılmaz olarak adalet teşkilatında teknoloji hızla artan bir gelişme göstermiş; bunun sonucunda yargılama hukukunda da teknolojinin kullanıldığı alanlar artmıştır.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi; savcılık, mahkeme ya da hâkim huzurunda ifadesi alınamayan tarafların, tanık, bilirkişi yahut uzmanların video konferans yoluyla ifadelerinin alınmasını sağlayan hukukumuza yeni girmiş bir kurumdur. Bu çalışmada Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin tanımı, tarihçesi, elektronik belgeleri, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumunun mevzuatta düzenlenişi ve medeni usul ilkeleriyle olan ilişkisi, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin medeni yargıda uygulaması, teknik özellikleri, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile tanıkların, bilirkişilerin dinlenmesi, ifade ve sorgunun yapılması, istinabe ile ilişkisi, keşif işlemi sırasında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kullanımı incelenecektir.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumunun ilk ortaya çıkışından günümüzdeki halini alana dek geçirdiği değişim ve gelişimler, medeni usul hukukunun belli başlı müesseselerini nasıl etkilediği, faydaları ve olumsuz yönlerinin incelendiği bu çalışmada, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumundan ziyade birçok medeni usul hukuku kurumu ve ilkelerini ayrıntılı olarak inceleyerek, bu kurumlar ile Sesli ve Görüntülü bilişim sisteminin nasıl birlikte kullanıldığını ve hangi amaçları hedeflediğini inceledik.

ABSTRACT

AUDIO AND VIDEO INFORMATION SYSTEM IN CIVIL PROCEDURE LAW

AKTOĞ ÖZEL, Aydan

Institute of Social Sciences, Department of Private Law

Advisor: Doç. Dr. Nesibe KURT KONCA

November 2019, Pages 126

In modern information era, in administrative regulation and judicial organization, technology has improved drastically and because of that, usage of technological areas in procedural law has increased. Auditory and visual information system is a new area in our law system which ensures witnesses, surveyors or experts which can not give their statements in the presence of prosecutor, court or judge to give their statements through video conference. In this study; the definition of auditory and visual information system, it's history, electronical documents, the configuration of auditory and visual information system in the body of current law and its relation with principles of civil procedure, the implementation of auditory and visual information system to civil procedure, it's technical specifications, statement taking and listening to witnesses, surveyors and experts through auditory and visual information system, interrogating and taking statements, its relation with rogatory and it's usage in the process of viewing.

In this study which examines the changes and evolvment of auditory and visual information system from the time it was first established to its status today, how it affects institutes of law of civil procedure, it's pros and cons, despite of auditory and visual information system we analyzed it's usage and purposes in law of civil procedure by analyzing law of civil procedure and its principles in detail.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
MEDENİ USUL HUKUKUNDA SESLİ VE GÖRÜNTÜLÜ BİLİŞİM SİSTEMİNE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER.....	3
1.1.Elektronik Ortam ve Elektronik İmza	3
1.2. Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)	7
Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi	9
1.3.1. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Anlamı.....	9
1.3.2. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Tarihçesi.....	11
1.3.3. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Amacı.....	13
1.3.4. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Hukuki Niteliği	14
1.3.5. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Uygulanma Şartları	18
1.3.5.1. Her İki Tarafın Rızası	18
1.3.5.2. Taraflar, Taraf vekilleri, Bilirkişi, Tanık ve Uzmanların Dinlenmesi	20
1.3.5.3. Ses ve Görüntünün Aynı Anda Nakledilmesi	22
1.3.5.4. Mahkemenin Kararı	23
1.3.6. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Yazı İşleri Yönetmeliğinde Düzenlenişi	24
1.3.7. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Hukuk Mahkemelerinde Uygulanması ve Mahkeme Kararı Örnekleri	28
İKİNCİ BÖLÜM.....	43
MEDENİ USUL HUKUKUNA HÂKİM OLAN İLKELERLE İLİŞKİSİ	43
2.1. İlkelerle Olan İlişkisi.....	43
2.1.1 Tasarruf İlkesi	44
2.1.2. Yargılamanın Hâkim Tarafından Yürütülmesi İlkesi	48
2.1.3. Doğrudanlık İlkesi	49
2.1.4. Adil Yargılanma Hakkı.....	52
2.1.4.1 Kanuni, Bağımsız Ve Tarafsız Bir Mahkeme Tarafından Yargılanmak..	55
2.1.4.2 Makul Sürede Yargılanma Hakkı	56
2.1.4.3. Aleni Surette Yargılanma.....	59

2.1.4.4. Hakkaniyete Uygun Olarak Yargılanma.....	63
2.1.5. Hukuki Dinlenilme Hakkı.....	68
2.1.5.1. Bilgilenme Hakkı	72
2.1.5.2. Açıklama Ve İspat Hakkı	74
2.1.5.3. Dikkate Alınma Hakkı	78
2.1.6. Usul Ekonomisi İlkesi.....	82
2.1.6.1. Basitlik	88
2.1.6.2. Hızlılık	89
2.1.6.3. Ucuzluk	90
2.1.7. Aleniyet İlkesi.....	91
2.1.7.1 Doğrudan Aleniyet.....	98
2.1.7.2. Dolayısıyla Aleniyet	99
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	102
SESLİ VE GÖRÜNTÜLÜ BİLİŞİM SİSTEMİNİN FİZİKEN UYGULANMASI	102
3.1. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Teknik Özellikleri	102
3.2. Uygulaması	104
3.2.1. Tanıkların Dinlenmesinde Uygulanacak Hükümler	104
3.2.2. Bilirkişilerin Dinlenmesinde Uygulanacak Hükümler.....	108
3.2.3. Keşifte Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi	111
3.2.4. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle İfade ve Dinlemenin Yapılması.....	112
3.2.5. İstinabe Kurumunun Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle Olan İlişkisi	114
SONUÇ	116
KAYNAKÇA.....	119

KISALTMALAR LİSTESİ

ACM	: Ağır Ceza Mahkemesi
AD.	: Adalet Dergisi
AÜHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM.	: Anayasa Mahkemesi
a.g.e	: adı geçen eser
a.g.m	: adı geçen metin
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
C.	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
Dn.	: Dipnot
DSİ	: Devlet Su İşleri
E.	: Esas
e-devlet	: Elektronik Devlet
HD.	: Hukuk Dairesi
HHFD	: Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK.	: Hakimler Savcılar Kurulu
IP	: İnternet Protokol
İBD.	: İstanbul Barosu Dergisi

İHAS	: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
K.	: Karar
KHK.	: Kanun Hükmünde Kararname
RG.	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
SEGBİS	: Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
Vb.	: ve benzeri
Vd.	: ve devamı
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKY	:Yapı Kredi Yayınlar

GİRİŞ

Hukuk yargılamasında amaçlanan ve korunmak istenen bazı değerler vardır. Adil yargılanma hakkı da bu değerlerden en önemlilerindedir. Bir yargılama, adil yargılanma hakkının unsurlarını taşııyorsa, sonuç ne olursa olsun hakkaniyete ulaşılmış sayılmaz. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi de adil yargılamaya ulaşmayı amaçlayan aracı kurumlardan biridir.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, hukukumuza yeni giren, günümüz teknolojisinin yargılama alanında kullanılmasıyla, hız ve etkinlik sağlanmasını amaçlayan ve her geçen gün gelişmekte olan bir kurumdur. Her ne kadar ceza yargılaması alanında sıklıkla kullanılsa da hukuk yargılamasında hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Bunun çeşitli sebepleri vardır; öncelikle Hukuk Muhakemeleri Kanunu 149.maddeyi incelediğimizde maddenin uygulanmasını zorlaştıracak birtakım kendi içinde düzenlemeler mevcuttur. Örneğin tarafların her ikisinin de rızasının aranması, hâkimin her iki tarafın rızası olsa bile uygulanıp uygulanmaması hususunda takdir yetkisinin olması gibi. Gerek mevzuatımızda gerekse de doktrinde özel hukuk alanında Sesli ve Görüntülü Bilişim sisteminin nasıl uygulanacağı ve yorumu hakkında pek bir bilgi bulunmamaktadır. Her ne kadar ceza yargılamasında Sesli ve Görüntülü Bilişim sisteminin kullanımı ve yaygınlığından bahsetmiş isek de bu konu, çalışmamızın kapsamı dışındadır. Mevzuatta ceza yargılamasına yapılan atıflar dışında ceza yargılamasında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemini anlatmayacağız.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin ceza yargılamasındaki aktif ve sık kullanımı karşısında özel hukukta neredeyse hiç kullanılmaması; bu konuda doktrinsel makale ve tez yazılmasına da engel teşkil etmiştir. Maalesef Medeni Yargılama Hukukunda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemini doğrudan anlatan doktrinsel kaynak sayısı yok denecek kadar azdır.

Yine özel hukukta Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin neredeyse hiç uygulama alanı bulmaması sebebiyle bu konuda yol gösterici Yargıtay daire yahut genel kurul kararları da bulunmamaktadır. Yargıtay kararları olmadığı için akıllarda cevaplanmamış birçok soru bulunmaktadır.

Bu çalışmamızda, Medeni Usul Hukukunda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemini inceleyeceğiz. Çalışmamızı kendi içinde dört bölümde inceleyeceğiz. Öncelikle Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin tanımını, tarihçesini, amacını irdelleyeceğiz. Sonrasında mevzuattaki düzenlemeyi ele alarak hangi durumlarda ve şartlarda uygulandığını, sınırlarını inceleyeceğiz. Üçüncü bölümde ise doktrinsel ve amaçsal bir yönelimle Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Medeni Usul Hukukuna hâkim olan ilkelerle ilişkisini ele alacağız. Son olarak dördüncü bölümde teknik özellikler ve uygulamayı açıklayacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDENİ USUL HUKUKUNDA SESLİ VE GÖRÜNTÜLÜ BİLİŞİM SİSTEMİNE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER

1.1. Elektronik Ortam ve Elektronik İmza

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminden bahsetmeden evvel, sistematüğini ve dayanağına daha iyi anlayabilmek için elektronik ortam ve elektronik imza kavramlarını; bu kavramların güvenilirliğinin nasıl sağladığını biraz daha yakından incelememiz gerekmektedir.

Elektronik ortam, bilişim sistemi ve bilişim ağından oluşan toplam ortamdır¹. Elektronik veriler, elektronik ortamda sayısal veriler şeklinde bulunurlar². Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle belgelerin elektronik ortamda oluşturulması ve kullanılması da artmıştır. Hatta öyle ki elektronik belgeler en az kâğıt belgeler kadar hatta bazı alanlarda daha da fazla kullanılmaktadır³. Elektronik imza, yalnızca imza sahibi tarafından oluşturulabilen ve ilgili elektronik verinin elektronik ortamda imza sahibi ile ilişkilendirilmesini sağlamaya ve verinin bütünlüğünü korumaya yönelik geliştirilmiş bir sistemdir⁴.

Elektronik çağın getirdiği yenilikler sonucu belgeler kâğıt üzerinde değil de elektronik ortamda oluşturulmakta, bu belgelerin güvenilirliğinin sağlanması açısından da yeni çareler düşünülmüş ve güvenli elektronik imza yöntemi geliştirilmiştir. Hatta hukukumuzda güvenli elektronik imzayla imzalanmış belgeler

¹ 15.01.2004 gün ve 5070 Sayılı Elektronik İmza Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Madde 4/F.

² Erturgut, M., “Elektronik İmza Kanunu Bakımından E-Belge Ve E-İmza”, Bankacılar Dergisi 43, 2004, s.48-66. ; Acar, A.E., Medeni Muhakeme Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Niteliği, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2013, S.65.

³ Acar, a.g.e., s.68

⁴ Acar, a.g.e., s.71

senet hükmündedir. Tabi ki bunun olabilmesi için belgenin, senedin diğer unsurlarını da taşıması gerekmektedir⁵.

Adalet teşkilatında elektronik bilgi ve iletişim tekniği oldukça fazla kullanılmaktadır; bunun sonucunda da teknolojinin gelişmesiyle yargılama alanında da teknolojinin kullanıldığı alanlar artmıştır. Elektronik aletlerin bu alanda kullanılmasıyla beraber de bu sistemlerin güvenilirliği hakkında sorgulamalar başlamıştır. Kişisel veriler ve bunların korunması, gizliliği de önem arz etmiştir. Yine zamanla “iletişim hizmetleri hukuku”, “internet sağlayıcılarının sözleşme hukuku”, “bilgisayar hukuku”, “siber hukuk”, iletişim hukuku”, “medya hukuku”, informatik hukuk, elektronik veri işletme hukuku, bilgi işlem hukuku, online hukuk olarak adlandırılan hukuk dalları olacaktır⁶. Bu gelişmelerle beraber özel olarak “elektronik belgelerin delil değeri”, “dijital imzalar” gibi kavramlar ve bunların güvenilirliği, resmiyeti hakkında tartışmalar ortaya çıkmıştır⁷.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, her alanda olduğu gibi devlet ve vatandaş arasındaki işlemlerde izlenen usulleri de etkilemiştir. Bunun sonucunda “elektronik devlet” sistemi ortaya çıkmıştır. E-devlet, devlette yapılan her işlemin ve devlet tarafından verilmesi gereken hizmetlerin, uygun bilişim teknolojileri kullanılarak elektronik ortama aktarılmasıdır. E-devlet, vatandaşlara daha kaliteli, hızlı ve ekonomik bir hizmet sunmayı amaçlar⁸.

E-Devlet sisteminde amaçlanan hedefler; hizmete ulaşımın kolaylaştırılması, eşit yararlanma, rüşvetin ortadan kaldırılması, bireysel katılımın artırılması, yönetimi sağlayabilmesi, kurumların düzenli, hızlı, kesintisiz çalışabilmesi, kırtasiyecilikten uzak kamu yönetimi, hata oranının minimuma indirilmesi, personel nitelik ve nicelik dengesinin sağlanması, maliyetlerin düşürülmesi, talep eden herkesin ulaşabilmesi ve şeffaflığın sağlanabilmesidir⁹.

⁵ Yardım, M.E., “Medeni Usul Hukuku Çerçevesinde Güvenli Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Niteliği Ve Unsurları”, Prof.Dr Mustafa Dural’a Armağan, 2013, s.1290.

⁶ Gilles, P., “sanal yargılamanın geleneksel usuli ilkelere uygunluğu”, çev. Erturgut, m., uluslararası internet hukuku sempozyumu, izmir, 21-22 mayıs 2001, s.374-376.

⁷ Gilles, a.g.e., s.378.

⁸ Acar ve Gürsoy, a.g.m., 2012, s.113; Ölmez, M.Y. ve Aktel, M.,Küreselleşme Bağlamında Elektronik Devlet Uygulamaları Ve Ulusal Yargı Ağı Projesi, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2016, s.86.

⁹ Odabaş, Ç. (2004). Stratejik Yönetim ve E-Devlet, Sayıştay Dergisi, (55), 8; Acar ve Gürsoy, a.g.m., 2012, s.113-114; Ölmez ve Aktel, a.g.e., 2016, s.87-88.

Elektronik imzayı güvenilirlik açısından üç kategoride değerlendirebilirsek; basit elektronik imza, gelişmiş elektronik imza ve güvenilir elektronik imza şeklinde sayabiliriz. Türkiye’de gelişmiş elektronik imza bulunmamaktadır. Gelişmiş elektronik imzayı sağladığı güvenlik bakımından bir kategoriye koymamız gerekirse, basit elektronik imza ile güvenli elektronik imza arasında bir yerdedir¹⁰. Güvenli elektronik imza, Elektronik İmza Kanununun 4.maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan unsurları hakkında çıkarım yapacak olursak; güvenli elektronik imzanın münhasıran imza sahibine ait olduğu, yalnızca imza sahibinin tasarrufunda olan güvenli elektronik imza oluşturma aracıyla oluşturulabileceği, nitelikli elektronik sertifikaya dayanarak imza sahibinin kimliğinin tespitini sağladığını ve imzalanmış elektronik veride sonradan herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığının tespit edilebildiğini görürüz¹¹. Güvenli elektronik imza, bu amaçla kullanılan elektronik imza oluşturma yazılımları, akıllı kart veya akıllı çubuk olarak adlandırılan donanımlar vasıtasıyla oluşturulur. Bu akıllı kart yahut akıllı çubuklar ise bilinen ve sıkça kullanılan USB’lerdir¹². Güvenli elektronik imza her ne kadar birçok alanda yaygın olarak kullanılsa da bazı belgelerin güvenli elektronik imza ile imzalanmaları ve geçerlilik kazanmaları mümkün değildir. Bunlar kambiyo senetleridir. Kambiyo senetleri, istenildikleri an ibraz edilebilme ve üzerlerinde tasarrufta bulunulabilme özelliklerine sahip olduklarından güvenli elektronik imza ile işlem yapmak her zaman için mümkün olmayacaktır¹³.

Elektronik İmza Kanunu, 15/01/2004 tarihinde kabul edilmiştir; bu surette elektronik iletişim araçlarının da ticari alanda ve yargısal alanda kullanım alanları da artış göstermiştir. Bunun sonucu kaçınılmaz olarak da hukuk alanında yeni kavram ve terimler kabul edilmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu 199.maddede; ‘‘Uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları bu kanuna göre belgedir.’’ denmektedir. Yine 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununda, ‘‘usulüne göre güvenli elektronik imzayla oluşturulan

¹⁰ Acar, a.g.e., 2013, s.100.

¹¹ 15/1/2004 gün ve 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu (madde 4)

¹² Sağıroğlu, Ş., Alkan, M., Her Yönüyle E-İmza, Ankara: Grafiker Yayınları(2005), s. 80- 82; Acar, a.g.e., 2013, s.114,.

¹³ Erturgut, a.g.e., s.71; Acar, a.g.e., s.122.

elektronik veriler senet hükmündedir. Bu veriler aksi ispat edilinceye kadar delil sayılırlar.” şeklinde düzenlenmiştir¹⁴. Yine yargılama alanında oluşturulan her belgenin geçerlilik kazanması için ıslak imzalı yahut güvenli elektronik imzayla imzalanmış olması gerekmektedir.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla alınan ifadelerde ve yapılan duruşmalarda da güvenli elektronik imza ile belgenin imzalanması gerekmektedir. Kâğıda yazılı belgelerde yazılılık unsuru; çoğu zaman yazılı metnin değiştirilememesini, değiştirilmişse de bunun tespitinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Elektronik belgelerde de bu güvenlik unsurunun sağlanabilmesi için kâğıda yazılı mürekkepten farklı bir güvenlik çaresi düşünülmüş ve elektronik ortamda kaydedilen yazının sonradan değiştirilmesi yahut silinmesinin önlenmesi için metnin bütünlüğü güvenli elektronik imzayla koruma altına alınmıştır. Güvenli elektronik imzanın “*Hash fonksiyonu*” bunu sağlamaktadır¹⁵.

Hash fonksiyonu; imzalanan verinin bütünlüğünün, yani değiştirilip değiştirilmediğinin teyit edilebilmesidir¹⁶. Bu yöntem şöyle çalışır: imza sahibinin hazırladığı verinin özeti alınır. Bu özet hazırlanan veriye özeldir. Bu sayede elektronik ortamda oluşturulan veride bir harf bile değiştirilse o verinin özeti farklı çıkmaktadır. Buna *hash değeri* denilmektedir. Elektronik veri gönderildiğinde üçüncü kişi imza sahibi tarafından hazırlanan verinin özetini görebilir, üçüncü kişi bu verinin özetini çıkardığında her iki verinin özeti birbirini tutuyorsa, mesajın doğrulandığı, yani verinin değiştirilmediği anlaşılır. Güvenli elektronik imzanın bu özelliği sayesinde tıpkı kâğıttaki mürekkep gibi elektronik ortamdaki verilerde de değişiklik yapıp yapılmadığı kolayca anlaşılabilir. Hukuki açıdan güvenli elektronik imza, yazılı belgelerdeki ıslak imzanın görevini karşılamaktadır¹⁷. Tüm bu açıklamalar ışığında konumuz olan Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla elde edilen belgelerin güvenilirliği hususunda da aynı tartışmalar ve şüpheler hâsıl olmuştur; bu belgeler de güvenli elektronik imzayla imzalandıklarında sonradan üzerlerinde değişiklik yapıp yapılmadığı anlaşılacağından tıpkı ıslak imzalı belgelerde olduğu gibi güvenilirliklerinde herhangi bir şüphe duyulmayacaktır.

¹⁴ Yardım, a.g.m., s.1292.

¹⁵ Yardım, a.g.m., s.1306

¹⁶ Yardım, a.g.m., s.1310

¹⁷ Yardım, a.g.m., s.1310.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile ifade alma ve sorgu işlemleri ile duruşmaların video kaydına alınması; cumhuriyet başsavcılığı veya mahkemenin yargı çevresi dışında bulunan veya mahkemede hazır bulunamayan kişilerin video konferans yoluyla dinlenmesi ve bu ifadelerin kayda alınabilmesi mümkün kılınmıştır. T.C. Anayasasının 141.maddesinde, yargılamanın en az giderle ve en kısa sürede sonuçlandırılması gerektiği düzenlenmiş olup; ayrıca 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 149.madde 2.fıkra gerekçesinde de bu hususa değinilmiştir; Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile bu norm mümkün kılınabilmektedir¹⁸.

1.2. Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)

Ülkemizde hemen hemen tüm yargısal ve elektronik faaliyetler Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) üzerinden yürütülmektedir. Ayrıca Ulusal Yargı Ağı Projesi ile diğer birçok sistem arasında entegrasyon sağlanmakta ve entegrasyon sağlanan sistemlere de Ulusal Yargı Ağı Projesi üzerinden ulaşılabilir. Ulusal Yargı Ağı Projesi, zaman ve mekândan bağımsızlığı sağlama, fiziki dosyaların tahrip olması durumunda veri kayıplarını önleme bakımından oldukça yararlıdır. Ayrıca kullanıcıya kullanım kolaylığı da sağlamaktadır¹⁹. Örnekleyecek olursak; Özellikle iş ve işlemlerin elektronik ortamdan yürütülmesi sebebiyle internet, bilgisayar ve e-imza ile kullanıcı tarafından her ortamda işlem yapılabilen, fiziki evrakları, dosyaları ve diğer belgeleri yanında taşıma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ulusal Yargı Ağı Projesine taranan her evrak kullanıcı tarafından elektronik ortamda görülebilmekte ve incelenebilmektedir.

Elektronik ortamda hazırlanan belgeler, ifadeler ve hükümler, belgeyi oluşturan hâkimler, savcılar ve zabıt kâtipleri tarafından güvenli elektronik imza ile imzalanarak Ulusal Yargı Ağı Projesi veri tabanında saklanır.²⁰

Adalet Bakanlığı tarafından e-devlet projesinin yargı ayağı olarak geliştirilen Ulusal Yargı Ağı Projesi da elektronik imza altyapısına uyumlu olarak oluşturulmuştur²¹.

¹⁸ Acar, Gürsoy, a.g.m., s.131.

¹⁹ Karşlı, A., Gürsul, F., Kartal, E. (2009). Nitel Araştırma, Avukatların Ulusal Yargı Ağı Projesi Uygulama Yazılımına İlişkin Görüşleri, Legal Hukuk Dergisi, s82, 3129; Acar, a.g.e., s.123.

²⁰ Acar, a.g.e., s.126.

Ulusal Yargı Ağı Projesi'nin, merkezi bir bilişim sistemi olarak bütün mahkemeleri, savcılık birimlerini, cezaevlerini, diğer tüm yargı birimlerini, denetimli serbestlik müdürlüklerini ve ilgili devlet kurumlarını kapsadığını daha önce ifade etmiştik²². Ulusal Yargı Ağı Projesi' in amaçları; hızlı etkin güvenilir bir yargılama mekanizması oluşturulması, her türlü işlemin hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesi, istenilenin hızlı ve kolayca elde edilebilmesi ve elektronik arşivin oluşturulmasıdır²³.

Ulusal Yargı Ağı Projesi sisteminin birçok avantajı olduğu gibi dezavantajları da mevcuttur. Bunlardan bahsedecek olursak; donanımdan ve yazılımdan kaynaklanan sorunlar, bütün iş akışlarında farklı kullanıcılar tarafından e- imza atılması sistemin yavaşlamasına neden olması, yine kamu SM (Sertifika Merkezi) bağlantısının işlem hızında düşme yaşanması, Ulusal Yargı Ağı Projesi sisteminin ve genel internetin aynı bant üzerinden kullanılması sonucu internetin yavaş çalışması şeklinde sıralayabiliriz²⁴. Ancak günümüzün teknoloji çağında Ulusal Yargı Ağı Projesi sisteminin sağladığı avantajların yanında, dezavantajları göz ardı edilebilir bir konumdadır.

T.C. Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığınca Avrupa Birliği ile yürütülen “Adaletle Daha İyi Erişim Projesi” kapsamında 134 ağır ceza merkezinde 225 mahkemenin duruşma salonunda gerçekleşen duruşmaların, video konferans sistemi yoluyla kayıt altına alınması ve mahkemeler arası eş zamanlı canlı görüşme olanağı sağlanmıştır. Bu suretle, mahkemenin duruşmasına katılmayan yahut savcı huzuruna çıkarılmayan şahısların dinlenebilmesi sağlanmıştır. Ayrıca bu proje kapsamında güncel rakamlara göre Ulusal Yargı Ağı Projesi'nin kullanılmasına yönelik olarak toplam 13000 hâkim, Cumhuriyet savcısı ve adliye personeline temel bilgisayar eğitimi verilmiştir. Bunun yanı sıra, Adalet Bakanlığı Merkez Teşkilatı

²¹ Bölge Adliye Ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari Ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik, 5.madde, 3.fıkra

²² T.C. Adalet Bakanlığı, Ulusal Yargı Ağı Projesi El Kitabı, (2011); Acar, S. ve Gürsoy, H., Türkiye Mahkemelerinde Sesli Görüntülü Kayıt Ve Video Konferans Sistemi Uygulamasına Geçiş, Ceza Mahkemeleri Örneği, Ankara Barosu Dergisi, (4), s.115, 2012.

²³ Kaya, A., Güneş, M., Ulusal Yargı Ağı Projesi Açık Öğretim Kitapları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013, s.4-5; Acar ve Gürsoy, a.g.m., s.118; İnternet: URL:, Erişim Tarihi: 15 Aralık 2018; Acar, a.g.e., s.123.

²⁴ Uçmaz, M., Türkiye’de Sayısal İmza Ve Adalet Bakanlığında E-İmza Kullanımının Değerlendirilmesi, AKÜ Fen Bilimleri Dergisi, 9(2), 2009, s.57; Ölmez ve Aktel, a.g.e., s.99.

yöneticileri, tetkik hâkimleri ve personele, Adalet müfettişlerine, avukatlara da Ulusal Yargı Ağı Projesi eğitim seminerleri verilmiştir²⁵.

Bilişim sisteminden anlaşılması gereken ise bilgisayar, çevre birimleri, iletişim altyapısı ve programlardan oluşan veri işleme, saklama ve iletmeye yönelik olan sistemdir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi aslında başlı başına oluşturulmuş bir sistem olmayıp, Ulusal Yargı Ağı Projesi bilişim sistemi içerisinde geliştirilen bir yazılımdır²⁶. Ulusal Yargı Ağı Projesi hakkında kısaca bilgi verecek olursak; Ulusal Yargı Ağı Projesi, Adalet Bakanlığı tarafından 2000 yılından bu yana tüm ülke genelinde uygulanan, tüm adli birimleri kapsayan çalışmaların ortak adıdır²⁷.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi

1.3.1. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Anlamı

Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığınca Avrupa Birliğinin desteği ile yürütülen “Adaletle Daha İyi Erişim Projesi” kapsamında ülkemiz genelinde birçok mahkemenin duruşma salonuna Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurulmuştur²⁸.

Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığınca çıkarılan 14/12/2011 tarihli genelgeye göre Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi; ifade alma ve sorgu işlemleri ile duruşmaların video kaydına alınması, Cumhuriyet Başsavcılığı veya mahkemenin yargı çevresi dışında bulunan veya mahkemede hazır bulunamayan kişilerin video konferans yoluyla dinlenilmesi ve ifadelerinin kayda alınması, şeklinde tanımlanmıştır²⁹.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin kullanılmasıyla teknolojiye daha verimli bir şekilde yararlanma, ifadesi yahut sorgusu yapılacak kişilerin bizzat mahkemece dinlenilmesi, bunun sonucunda dosyaya, kişiye ve olaya göre daha

²⁵ www.uyap.gov.tr, Gerekçeli Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 10.bası, Pekcanitez, Taş Korkmaz, Meriç, On İki Levha Yayınları, 2019.

²⁶ Gül, a.g.e., s.25

²⁷ Oğlakçioğlu, O., Medeni Usul Hukuku Yönünden Elektronik Adli İletişim, Yayın No:45, İzmir: Güncel Hukuk Yayınları, 2008, s.17-18.

²⁸ Sami Acar ve Hülya Gürsoy, Türkiye Mahkemelerinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi Uygulamasına Geçiş Ve Ceza Mahkemeleri Örneği, s.124.

²⁹ adalet.gov.tr, 14/12/2011 tarihli ve 150 no’lu genelge

sağlıklı bir yargılama yapılması amaçlanmaktadır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin kullanılması ile etkin ve makul sürede bir yargılama yapılması hedeflenmektedir³⁰.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin avantajlarından bahsedecek olursak; video kaydına alınan duruşmalar ve ifadeler tekrar tekrar izlenebilecektir, video konferans sisteminden dolayı ifade veren kişi yüz yüzeymiş gibi hâkim ve cumhuriyet savcısı tarafından gözlemlenebilecektir, yargılama sonucu verilen karar kanun yoluna gittiğinde videolar orada da izlenebilecektir, bu yöntem sayesinde önceden video konferans yoluyla dinlenmiş tanıkların kimlikleri gizlenerek, ilgililere dinletilebilecektir, ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu/hükümlüler cezaevinden çıkarılmadan mahkemeye bağlanabilecektir³¹.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi; soruşturma ve kovuşturma aşamasında cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından dinlenmesi gereken ancak o anda huzurda bulundurulma imkânı olmayan kişilerin bazı teknik araçlar sayesinde ses ve görüntülerinin aynı anda iletilip kaydedilerek ifade ve sorgu işlemlerinin yapılabilmesini sağlayan Ulusal Yargı Ağı Projesi bilişim sistemi kapsamında geliştirilmiş bir sistemdir.

Adalet Bakanlığı, Ulusal Yargı Ağı Projesi bilişim sistemi kapsamında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin kurulmasından, işletilmesinden, geliştirilmesinden, bakımının yapılmasından ve devamlılığından sorumludur. Yani Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi tamamen bakanlık bünyesinde kurulmuş ve geliştirilmiş bir sistemdir. Ulusal Yargı Ağı Projesi bilişim sistemi; adalet hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi amacıyla oluşturulan bir bilişim sistemidir.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi Kurumu hukukumuzda ceza yargılaması ve hukuk yargılamasında farklı şekillerde düzenleme alanı bulmuştur. Medeni usul hukukunda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi Kurumu, Hukuk Muhakemeleri Kanununun 149. ve 172. maddelerinde düzenlenmiştir. Ceza yargılamasında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanması hakkında müstakil bir yönetmelik varken, hukuk yargısında müstakil bir yönetmelik yoktur. Ceza muhakemesine ilişkin

³⁰ adalet.gov.tr, 14/12/2011 tarihli ve 150 no'lu genelge; Serdar Kale, "Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası", Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi, Sayı 25, Eylül 2013, s.153

³¹ İnternet: URL:mevzuat.gov.tr, "Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması hakkında yönetmelik" Erişim tarihi: 22 Aralık 2018.

yönetmeliğin aykırı düşmeyen hükümlerinin hukuk yargısı alanındaki Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'ne de uygulanacağı belirtilmiştir. Hukuk yargısında, Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine dair yönetmeliğin 32.maddesinde, tutulacak kayıtlar başlığı altında düzenlenmiştir. Yine hukuk ve ceza yargısı alanında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanma şartları da birbirinden farklıdır. Ceza yargılamasında resen ve mahkeme kararıyla uygulanabilirken, hukuk yargılamasında her iki tarafın rızası ve ayrıca bir de mahkemenin rızası şartı aranmıştır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin amacı, adil yargılanma, makul sürede hâkim önüne çıkarılma, makul sürede yargılanma, silahların eşitliği ve yüz-yüzelik ilkeleri ile usul ekonomisine uygun olarak en az giderle yargılamayı yapmaktır³².

1.3.2. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Tarihçesi

Sesli ve Görüntülü iletişim araçlarıyla tanık dinleme ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde ve Avustralya'da uygulanmaya başlamıştır³³. Amerika'da ilk video konferans denemeleri 1972 yılında gerçekleşmiştir³⁴. İngiltere'de ise 1999 yılında Adalet erişim kanunu ile medeni yargılama davalarında duruşmaların video konferans yöntemiyle icra edilebilmesine izin verilmiştir³⁵. Avrupa Birliği ülkelerinin ise hemen hemen hepsinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi benzeri video konferans sistemlerinin yargılamalarda kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca birçok Avrupa ülkesinde yalnızca ceza yargılamasında değil hukuk yargılamasında da video konferans sistemine başvurulmaktadır³⁶. Video konferans sistemi yoluyla iletişim Alman Medeni Usul Kanununa 2001 yılında eklenen maddeyle katılmıştır³⁷. Belki de bu konuda en çok gelişme gösteren devlet Güney Kore; 2000lerden önce

³² adalet.gov.tr, Adalet Bakanlığı 2017 yılı Faaliyet Raporu; Kale, a.g.m., s.144

³³ Miklos, K. and Zoltan, N. (2012). Electronic Technology And Civil Procedure New Paths To Justice From Around The World, s.266, naklen Gayretli, Aydın, S., Medeni Yargılama Hukukunda Ses Ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaya Katılma. s.2107.

³⁴ Roth, M. (2000). Laissez- Faire Videoconferencing: Remote Witness Testimony And Adversarial Truth. UCLA Law Review, 48(185), s.192, naklen Gayretli, Aydın, a.g.m., 2107.

³⁵ İnternet: Negi, C. (2015). Concept Of Video Conferencing in ADR: an Overview. Access to Justice,1. URL, Erişim tarihi,22 Aralık 2018, naklen Gayretli Aydın,a.g.e., s.2108

³⁶ European Concuil, (2014). CEPEJ Studies No 20, European Judicial System Efficency and Quality of Justice. (2012 bilgileri), s.130-131, naklen Gayretli Aydın, a.g.m., 2108.

³⁷ Prütting, H. and Gehrlein, M. (2017). Zivillprozessordnung Kommentar, 9. Auflage, Köln, 599-600, naklen Gayretli Aydın, a.g.m., s.2109.

tele mahkeme uygulamasını kullanmaya başlamış ve hatta Tele Mahkeme Kanununu çıkarmıştır³⁸.

Teknolojik gelişmeler ülkenin her alanını etkilediği gibi hukuk sisteminde de yerini almıştır. E-devlet projesi geliştirilerek birçok bürokratik hizmet de internet üzerinden yürütülmeye başlanmıştır. E-devlet projesinin hukuk ayağını oluşturan Ulusal Yargı Ağı Projesi Adalet Bakanlığı tarafından yürütülmekte ve dünya üzerinde de en başarılı projeler arasında yer almaktadır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ilk olarak mevzuatımıza 2004 yılında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununa girmiştir.

Ceza muhakemesinde de başarıyla uygulanmaya başlamıştır. Yine Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, adil yargılanmanın sağlanması amacıyla da 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzda da yer almış ve bu şekilde ilk kez medeni yargılama hukukumuzda da yer almıştır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, Ceza Muhakemesinde Ses Ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik madde 4 de şu şekilde tanımlanmıştır; ‘‘Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, Ulusal Yargı Ağı Projesi ses ve görüntünün aynı anda iletildiği, kaydedildiği ve saklandığı Ses ve Görüntü Bilişim Sistemini ifade eder’’³⁹ . Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi mevzuatımıza girdiğinden bu yana, hızla uygulanmaya başlanmış, günden güne teknik ekipmanlar ve teknolojik imkânların da yaygınlaşmasıyla gerek soruşturma gerekse de kovuşturma aşamasında sıkça başvuru bir araç haline gelmiştir.

Ulusal yargı ağı projesi, Ulusal Yargı Ağı Projesi’ in açılımıdır. Bu sistem, adalet hizmetlerinin teknolojiye faydalanılarak olabildiğince hızlı bir şekilde yürütülmesini amaçlamaktadır. 2000 yılından bu yana Adalet Bakanlığı tarafından yürütülmekte ve geliştirilmekte olan Ulusal Yargı Ağı Projesi, alanındaki en büyük e-devlet projesidir⁴⁰.

Ülkemizde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi’nin kurulmasına 2012 yılında başlanmıştır. Resmi kayıtlara erişebildiğimiz 2012 yılından 2017 yılına kadar, 279 Cumhuriyet Başsavcılığı, 2323 ceza mahkemesi, 187 hukuk mahkemesi, 80 Bölge

³⁸ Gilles, a.g.e., s.377.

³⁹ 20 Eylül 2011 gün ve 28060 sayılı Ceza Muhakemesinde Ses Ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik (madde 4).

⁴⁰ Erturgut, a.g.e., s.71; Acar, a.g.e., s.122.

Adliye Mahkemesi Ceza Dairesi, 543 ceza infaz kurumu, 59 adli görüşme odası ve Yargıtay'da olmak üzere toplamda 3472 Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi odası kurulmuştur⁴¹.

1.3.3. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Amacı

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile birlikte, farklı illerde veya kurumlarda bulunan ve getirilmesi uygun olmayan yahut emek kaybı olacak tarafların, tanıkların, bilirkişilerin buldukları yerden yargılamaya katılmalarını sağlayarak hem makul sürede hem de usul ekonomisine uygun bir yargılama gerçekleştirilmesi sağlanır.⁴²

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin en temel amacı, kişinin Adil Yargılanma hakkı çerçevesinde doğrudan kendi hakkındaki yargılamaya dahil olabilmesidir. Bunun dışında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi medeni usul hukukundaki birçok ilkeyi gerçekleştirmeyi sağlamaktadır. Bu ilkelerin en başında adil yargılanma hakkı, doğrudan doğruluk, usul ekonomisi ilkesi ve hukuki dinlenilme hakkı gelmektedir.⁴³

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin kullanılmasıyla, kişi makul sürede, aleni bir şekilde ve hakkaniyete uygun bir şekilde yargılanmaktadır. Bu haliyle adil yargılanma hakkını sağlama amacı gerçekleşmektedir. Yine zorlayıcı bir sebepten ötürü yargılama yapılan mahkemeye gelemeyen kişi açısından silahların eşitliği ilkesi de sağlanmış olacaktır.⁴⁴ Ayrıca yargılama, basit, hızlı ve ucuz bir şekilde icra edilecek; usul ekonomisi ilkesini sağlama amacı gerçekleşirken gereksiz kırtasiyecilik ve yazışma masrafı ortadan kalkacaktır.

Cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlüler, kendilerinin taraf yahut tanık olduğu hukuk yargılamalarında buldukları yerden çıkartılmadan yargılamaya dahil edilebilecektir. Bu sayede güvenlik zafiyeti doğmayacaktır.

⁴¹ T.C. Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Ulusal Yargı Ağı Projesi Bilişim, 2017 yılı faaliyet raporu s.55; Gayretli Aydın, a.g.e., s.2105.

⁴² Adalet Bakanlığı 2017 yılı Faaliyet Raporu, s. 54, <https://www.adalet.gov.tr>, 10.11.2019,

⁴³ Orhan Özdemir, "Ceza Muhakemesinde Yakalama Tedbiri ve SESLİ VE GÖRÜNTÜLÜ BİLİŞİM SİSTEMİ Uygulaması", yüksek lisans tezi, Samsun, 2018i s. 89

⁴⁴ Özdemir, a.g.m., s. 102

Bir başka önemli husus ise, gerek dosya sayısındaki yoğunluk, gerekse de fiziki şartların yetersiz olması sebebiyle adliyelerdeki insan kalabalığıdır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin kullanılması ve yaygınlaşması ile adliyelerdeki insan kalabalığı da bir nebze olsun hafifleyecektir.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin en önemli amaçlarından biri de gerçeğe ulaşma amacıdır. Kişi, hakkındaki yargılamayla ilgili olarak söylemek istediklerini hiçbir aracı kişi ve kurum olmadan hakime tüm jest ve mimikleriyle birlikte anlatabilmektedir.

Kimi zaman mahkemede kürsüde hakimin ve kalabalığın önünde konuşmak kişiler açısından heyecan ve korku kaynağı olabilmektedir. Yine karşı taraf olan hasımlar önünde konuşmak da kişiyi kendini açıklama bakımından negatif etkileyebilir. Ayrıca bu durum, mahkeme salonlarında öngörülemeyen şiddet ve kavga olaylarının da önüne geçmektedir. Kişinin boş bir odada heyecana kapılmadan kendisiyle ilgili yargılama konusu hakkında konuşması da Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumunun sağladığı kolaylıklardandır. Bu da yargılamanın seri, anlaşılır ve sakin geçmesi amacına hizmet etmektedir.

Yine doğrudanlık ilkesinin istisnası olan istinabeye nazaran hâkimin dava malzemesini daha yakından inceleyebilmesi de amaçları arasındadır.⁴⁵ Çalışmamızın ilerleyen aşamalarında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin, birçok yargılama hukuku ilkesinin de uygulanmasına ve işlerlik kazanmasına hizmet ettiği ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

1.3.4. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Hukuki Niteliği

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi Hukuk Muhakemeleri Kanununun 149. madde 1.fikrasında düzenlenmiştir. Kanuna göre “Mahkeme tarafların rızası olmak koşuluyla, kendilerinin veya vekillerinin aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemi yapabilmelerine izin verebilir”⁴⁶.

⁴⁵ 4 şubat 2011 gün ve 27836 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu(149.madde gerekçesi)

⁴⁶ 4 şubat 2011 gün ve 27836 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (149. Madde)

Burada, tarafların istemesi halinde duruşma salonunda olmayan tarafın sanki duruşma salonundaymış gibi zahiri bir yolla yargılamaya dâhil edilmesi ve aynı anda eş zamanlı olarak yargılamaya katılması durumundan söz edilmektedir.

Söz konusu düzenlemenin hukuki niteliğini daha iyi anlayabilmek için madde gerekçesini de irdelemek gerekecektir.

İlgili maddenin gerekçesinde; söz konusu maddenin, taraflara modern teknolojiden ve Adalet Bakanlığının hazırladığı Ulusal Yargı Ağı Projesi'nden yararlanma imkânı sağladığı, yargılamanın herhangi bir işlemine uzaktan katılması ile tarafın isticvap, şahidin veya bilirkişinin dinlenmesinin mümkün olduğu söylenmektedir. Ayrıca hâkimin uzaktan da olsa delillere temas edeceği, anayasanın da amir hükmü olan usul ekonomisi çerçevesinde daha az emek ve daha az masrafla davanın görüleceği, madde gerekçesinde belirtilmiştir⁴⁷.

Birinci fıkrada işlemin tarafının ikinci fıkrada ise tanığın, bilirkişinin ya da uzmanın başka bir yerden elektronik araçlarla dinlenmesine imkân sunmaktadır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu 149.maddesinde geçen “uzman” ibaresine değinecek olursak; adalet komisyonu uzman ibaresini madde metninin ilk halinde unutulduğu için tasarı değiştirilerek sonradan uzman ifadesi metne eklenmiştir. Adalet Komisyonu raporunda; tasarının 154.maddesinde ses ve görüntü nakli yoluyla dinlenecek yargılama süjeleri sayılırken uzmanın sayılmamasının eksiklik olduğu, bu sebeple bilirkişi ibaresinden sonra uzman ibaresi eklendiği ve teselsül sebebiyle 155.madde olarak kabul edildiği belirtilmiştir⁴⁸. Böylelikle tarafların ve mahkemenin istemesi halinde tıpkı bilirkişiler gibi “uzmanlar da” Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla duruşma esnasında dinlenebilecektir.

Söz konusu işleme ait masraftan bahsedecek olursak; Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemine ait masraf, işlemin elektronik ortamda yapılmasını isteyen tarafın yatırdığı avanstan karşılanacaktır. Her iki tarafın rızası özel olarak aranmıştır; çünkü doğrudanlık ilkesi gereğince hâkimin kural olarak delilleri doğrudan ve tarafların huzurunda incelemesi gerekmektedir⁴⁹. Sağlıklı bir yargılama yapabilmesi için

⁴⁷ 4 şubat 2011 gün ve 27836 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu(149.madde gerekçesi)

⁴⁸ tbmm.gov.tr, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, 16/04/2008 tarih ve B.02.0.KKG.0.10/101-1293/1690 sayılı, s.148.

⁴⁹ Pekcanitez,Atalay,Özekes, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 5.bası, İstanbul:Vedat Kitapçılık, 2017, s.183, .

tarafların, bilirkişilerin ve tanıkların aynı ortamda bulunması gerekir. Soru sormak ya da bir hususta dâhil olmak isteyebilirler. Taraflardan biri kabul etmezse Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle dinleme yapmak mümkün olmaz. Bu durumda ya bizzat mahkeme huzurunda ya da istinabe yoluyla dinleme yapılabilir.

Bunun dışında isticvap ve yeminde de Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla dinleme yapmak mümkündür. Zira isticvap ve yemin tarafın ikrar ve delil elde edilmesi amacıyla dinlenmesi amacını doğuracaktır.

Medeni usul hukukunda kanunumuzda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin düzenleme alanı bulduğu bir diğer madde de Hukuk Muhakemeleri Kanunu 172.maddedir. İlgili maddeye göre;

1) ‘‘İsticvap olunacak kimsenin bizzat gelmesi gereklidir. Ancak, isticvap olunacak kişi, mahkemenin bulunduğu il dışında oturuyor ve bulunduğu yerde aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla isticvap olunması mümkün değil ise istinabe yolu ile isticvap olunur.

2) İsticvap olunacak kimse hastalık, engellilik veya benzeri sebeplerle mahkemeye bizzat gelemeyecek durumda ise bulunduğu yerde isticvap olunur.’’ denmektedir⁵⁰ .

Bu maddede isticvaptan, isticvap olunacak kimsenin belirli sebeplerden hazır edilemiyorsa hangi usul izlenerek dinlenebileceğinden bahsedilmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması için isticvap kurumundan bahsedecek olursak; isticvap, davanın taraflarından birisinin kendi aleyhine olan konu hakkında hâkim tarafından sorguya çekilmesidir⁵¹ . İsticvap hukuki niteliği itibariyle bir delil değildir; delil olan ikrarı elde edebilmek için başvuru olan bir yöntemdir⁵² . İsticvap, oldukça önemli bir kurumdur. Öyle ki; isticvap için davet edilen taraf mazeretsiz olarak duruşmaya gelmediği takdirde isticvabın konusunu oluşturan vakıaları ikrar etmiş sayılır⁵³ . İsticvabın ne kadar önemli olduğu ve katılımın önemi karşısında, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla duruşmaya gelemeyen tarafın isticvabı, taraf açısından büyük kolaylık sağlamaktadır. Kanun metninde il dışında bulunan tarafın isticvabı

⁵⁰ 4 şubat 2011 gün ve 27836 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 172

⁵¹ Tezcan, İsticvap, s.77; Kuru, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku (Ders Kitabı), s.224, Cilt 1, 2019 ;Tanrıver, a.g.e., s.730,

⁵² Tanrıver , a.g.e., s.730

⁵³ Tanrıver , a.g.e., s.731

için Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi uygulamasının ön koşul olduğu, bu şart sağlanamadığı takdirde istinabe yoluna gidilebileceği belirtilmiştir. Buradan anlaşılan, istinabe ve Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumunun uygulama önceliği bakımından eşit olmadığı, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumunun öncelikli tutulduğudur. İstinabe kurumunun uygulanabilmesinin hâkimin takdirinde olduğu, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumunun uygulanabilmesi için ise her iki tarafın açık rızası şartı arandığı göz önünde tutulursa kanun metnindeki bu düzenleme kendi içinde çelişmektedir.

Yazı İşleri Yönetmeliğinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle ilgili düzenlemelere değinecek olursak, Yazı İşleri Yönetmeliğinin 148. ve 281.maddelerinde düzenleme alanı bulmuştur⁵⁴.

148.maddede gerek hukuk yargılaması, gerekse ceza yargılamasında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kaydını düzenlemektedir. Madde başlığı; "Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminde kayıttır." İlgili düzenlemede "mahkemece dinlenilmesine gerek görülen kişilerin Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kullanılarak dinlenmesi, görüntü ve seslerinin kayda alınması ve saklanması ile ilgili bilgilere dair işlemlerin safahatının işlendiği kayıttır" denmektedir. İkinci fıkrasında ise; "bu kayıt, sıra numarası, mahkeme adı ve esas numarası, dinlenen kişinin sıfatı ve kimlik bilgileri, dinleme tarihi ve saati, suçun türü, ifadenin alınacağı birim ve salon adı ile düşünceler sütunundan oluşur" denmektedir. (yazı işleri yönetmeliği 148. Madde) Görüldüğü üzere Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminde tutulması gereken kayıtlar, yönetmeliğin 148.maddesinde düzenleme alanı bulmuştur. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminde özellikle tarih ve saatin belirtilmesi oldukça önem taşımaktadır. Duruşmanın gün ve saatinde eş zamanlı olarak Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle dinlenecek kişinin de hazır edilmesi, yargılama süreci açısından oldukça önemlidir.

Tüm bu sayılan hususlara titizlikle dikkat edildiği takdirde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi asıl amacına ulaşacak; hiçbir emek ve zaman kaybı olmaksızın ilgili mahkeme huzurunda duruşmada eş zamanlı olarak dinlenebilecektir.

⁵⁴ Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik, 6/08/2015 tarih ve 29437 sayılı Resmi Gazete.

1.3.5. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Uygulanma Şartları

Hukuk muhakemeleri kanununun 149.madde 1. ve 2. fıkralarında, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla kimlerin dinlenebileceği hususu düzenlenmiştir. İlgili düzenlemeye göre “ tarafların rızası olmak kaydıyla, mahkeme, tanığın bilirkişinin, uzmanın ya da bir tarafın dinlenilmesi esnasında başka bir yerde bulunmasına izin verebilir. Dinleme ses ve görüntü olarak aynı anda duruşma salonuna nakledilir ”denilmektedir. İlgili maddeyi irdeleyecek ve şartları tek tek ele alacak olursak;

1.3.5.1. Her İki Tarafın Rızası

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanabilmesi için öncelikle her iki tarafın da rızası gerekmektedir. Her iki taraf da kabul etmediği takdirde uygulama alanı bulamayacaktır. Ses ve görüntü nakli yoluyla ifade alınabilmesi için tarafların açık rızaları gereklidir; ancak kanun koyucu bu rızanın nasıl alınacağına yönelik bir düzenleme getirmemiştir. Taraflar rızaları olduğunu, mahkemeye verilebilecek bir dilekçe yahut duruşma esnasında tutanağa geçirilmesi şeklinde belirtebilirler⁵⁵ .

Burada rıza, yukarıda da belirtildiği üzere verilecek bir dilekçe yahut sözlü olarak irade beyanının duruşma esnasında zapta geçirilmesiyle sağlanabilir. Eğer taraflardan biri dilekçe vermişse, karşı tarafa da süre verilerek dilekçeyle cevabı beklenebilir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus; taraflardan birinin sessiz kalmasının rıza gösterdiği anlamına gelmemesidir⁵⁶ . Tarafların açık rızaları arandığı belirtilmektedir.

Sorun da tam burada ortaya çıkmaktadır, hukuk mahkemelerinde genelde alacak-borç ilişkisi söz konusu olduğu için borçlu taraf hiç bir zaman bu yola gitmeyecek, rıza göstermeyecektir⁵⁷ . Taraflardan alacaklı olan kısmın, yargılamanın sürüncemede kalmaması ve derhal sonuçlanması için bu talepte bulunmak isteyeceği; ancak borcunu ödemek istemeyen ve yargılamanın olabildiğince uzamasında menfaati bulunan borçlu tarafın işleri kolaylaştırmak istemeyeceği açıktır. Hukuk

⁵⁵ Serdar Kale, Ses Ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma İcrası, Makale, s.148, Medeni Usul Ve İcra- İflas Hukuku Dergisi, Cilt 9, Sayı 25, Legal Yayıncılık, Eylül 2013.

⁵⁶ Kale, a.g.m., s. 148

⁵⁷ Gayreti Aydın, a.g.e. , s.2115

Muhakemeleri Kanunu 172.maddede isticvap için Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin kullanılması hususunda açık bir rıza gerektiğine ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. İsticvapta, eğer taraflar il dışında oturuyor ve duruşmaya gelemiyorlarsa, öncelikle Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla isticvap edilebilecekleri; bunun mümkün olmadığı durumlarda istinabe ile isticvap edilebilecekleri belirtilmektedir. Buradan hareketle, kesin bir delil elde etme aracı olan ve hâkimin tarafı sorguladığı isticvapta rızanın aranıp aranmadığı hususu da muğlak bırakılmıştır. Madde gerekçesini incelediğimizde, isticvap olunacak tarafın il dışında olsa dahi gelmesi gerektiği, gelmediği takdirde ses ve görüntü yoluyla dinlenebileceği bu da sağlanamazsa istinabeye başvurulabileceği belirtildiği için burada taraf rızası aranmadığı anlamı çıkarılabilir. Nitekim doktrinde de lafzi yorum yapılarak burada tarafların rızasının aranmadığı şeklinde görüşler de mevcuttur⁵⁸. Bu açıdan düzenlemenin işlerlik kazanması ihtimali oldukça zayıftır.

Doktrinde bazı görüşler, tarafların rızası olsa dahi mahkemenin haklı gerekçelerle bu talebi reddedebileceğini, hâkimin delilleri değerlendirmesinin önünde bir engel yaratabileceğini, mahkeme huzurunda beyanda bulunulmasıyla video konferans yoluyla bağlanmada ciddi farklılık olabileceğini beyan etmiş ise de⁵⁹ ses ve görüntünün aynı anda nakledilmesi ve canlı bir bağlantıyla dinlenecek olan kimsenin, duruşma salonundaymış gibi dinlenebileceği ve herhangi bir hak kaybı oluşturmayacağı, mahkemenin delilleri değerlendirmesi açısından bir problem teşkil etmeyeceği gayet açıktır.

Mahkeme, aksi yönde karar verdiğinde tarafların hangi hukuki yollara başvurabileceği hususunda da mevzuatta özel bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durumda mahkemenin ret kararının nihai bir karar olup olmadığı; nihai karar ise tek başına üst mahkemeye başvuruya konu olup olamayacağı meselesi gündeme gelmektedir. Mahkemenin Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi uygulanması talebini reddetmesi nihai bir karar değildir. Davaya son veren ve hâkimin yargılamadan elini çekmesi sonucunu doğuran kararlara nihai karar denir. Ara kararından farklı olarak hâkim, nihai kararından dönemez. Nihai kararlar kanun yolu denetimine tabi oldukları için bu kararlara itiraz mümkündür⁶⁰. Bu sebeple mahkemenin tarafların

⁵⁸ Gayretli Aydın, a.g.e. , s.2113

⁵⁹ Kale, a.g.e., s.148

⁶⁰ Tanrıver, a.g.e., s.1030-1031.

talebini reddi durumunda taraflar tek başına değil; ancak yargılama sonucu verilecek nihai kararlar birlikte kanun yoluna başvuru olabilirler.

1.3.5.2. Taraflar, Taraf vekilleri, Bilirkişi, Tanık ve Uzmanların Dinlenmesi

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla dinlenebilecek kişilerin kapsamını inceleyecek olursak; bu maddenin taraf yahut taraf vekilleri, bilirkişi, uzman ve tanık bakımından uygulanabilmesidir. Yani maddeden anladığımız kadarıyla yargılamanın tüm ilgililerini Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinleyebilmekteyiz.

Cumhuriyet savcısı her ne kadar ceza yargılamasının bir süjesi olsa da bazı özel durumlarda hukuk yargılamasına da dâhil olabilmektedir. Kamu düzeninin korunmasının ağır bastığı durumlarda cumhuriyet savcılarını hukuk yargılamasına dâhil olurlar. Bu haller kanunda sınırlı olarak sayılmıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 70.maddede düzenlenmiştir. Maddenin üçüncü fıkrasında ise Cumhuriyet savcılarının yer aldığı dava ve işlerde tarafların serbestçe hareket edemeyeceği açıkça hükme bağlanmıştır⁶¹. Maddenin gerekçesini incelediğimizde, kamu düzenini ilgilendiren konularda ve sayılı hallerde bunun mümkün olduğu, Cumhuriyet savcısının taraf olmasından ötürü taraflarca yapılabilecek tüm işlemleri yapabilecekleri açıkça hükme bağlanmıştır⁶². Cumhuriyet savcısının taraf olduğu haller; aile hukukundan kaynaklanan bazı uyuşmazlıklar, soy bağıyla ilgili durumlar, evlat edinmeyle ilgili durumlarda kanunda açıkça belirtilen hallerde uygulama alanı bulur⁶³. Cumhuriyet savcısının taraf olduğu hukuk yargılamasında, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla dinlenip dinlenemeyeceği konusunda da mevzuatta bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak burada yine lafzi bir yorum yapacak olursak; cumhuriyet savcılarının hukuk yargılamasında taraf olarak kabul edilmesi, tarafın yapabileceği tüm işlemleri yapma hakkı bulunduğu düşünülürse Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla da dinleme talep etme hakları vardır. Bu hususta da tamamen ‘‘taraf’’lılar. Cumhuriyet savcılarının, 02/12/2014 tarihinde Ceza Muhakemeleri Kanununa eklenen geçici bir maddeyle 31/12/2019 tarihine kadar asliye ceza mahkemesindeki duruşmalara katılmayacakları hükme bağlanmıştır. Kısa

⁶¹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu (madde 70)

⁶² Hukuk Muhakemeleri Kanunu (70. madde gerekçesi)

⁶³ Tanrıver, a.g.e., s.310.

bir süre sonra yeni bir düzenleme gelmezse artık Cumhuriyet savcılarını asliye ceza mahkemelerindeki duruşmalara katılacaktır. Cumhuriyet savcılarının iş yükünü göz önünde bulundurursak, görev sebebiyle cezaevinde yahut farklı bir yerde bulunması gereken cumhuriyet savcılarının duruşmalara Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla katılmaları onlar açısından çok büyük kolaylık olacaktır. Uygulamada da küçük yerlerde bulunan Cumhuriyet Başsavcılıklarında Cumhuriyet savcılarının sayısı çok fazla olmamakta; örneğin iki ağır ceza mahkemesi olan yerlerde iki Cumhuriyet savcısı yalnızca duruşmalara görevlendirilmekte, genel soruşturmada diğer Cumhuriyet savcılarını bakımından iş yükü artmaktadır. Buna bir de asliye ceza mahkemelerinde görevlendirilen Cumhuriyet savcılarını sayarsak genel soruşturmaya ilgilenecek Cumhuriyet savcısı sayısı oldukça azalmaktadır. Bunun dışında Cumhuriyet savcılarını haftalık nöbet tutmakta, nöbetleri sırasında meydana gelen adli olaylarda bizzat olay yerinde inceleme yapmaktadırlar. Yine cezaevi, nezarethane, noter, icra müdürlüğü denetimleri gibi eylemsel birçok görevleri bulunmaktadır. Bu sebeple Cumhuriyet savcılarını çoğunlukla adliyede bulunmamakta, adliye dışında oldukları zaman imkân olan yerlerde duruşmaya Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla katılmaları, sonrasında adliye dışındaki görevlerini ifa etmeleri usul ekonomisi ilkesi açısından da uygun olacaktır.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla, yargılamada yer alabilen uzman bilirkişiler de dinlenebilmektedir. Özellikle önemli davalarda, alanında isim yapmış, başarılı ve sıklıkla meşgul kimselerin bu tür yargılamalarda duruşmaya katılmak için pek vakitleri olmamaktadır. Kimi zaman buldukları şehirden başka bir şehre gelip saatlerce duruşma sırası beklemek onlar için emek ve zaman kaybı oluşturacağından bu kimselerin Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla buldukları yerden yargılamaya katılmaları, raporlarını ve görüşlerini bu şekilde mahkemeye ulaştırabilmeleri mümkündür. Çoğu zaman ilgili rapor hâkimin önüne evrak şeklinde gelse dahi; eksik yahut çelişkili hususlarda bizzat hâkimin uzmana ya da bilirkişiye soru yöneltebilmesi çok büyük kolaylık olacaktır. Burada dinlenecek olan uzman veya bilirkişinin rızasının alınıp alınmayacağı da yine kanunda yahut yönetmelikte belirtilmemiş bir husustur. Kanunda, tarafların ve mahkemenin rızasının arandığı belirtilmiştir. Bu durumda yine lafzi yorum yaparak tanık, bilirkişi yahut uzmanın rızasının aranmayacağı; taraflar ve hâkim rıza gösterdiği takdirde bu kişilerin dinlenebileceği anlaşılmaktadır. Bu durum makul sürede yargılanma hakkı

açısından da önemlidir. Bu hususla ilgili doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla dinlenmenin tanıkların, bilirkişilerin ve uzmanların kişilik haklarıyla ilgili olduğu, ses ve görüntülerinin alınabilmesi için rıza göstermeleri gerektiği belirtilmiştir⁶⁴.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle ilgili madde hükmünün hakem heyetlerinde uygulanıp uygulanmayacağı hususunda bir düzenleme bulunmamasına rağmen; hakem heyetlerinde tarafların kabul etmesi halinde tarafların anlaşmış oldukları uzmanların da bu şekilde dinlenebilmesi büyük kolaylık oluşturacaktır. Yine sıkça karşılaşılan alacak- borç kaynaklı anlaşmazlıklarda tanık beyanları kimi zaman önem arz etmekte, mahkemeye fiziki katılamayan tanıkların bu yolla dinlenmesi hem usul ekonomisi hem de doğrudanlık ilkesine uygun düşmektedir.

Burada Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanabilmesi için her ne kadar tarafların rızası aranıyorsa da; bilirkişi, tanık ve uzmanların da bu yolla dinlenebilmeleri için kendilerinin rıza göstermesine gerek yoktur. Bu kişilerin ses ve görüntülerinin rızaları dışında kayda alınmasının onların kişilik haklarına zarar verip vermeyeceği hususu ise tartışmalı bir konudur⁶⁵. Kanunda bu hususta bir açıklama yoktur; ancak doktrinde farklı görüşler mevcuttur⁶⁶.

1.3.5.3. Ses ve Görüntünün Aynı Anda Nakledilmesi

Ses ve görüntünün aynı anda nakli, bu kurumun kendinden beklenen faydayı sağlaması için oldukça önemlidir. Yalnızca ses yahut yalnızca görüntü nakli, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanabilmesi için tek başına yeterli olmamaktadır. Hukuk muhakemeleri kanunu madde 149'da "ses ve görüntü" ibaresi geçmektedir. Buradaki "ve" bağlacı, her ikisinin birden aranacağını açık bir şekilde belirtmektedir. Yönetmelikte bu hususta açık bir düzenleme bulunmasa da, yönetmeliğin atıf yaptığı Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin 4.maddesi gereğince ses ve görüntünün aynı

⁶⁴ Kale, a.g.m., s.148;Gayretli Aydın, a.g.e., s.2115

⁶⁵ Umar, a.g.e., s.434; Kale, a.g.e., s.148.

⁶⁶ Kale, a.g.e., s.148.

anda ve güvenli bir şekilde kaydedilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir. Bizim hukukumuzda da bu geçerlidir⁶⁷.

Bu hüküm oldukça yerindedir; çünkü tarafların tam olarak meramlarını anlatabilmeleri ve kendilerini ifade edebilmeleri için hem sesin hem de görüntünün aynı anda mevcut olması gerekmektedir. Zaman zaman internet bağlantısındaki yahut Ulusal Yargı Ağı Projesi bilişim sistemindeki bazı aksaklıklar sebebiyle ses veya görüntüde yeknesaklık sağlanamamakta, görüntü donabilmekte ya da görüntü kesintisiz olsa da ses sonradan gelebilmektedir. Bu durumda kanun hükmü sağlanamamakta; beyanların tekrarlanması gerekmektedir.

1.3.5.4. Mahkemenin Kararı

İlgili düzenlemeye göre Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi bir taraf işlemidir. Bu sebeple taraflarca getirilme ilkesine uygundur. Taraflarca getirilme ilkesinde dava malzemesinin toplanmasında hâkime pasif bir rol verilmektedir. Taraflar kendi lehlerine hak çıkartabilecekleri delilleri kendileri toplar ve bu delillerin incelenmesini isteyebilirler. Kural olarak da hâkim, tarafların söylemediği bir şeyi veya vakıayı kendiliğinden dikkate alamaz⁶⁸. Bu yönüyle taraflarca getirilme ilkesine uygun olsa da tarafların rızası olsa bile son kararın hâkime ait olması sebebiyle de taraflarca getirilme ilkesini ihlal etmektedir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, taraflar kabul etse dahi; hâkim kabul etmezse uygulama alanı bulamaz. Bu düzenlemeden yola çıkarak maddenin kendi içinde ne kadar çelişkili olduğu, tam anlamıyla bir yargılama hukuku ilkesine uygun olmadığı; bu sebeple de uygulama alanı bulamadığı anlaşılmaktadır.

Mahkemenin, tarafların Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla dinleme taleplerini ret durumunda tarafların bireysel başvuru yoluna gidip gidemeyeceği ise doktrinsel bir varsayımdır. Zira bu sebeple bireysel başvuru yoluna giden kimse olmamıştır. Ancak mahkemenin verdiği nihai kararlar birlikte kanun yoluna başvuru yapıp iç hukuk yolları tüketildiği takdirde, adil yargılanma hakkının ihlali sebebiyle bireysel başvuru yoluna gidilmesinde usulen bir engel görülmemektedir.

⁶⁷ Kale, a.g.e., s.151.

⁶⁸ Tanrıver, a.g.e., s.367.

Tarafların talepleri üzerine mahkemenin rıza göstermesi şartı da tıpkı ilk şartımızda olduğu gibi uygulamayı zorlaştırmaya yönelik bir düzenlemedir. Her iki taraf Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanması hususunda anlaşmışsa bu durumda hâkimin talebi reddetmesi adil yargılanma hakkını ihlal edebilmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken; her iki tarafın da rıza göstermesi ve kanunun istediği hiçbir şartın ihlal edilmemiş olmasıdır. Taraflarca getirilme ilkesinin hâkim olduğu bir davada, hâkimin tabiri caizse hakem pozisyonunda olduğu bir davada her iki taraf anlaşsa ve kabul etse dahi talebe olumsuz cevap verilebilmekte, hâkimin talebi reddetme yetkisi bulunmaktadır. Mahkeme hiçbir haklı gerekçe göstermek zorunda olmadan takdir hakkına dayanarak talebi reddedebilmektedir.

Her ne kadar yargılamayı hızlandırmayı ve kolaylık sağlamayı amaçlayan bir düzenleme olsa da; getirilen zorlayıcı hükümler, ilgili düzenlemenin uygulanmasını imkânsız kılmaktadır.

1.3.6. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Yazı İşleri Yönetmeliğinde Düzenlenişi

Yazı İşleri Yönetmeliğinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin şartları, 218. maddede düzenlenmiştir. İlgili maddenin başlığı; Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası ve diğer usulü işlemler" şeklindedir. İlgili düzenlemeye göre;

1) Mahkeme tarafların rızası olmak şartıyla, kendilerinin veya vekillerinin Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ya da benzeri sistemlerle aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemleri yapabilmelerine izin verebilir. Burada "benzeri sistemler" ibaresinden ne anlanması gerektiği açıklanmamıştır. Ses ve görüntünün aynı anda iletilmesini sağlayan tüm sistemler, kanunun aradığı anlamda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'ni meydana getirmektedir. Video konferans sistemiyle bağlanıldığında, beyanların tutanağa Ulusal Yargı Ağı Projesi üzerinden geçirilip elektronik imzayla kaydedilmesi gerekmektedir. Yani burada asıl önemli olan taraf yahut diğer ilgililerin beyanlarının tutanağa geçirilmesi aşamasındadır; ses ve görüntünün ne şekilde sağlandığı çok da önemli değildir. Akıllı telefonla dahi duruşma esnasında ilgililerin bağlanması mümkündür. Dikkat edilmesi gereken; ses ve görüntünün aynı anda iletilmesi ve

tanzim edilen zaptın elektronik imzayla imzalanmasıdır. Ulusal Yargı Ağı Projesi üzerinden belgenin güvenli elektronik imzayla nasıl imzalandığı ve bu şekilde belgenin güvenilirliğinin sağlandığı; yukarıda elektronik ortam başlığı altında açıkça anlatılmıştır.

2) Tarafların rızası olmak kaydıyla mahkeme, tanığın, bilirkişinin, uzmanın veya bir tarafın dinlenilmesi esnasında başka bir yerde bulunmalarına izin verebilir. Dinleme Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi veya benzeri sistemler vasıtasıyla ses ve görüntü olarak aynı anda duruşma salonuna nakledilir.

3) Yemin edecek taraf mahkemenin bulunduğu yerden başka bir yerde oturuyor ise Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vb. sistemler vasıtasıyla aynı anda ses ve görüntü olarak duruşma salonuna nakledilir ve yeminin icrası bu şekilde mümkündür.

4) Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi veya benzeri sistemlerle elde edilen ses ve görüntü verileri de 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 199.maddesine göre elektronik belge hükmündedir. Elektronik belge, kanun metnine göre genel bir hükümdür. Delil kuvveti açısından belgeler oldukça çeşitlidir. Ancak Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla elde edilen belgeler duruşmada kayıt altına alınıp elektronik imza ile imzalandığı için duruşma tutanağı hükmündedir.

5) Kimlik tespiti ve dinleme işleminin yapıldığına dair ulusal yargı ağı projesi bilişim sisteminde veya zorunluluk nedeniyle haricen tutulan tutanak dinleme işlemi sırasında hazır bulunan tüm ilgililerce duruma göre güvenli elektronik imza ya da el ürünü imza ile imzalanır. Tutanakta dinlenenlerin ad ve soyadları, dinlemenin başlangıç ve bitiş zamanı, dinlemenin süresi, hazır bulunanlar ve varsa sunulan deliller gibi hususlar belirtilir.

6) Elektronik ortamdaki tutanak aynen, fiziki olarak tutulan tutanak ise taranıp güvenli elektronik imza ile imzalanmak suretiyle dinleme talep eden makama ulusal yargı ağı projesi üzerinden gönderilir. Belge asılları mahallinde saklanır.

7) Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi veya benzeri sistemlerle duruşmaya katılan tarafların beyanlarının imzalanması gerektiğinde, dinlemenin yapıldığı yer mahkemesince talepte bulunan mahkemece tutulan tutanağın bir çıktısı alınarak

imzalatılır; imzalanan tutanak tekrar elektronik ortama aktarılır ve tutanağın aslı mahkemesine gönderilir.

8) Bu maddede hüküm bulunmayan hallerde 20/09/2011 tarihli ve 28060 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Ceza Muhakemesinde Ses Ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin bu yönetmeliğe aykırı olmayan hükümleri uygulanır, denilmektedir⁶⁹.

Gerek kanundaki düzenleme gerekse de yönetmelikteki düzenleme birlikte incelendiğinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanma şartlarının oldukça ağırlaştırılmış olduğu görülecektir. Yönetmelikle kanundan daha farklı düzenlemeler getirilemez. Nitekim yönetmelik yeni hükümler getirmemiş, mevcut düzenlemeyi açıklamıştır.

Yönetmelikte kanunla paralel olarak birçok koşul öngörülmüş, bu koşulların aynı anda olması şartı aranmıştır. Nitekim bu durum sebebiyle özel hukuk anlamında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi hemen hemen hiç uygulanamamakta; sadece teorik ve doktrinsel bir bilgi olarak bir köşede kalmaktadır.

Karşılaştırma açısından ceza hukukundaki düzenleme ve uygulama sıklığına bakacak olursak; düzenlemedeki kolaylıklar sebebiyle uygulamada ne kadar çok başvurulmuş bir yöntem olduğu görülecektir. Ceza yargılamasının hemen hemen her alanında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemine sıklıkla başvurulmaktadır. Bunun sebebi, mevzuattaki düzenlemedir⁷⁰.

Ceza yargılaması ile hukuk yargılaması alanında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi açısından farklılıkları maddeleştirecek olursak;

1) Hukuk yargılamasında her iki tarafın ve ayrıca mahkemenin rızası aranırken; ceza yargılamasında hâkimin talebi yeterlidir.

2) Hukuk yargılamasında ses ve görüntü nakliyle duruşma icrası konusunda herhangi bir zorunluluk yokken; ceza yargılamasında ise bazı durumlarda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kullanımı zorunludur.

⁶⁹ 6 Ağustos 2015 gün ve 29437 sayılı Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik (218.madde)

⁷⁰ Sami Acar ve Hülya Gürsoy, Türkiye Mahkemelerinde Sesli Ve Görüntülü Kayıt ve Video Konferans Sistemi Uygulamasına Geçiş, Ceza Mahkemeleri Örneği, Makale, s.135, Ankara Barosu Dergisi, 2012.

3) Ceza yargılamasında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'ne ait masraflar suçüstü ödeneğinden karşılanmakta iken; hukuk yargılamasında talepte bulunan tarafça gider avansı olarak yatırılmaktadır.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin özel hukuk alanında daha çok işlerlik kazanabilmesi için bazı çalışmalar ve yeni gelişmeler mevcuttur. Bu konuda 2019 yılı Yargı reformu stratejisinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle ilgili hedefler ve düzenlemelere de yer verilmiştir. Yargı reformu stratejisi; 2019 ve 2023 yıllarını kapsayan ve yargılama alanındaki bazı eksiklikleri ve sıkıntıları gidermeyi amaçlayan bir rapordur.

Yargı reformu stratejisinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle ilgili düzenlemeleri yakından inceleyecek olursak;

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle ilgili bölüm 8 amaç olarak; " hukuk yargılaması ve idari yargılamanın sadeleştirilmesi ve etkinliğinin artırılması" başlığı altında şu şekilde düzenlenmiştir;

Türkiye'de hukuk yargılamalarına, uygulamanın makul sürede yargılanma hakkını yeterince korumaya elverişli olmadığı ve usulün karmaşık olduğu doğrultusunda eleştiriler mevcuttur. Bugün için uygulama şekli bakımından hukukçuların dahi zaman zaman üzerinde mutabık olmadıkları usul işlemleri bulunmaktadır⁷¹ . Etkinliği artırabilmek için ön inceleme ve tahkikat aşamasının zorunlu şekilde tek duruşmada yapılması vs. gibi bazı hedeflerin yanı sıra Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi uygulamasının hukuk yargılamalarında da etkin bir şekilde kullanımının sağlanması gibi hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir⁷².

Yargı reformunun hayata geçirilmesi, hukuk yargılamalarında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanmasını sağlayarak, adil yargılanma hakkının ve bu çerçevede makul sürede yargılanma hakkının gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

⁷¹ Yargı Reformu Stratejisi, Sekizinci Amaç, s.44, Mayıs 2019.

⁷² Yargı Reformu Stratejisi, Sekizinci Amaç, s.44, Mayıs 2019.

1.3.7. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Hukuk Mahkemelerinde Uygulanması ve Mahkeme Kararı Örnekleri

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşma icrası kapsamında nadir de olsa istinaf mahkemelerince verilmiş kararlar mevcuttur. İstinaf sebeplerinin bir kısmı tarafların Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'ne dinlenmemesine ilişkin iken, bir kısmı da başka istinaf sebeplerinin sunulmasıdır. Ancak ortak noktası; bu yargılamaların hepsinde taraflardan biri Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile dinlenmiştir. Birkaç örnek vermek gerekirse;

Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 25.Hukuk Dairesinin 2017/680 esas ve 2017/651 karar numaralı kararında, Eskişehir 2.Asliye Hukuk Mahkemesinin görmüş olduğu bir tazminat davasında, davacının istinaf sebepleri arasında saydığı, cezaevinde bulunduğundan duruşmaya katılmadığını ve Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile bağlanmayı talep ettiğini, ancak bu talebinin reddedilerek gıyabında karar verilmesinin iddia ve savunma hakkının kısıtlanması anlamına geldiğini belirtmiştir. Yapılan istinaf incelemesinde davacının talebi reddedilmiştir⁷³.

Adana Bölge Adliye Mahkemesi 2. hukuk dairesinin 2017/39 karar ve 2017/51 dosya numaralı, Adana Aile Mahkemesinin vermiş olduğu karara ilişkin yapılan istinaf incelemesinde, davacı ve davalının boşanmak için mahkemeye başvurdukları ve müşterek, reşit olmayan çocuklarının velayeti hususunda talepleri olduğu, davalının cezaevinde olması sebebiyle duruşmaya Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile bağlandığı ; *"...Davalı Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi aracılığı ile alınan beyanında" ben boşanmak istiyorum, reşit olmayan çocuğun velayeti anneye verilmesini istemiyorum, yurda yerleştirilmesini istiyorum, zira davacının S.D. isimli kişili ilişkisi vardır, zira beni aldatıyor bu nedenle reşit olmayan çocuğumun yurda yerleştirilmesini istiyorum, ben hem tutukluyum hem de hükümlüyüm, ancak benim vasim vardır vasimin Adı A.M. dir" şeklinde beyanda bulunduğu anlaşılmıştır. Davalı vasisi istinaf dilekçesinde Mahkemece davalının tanıklarının dinlenmediği, yeterince araştırılmadan karar verildiği, davalıya kusursuz olduğu ve karşı tarafın kusurunu ispat için imkân tanınmadığını ileri sürerek yasaya aykırı kararın bozulması talebiyle istinaf kanun yoluna başvurmuştur. İstinaf mahkemesi yapmış olduğu incelemede, davacının esasa yönelik istinaf sebepleri incelenmeksizin usul yönünden istinaf başvurusunun KABULÜ İLE; Ceyhan Aile Mahkemesinin*

⁷³ uyp.gov.tr, 2017/680 esas no'lu Bölge Adliye Mahkemesi Kararı.

21/09/2017 tarih 2017/113 Esas 2017/507 Karar sayılı kararının 6100 sayılı HMK.'nun 353/1-a-4 maddesi gereğince KALDIRILMASINA, Davanın gerekçede gösterilen işlemler yapılmak üzere karar veren mahkemeye GÖNDERİLMESİNE'', şeklinde karar vermiştir⁷⁴ .

İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2. hukuk dairesinin 2017/1966 esas, 2017/1366 karar sayılı kararıyla, İzmir 6.Aile Mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu istinaf incelemesinde; “ Davacı, dava dilekçesinde özetle; 29/09/2011 tarihinde evlendiğini, davalıyla müşterek çocuklarının bulunmadığını, davalının evlilikleri süresince kendisine hakaret ve şiddet uygulayarak, 2,5 senedir cezaevinde bulunduğundan dolayı kocalık görevini de yerine getirmediğinden müşterek hayatın çekilmez hale geldiğini açıklayarak, boşanmalarına karar verilmesini istemiştir. Davalının kısıtlı olması nedeni ile dava dilekçesi, davalının vasisi Yıldız Aydemir'e 21/04/2016 tarihinde bizzat kendisine usulüne uygun olarak tebliğ edilmiş, vasi davaya cevap vermemiştir. Mahkemece, 29/11/2016 tarih, 2016/164-811 Esas Karar sayılı ilam ile davacının davasının kabulüne, tarafların TMK.166/1 maddesi uyarınca boşanmalarına karar verilmesi üzerine hükme karşı davalı ve vasisi tarafından istinaf başvurusunda bulunulmuş; Davalı 02/05/2017 tarihli istinaf dilekçesinde; mahkemece talebine rağmen duruşmalara çağırılarak ya da Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi Suretiyle beyanının alınmadığını, beyanı alınsa idi, konuşmalarını duyacak olan davacının bu davadan vazgeçeceğini, mahkemenin mal, eşya vb. paylaşımlar yönünden bir şey sormadığını, cezaevinde psikolojisinin bozulduğunu belirterek gereğinin yapılmasını istemiştir. Davalı vasisi istinaf dilekçesinde özetle; mahkemece taleplerinin dikkate alınmadığını, tek taraflı yargılama yapıldığını, kararın bozulmasına karar verilmesini istediğini bildirmiştir. Dava, evlilik birliğinin temelinden sarsılması iddiasına dayalı boşanma isteğine ilişkindir. Davalı, cevap dilekçesi ile savunmasının dayanağı olarak ileri sürülen her bir vakanın hangi delillerle ispat edeceğini bildirmek zorundadır (129/e). Davalının elindeki belgelerini dilekçesine eklemesi, elinde bulunmayan belgeler için ise nereden getirtileceği konusunda bilgi vermesi gerekmektedir (HMK m. 140/5.). Bir delilin sonradan ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacı taşııyorsa veya süresinde ileri sürülememesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanıyorsa, mahkeme o delilin sonradan gösterilmesine izin verebilecektir (YHGK, 20.04.2016, E. 2014/13-

⁷⁴ uyap.gov.tr, 2017/39 no'lu karar.

856, K. 2016/523 sayılı kararı). Dilekçelerin teatisi aşamasında herhangi bir delil bildirmeyen davalının, sonradan delil bildirmesine imkân bulunmamaktadır. Somut olayda; davalı vasisi, davaya cevap vermediğinden, yukarıda açıklanan kurallar uyarınca, tanık da dâhil sonradan delil bildiremez. Bu nedenle mahkemece 07/03/2017 tarihli ve sonraki ara karar ile davalı tarafın sonradan bildirdiği tanıkların dinlenilmesi talebinin reddine ilişkin verilen kararda usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamaktadır. Öte yandan; davalının hükümlülüğü nedeniyle vesayet altında bulunduğu, vesayet altında bulunan kısıtlının hukuki ehliyetinin bulunmayıp vasi olan kanuni temsilcisi tarafından temsil edilmesi gerektiği, ayrıca hukuk davalarında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yöntemi ile vasi ya da davalının beyanının alınmasına ilişkin bir düzenleme bulunmadığı, bu nedenle mahkemece davalının duruşmaya getirilmesi ya da kendisinin veya vasisinin beyanını Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yolu ile alınmasına ilişkin talebinin reddine karar verilmesinde ve istinafa konu davada davacının mal ve eşya paylaşımına ilişkin bir davası bulunmadığından bu yönde bir araştırma yapılmamasında usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmadığı anlaşılmakla davalı ve vasisinin bu yönlere değinen istinaf başvurusu yerinde değildir.” şeklinde karar vermiştir⁷⁵.

Söz konusu kararda İstinaf mahkemesinin belirttiği üzere; hukuk davalarında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yöntemi ile vasi ya da davalının beyanının alınmasına ilişkin bir düzenleme bulunmadığı, bu nedenle mahkemece davalının duruşmaya getirilmesi ya da kendisinin veya vasisinin beyanını Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yolu ile alınmasına ilişkin talebinin reddine karar verilmesinde ve istinafa konu davada davacının mal ve eşya paylaşımına ilişkin bir davası bulunmadığından bu yönde bir araştırma yapılmamasında usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmadığından istinaf başvurusu yerinde olmadığına ilişkin gerekçesi tartışmaya açıktır. Şöyle ki; medeni usul hukukumuzda, özel hukukta da Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşma icra edilebileceği açıkça ilgili maddede düzenlenmiştir. Burada tarafların ve hâkimin kabulüyle Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla ilgililerin dinlenebileceği hususu gayet açıktır. Ayrıca taraflardan birinden talep gelmesi ile karşı tarafın rızasının aranıp aranmadığı, rızanın varlığı durumunda mahkemenin kararı hususunda bir açıklık mevcut değildir. Belki de istinaf mahkemesinin gerekçesinde anlatmak istediği; Sesli ve Görüntülü Bilişim

⁷⁵ uyap.gov.tr, 2016/164-811 Esas Sayılı Karar.

Sistemi ile dinlemenin ceza yargılamasındaki gibi bir zorunluluk teşkil etmediği hususu olabilir. Yine de bu durumun gerekçede açıkça ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde anlatılmış olması gerekirdi.

Ankara Bölge Adliye Mahkemesinin 2017/2444 esas ve 2019/288 karar numaralı Ankara 1.Aile Mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu istinaf incelemesinde; *‘Davacı vekili dava dilekçesi ile; tarafların 2005 yılında evlendiklerini, 9 yaşında müşterek bir çocukları olduğunu, davalının evliliğin başından beri müvekkiline karşı şiddet, hakaret, darp, tehdit gibi kusurlu davranışlarından kaynaklanan geçimsizlik bulunduğunu, bu durumun son zamanlarda arttığını ve müvekkili yönünden ortak hayatı sürdürmez hale getirdiğini, davalının alkol ve madde bağımlısı ve şiddet yanlısı bir yapıya sahip olmasından dolayı evlilik birliğinin müvekkili yönünden çekilmez hale geldiğini, bu nedenlerle tarafların boşanmalarına, müşterek çocuğun velayetinin müvekkili anneye verilmesine, müşterek çocuk ile davalı baba arasında kişisel ilişki tesis edilmemesine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. İlk derece mahkemesinin kararına karşı ileri sürülen istinaf sebeplerinde; Davalı vasisi 02/10/2017 tarihli dilekçesi ile, boşanma kararının kısıtlının yokluğunda verildiğini, duruşmada hazır edilmesi veya Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile dinlenmesi gerektiğini, re ‘sen vasi olarak atandığından evlilikleri ile ilgili herhangi bir beyanda bulunmanın kısıtlıyı iddialara karşı savunmasının mümkün olmadığını, delil bildirme imkanının da bulunmadığını, hukuka aykırı kararın kaldırılmasına karar verilmesini istemiştir. Dosya incelendiğinde, davalı erkeğin tam kusurlu olduğu, mahkemenin kusur tespiti ve boşanma davasının kabul kararında usul ve yasaya aykırılık bulunmadığı anlaşılmıştır. Davalı vasisi tarafından davalının duruşmalarda dinlenmediği, delillerini sunamadıklarını iddia etmiş iseler de davalıya, dava dilekçesinin tebliğ edildiği, hükümlü olması nedeni ile vasi tayin edildiği, vasiye duruşma günü ve sözlü yargılama günleri tebliğ edildiği halde, vasinin duruşmaya gelmediği ve herhangi bir süre talebinde bulunmadığı, mahkemece yapılan işlemde usul ve yasaya aykırı bir durum tespit edilmediğinden, davalı vasisinin istinaf talebinin reddine karar verilmiştir.’* şeklinde karar vermiştir⁷⁶.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 10.hukuk dairesinin 2017/2844 esas ve 2019/745 karar numaralı, İstanbul Anadolu 16.aile mahkemesinin kararına karşı

⁷⁶ uyap.gov.tr, 2017/2444 no’lu karar.

yapmış olduğu istinaf incelemesinde; ‘*Davacı dava dilekçesinde özetle; davalı ile evliliğinden olan müşterek çocuğun velayetinin kendisinde olup, davalının çocuk için 2009 yılından beri aynı nafakayı ödemesine rağmen aradan geçen süre zarfında oğlunun büyüyip ihtiyaçlarının arttığını, nafakanın artırılmasına karar verilmesini talep etmiştir. Davalı cevap dilekçesinde özetle; talebi kabul etmediğini, davacının Türkçe öğretmeni olup gelirlerinin eşit düzeyde olduğunu, istenen nafaka miktarının çok yüksek olduğunu, nafakanın ülke şartları gereği yeterli olduğunu belirterek davanın reddine karar verilmesini talep etmiştir. Mahkemece yapılan yargılama sonucunda davanın kısmen kabul kısmen reddine karar verilmiştir. Davalı istinaf dilekçesinde; davaya Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yolu ile katılımının sağlanmaması, davacının dayanmadığı delilin toplanması ve nafakanın yüksek olması yönlerinden istinaf kanun yoluna başvurmuştur. Davalı Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile davaya katılımının sağlanmadığından bahisle istinaf talebinde bulunmuştur. Davalıya dava dilekçesi tebliğ edilmiş davalı cevap dilekçesi vermiş davalı tanıklarının beyanları tespit edilmiş, sözlü yargılama duruşma günü davalıya tebliğ edilmiş, davalının savunma hakkı sınırlanmamıştır. Tahkikat duruşma günü davetiyesi davalıya tebliğ edilmemiş ise de davalının tanıklarının dinlenmiş olması nedeni ile davalının savunma hakkının kısıtlanmadığı kanaatine varıldığından davalının usule yönelik istinaf talebinin reddine karar verilmiştir.*’ şeklinde karar vermiştir⁷⁷.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 9.hukuk dairesinin, 2018/222 esas ve 2018/1423 karar numaralı, Bursa 8.Hukuk Mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu istinaf incelemesinde; ‘*Davacı vekili dava dilekçesinde; müvekkilinin yurt dışında yaşadığını, birikimlerini değerlendirmek amacı ile Bursa’da minibüs hattı satın almaya karar verdiğini, müvekkilinin kardeşi ile eniştesinin, araç sahibi ile 450.000-TL ye satılması hususunda pazarlıkla anlaştıklarını, aracın satışının Bursa 20.Noterliğinde araç satış belgesi ile müvekkilinin kardeşi davalı üzerine alındığını, daha sonra kardeşine aracın müvekkiline devri ve her türlü işlemi yapması için araç satış vekaletnamesi verdiğini, alınan hattın bir süre kardeşleri tarafından çalıştırıldığını, müvekkilinin hattı kendi üzerine alıp kiraya vermek istediğinde davalının çeşitli bahanelerle aracı vermediğini, verdiği araç satış vekaletnamesini de azlettiğini, davalının kötü niyetli hareket ederek aracı müvekkiline vermediğini iddia*

⁷⁷ uyap.gov.tr, 2017/2844 no’lu karar.

ederek fazlaya ilişkin hakları saklı kalmak kaydı ile araç kaydının iptali ile müvekkili adına tesciline, araç değeri olan 450.000-TL'nin davalıdan alınarak davacıya verilmesine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalıya dava dilekçesi tebliğ edilmiş, davalı cevap vermemiş, tutuklu bulunduğu cezaevinden Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi aracılığıyla 07.02.2017 günlü duruşmaya katılmış, kendisine bilirkişi raporunun geldiğini, bilirkişinin rayici çok gösterdiğini, davanın neden açılmış olduğunu da bilmediğini, kendisine hiç bir tebligatın gelmediğini, 2015 yılının 4. ayında Diyarbakır'da dışarda olduğunu, ifade vermediğini beyan etmiştir. Mahkemece yapılan yargılama sonucunda; aracın kaydının iptali ve davacı adına tescili talebinin reddine, alacak talebinin kabulü ile 450.000-TL'nin davalıdan alınarak davacıya verilmesine karar verilmiş, karara karşı davalı tarafından istinaf başvurusunda bulunulmuştur; davalının ek karara karşı yaptığı istinaf başvurusunun esastan reddine'' şeklinde karar verilmiştir⁷⁸ .

İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 18.hukuk dairesinin, 2018/416 esas ve 2019/1350 karar numaralı, Turgutlu Aile Mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu istinaf incelemesinde, ‘ ‘ Davacı kadın vekili dava dilekçesinde özetle; "...diğer taraftan kaynaklı sebeplerle taraflar arasındaki evlilik birliğinin temelinden sarsıldığını, davalının tutuklu olduğunu, tarafların boşanmalarına, müvekkili için aylık 500 TL tedbir ve yoksulluk nafakasına,100.000 TL Maddi,100.000 TL Manevi tazminata hükmedilmesini “talep etmiştir. Mahkemece tanıklar dinlenmiş neticeten "...davalı tam kusurlu bulunarak tarafların boşanmalarına, taraflar vazgeçtiklerinden davacının tedbir, yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminat, ücreti vekâlet, yargılama gideri, davalının da maddi manevi tazminat talepleri ile ilgili karar verilmesine yer olmadığına "karar verilmiş, karara karşı davalı istinaf başvurusunda bulunmuştur. Davalı erkek özetle "...savunma hakkının kısıtlandığını, kendisine avukat tayin edilmediğini, ceza infaz kurumunda iken delil sunabilmesinin mümkün olmadığını, maddi manevi tazminat davası açarak davadaki kararın kaldırılmasını “istinaf sebebi yapmıştır. Davalı ceza infaz kurumunda tutukludur. Bu husus dava dilekçesinde de belirtilmektedir. Nitekim davalıya dava dilekçesi ve gerekli tebligatlar bulunduğu ceza infaz kurumunda yapılmış ve davalı gerekli dilekçeleri sunmuştur. Öninceleme duruşması da davalıya usulüne uygun tebliğ edilmiş, davalı duruşmada hazır bulunmak istediğine ilişkin

⁷⁸ uyap.gov.tr, 2018/222 Esas No'lu Karar.

istek iletmemiş, öninceleme duruşması yokluğunda yapılmış, tahkikat aşamasına geçilmiş, tahkikat duruşması davalıya tebliğ edilmiştir. Bu aşamada davalı ceza infaz kurumundan gönderdiği 29.05.2017 tarihli dilekçesinde "...tutuklu olduğunu, mahkemeye getirilmediğini, yapılacak duruşmaya katılmak istediğini" bildirmiş, bunun üzerine mahkemece 16.06.2017 tarihli ilk tahkikat duruşmasında ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icra edilmiş, davalı Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi aracılığı ile boşanmayı kabul ettiğini, maddi-manevi tazminat istemediğini" beyan etmiştir. Her ne kadar 6100 sayılı HMK 149. maddesinde bu şekilde duruşma icrası için tarafların rızasının bulunması gerekmekte ise de davalı böyle bir rızasının olmadığını ileri sürmediğinden ve davanın esasına yönelik beyanını bildirdiğinden bu hususun artık önem taşımadığı anlaşılmıştır. Bu haliyle ceza infaz kurumunda tutuklu olduğu tespit edilen davalının duruşmalarda hazır edilmesini isteme hakkı mevcut olup, bu husus 6100 sayılı HMK 27. maddesindeki hukuki dinlenilme hakkının doğal bir sonucudur. Mahkemece davalının talep ettiği takdirde özellikle tanıkların dinlendiği duruşmaya ve sözlü yargılama duruşmasına hazır edilerek ya da rızası alınmak şartıyla Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi aracılığı ile duruşma icra edilmek suretiyle katılımının sağlanması gerekir. Aksi uygulama davalının savunma ve hukuki dinlenilme hakkının ihlali niteliğinde olacaktır. Ayrıca tarafların önceki beyanlarına göre anlaşmalı boşanma hükümlerinin uygulanması ihtimali doğmasına rağmen mahkemece davalının katılma isteği kabul edilmeksizin tahkikata devam edilerek davalının tam kusuru gerekçesiyle TMK 166/1 nci maddesi gereğince hüküm kurulmuştur. O halde mahkemece davalının talep ettiği takdirde sözlü yargılama duruşması dâhil tahkikat duruşmalarında hazır edilmesinin sağlanması, hazır edilmesi mümkün olmuyor ise rızası ve talebi olduğu takdirde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi aracılığı ile duruşmanın gerçekleştirilmesi, sonucuna göre karar verilmesi gerekir. Bu sebeple davalının istinaf başvurusu kabul edilmiştir." şeklinde karar verilmiştir⁷⁹.

Görüldüğü üzere, İstinaf mahkemesi bu kararında; tarafın Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşmaya katılma talebini kabul ederek, adil yargılanma, hukuki dinlenilme gibi temel haklarını gözetmiş ve istinaf başvurusunu kabul etmiştir.

⁷⁹ uyap.gov.tr, 2018/416 Esas No'lu Karar.

İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2. hukuk dairesinin 2018/817 esas ve 2018/772 karar sayılı, Aydın 2. Aile Mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu istinaf incelemesinde; ‘*Davacı kadın dava dilekçesinde; davalı ile olan fikir ayrılıklarının tarafları birbirlerine tahammül edilemez hale getirdiğini, bu durumun eşleri ve çocukları yıpratıldığını, bu nedenle eşinden boşanmak istediğini, tarafların boşanmalarına, velayetlerin kendisine verilmesine karar verilmesini istemiştir. Davalı erkek süresinde davaya cevap vermemiştir. Davacı kadın ön inceleme duruşmasında, davalının halen tutuklu olduğunu, cezaevinde bulunduğunu, davalının vatana ihanet suçundan yargılandığını, böyle bir insanın eşi olmak istemediğini, ayrıca delilinin davalı hakkında yapılan yargılama olduğunu, bu yönden tanık bildirmediğini beyan etmiştir. Mahkemece; davanın kabulü ile tarafların Türk Medeni Kanununun 166/1 maddesi gereğince boşanmalarına, velayetlerin anneye verilmesine, kişisel ilişkiye karar verilmiştir. Davalı erkek, cezaevinde tutuklu bulunduğunu, dosyada hiç bir tanık beyanı olmamasına ve Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile duruşmaya katılması isteği bulunmasına rağmen duruşmaya katılmasının sağlanmadığını, savunma hakkının engellendiğini, tarafına isnat edilen hiçbir iddiaya elinde olmayan sebeplerle cevap verememesinin kararın bozulmasını gerektirdiğini, tutuklu bulunduğu davada aleyhine olan delilleri çürüttüğünden beraat etmesinin kaçınılmaz olduğunu, kararın bozulması gerektiğini, ileri sürmüştür. Bu durumda mahkemece öncelikle davalının mazeret talebi hakkında karar verilmesi, mazeretin kabulü halinde yeni bir ön inceleme duruşma günü tayin edilerek tarafların ön inceleme duruşmasına usulüne uygun biçimde davet edilmesi, ön incelemede yapılması gereken usul işlemlerinin (HMK m. 140) yapılması, bundan sonra tahkikata geçilmesi ve tüm deliller birlikte değerlendirilip hâsıl olacak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, davalının yokluğunda ön inceleme duruşması yapılması doğru görülmemiştir. Tahkikat duruşmasına davalı katılmamış, mahkemece tahkikatın bittiği bildirilmiş, aynı oturumda sözlü yargılama aşamasına geçilerek davalının yokluğunda davanın esası hakkında karar verilmiştir. Belirtilen hususlar gözetilmeden karar verilmesi nedeniyle hükmün münhasıran bu sebeple kaldırılmasına, ön inceleme ve diğer aşamalar usulüne uygun şekilde tamamlanarak, tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre bir karar verilmek üzere dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekmiştir.” şeklinde karar verilmiştir.*

Bu kararda da davalının Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle duruşmaya katılma talebinin kabul edildiğini ve lehine karar verildiğini görmekteyiz. Ne var ki Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin şartlarından olan; karşı tarafından da kabulü bulunduğu hususunda bir araştırma yapıp yapılmadığı muğlaktır, kararda belirtilmemiştir.

Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 7. Hukuk Dairesinin 2018/1874 esas ve 2019/2383 karar numaralı, Ankara 19. İş Mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu istinaf incelemesinde; *'Davacı işçi, iş sözleşmesinin haksız olarak feshedildiğini ileri sürerek, kıdem tazminatı, ödenmeyen ücret, yıllık izin, fazla mesai, hafta tatili alacaklarının tahsiline karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı işveren; davaya cevap vermemiştir. İlk derece mahkemesi tarafından, davalının haklı nedenle feshi, ücretlerin ödendiğini, yıllık izinlerin kullandırıldığını ispatlayamadığı gerekçesiyle bu taleplerin kabulüne, davacının fazla mesai ve hafta tatili alacaklarını ispatlayamadığı gerekçesiyle bu taleplerin reddine karar verilmiştir. İstinaf kanun yoluna davalı taraf başvurmuştur. Davalı istinaf cevabında; Davacının istifa ederek işten ayrıldığını, davacıya yapılan ödeme ile ilgili belgelerin Bursa 10. ACM 2017/265 E. Sayılı dava dosyası içinde bulunduğunu, atılı suçtan gözaltına alındığında işyeri ile ilgili defter ve belgeler, bilgisayarlara el konulduğunu, bu dosya kapsamındaki belgelerin bilirkişi tarafından incelenmesi gerektiğini, davacının var olan tüm hak ve alacaklarının ödendiğini, yıllık izinlerinin kullandırıldığını, yıllık izin alacağı bulunmadığını söylemiştir. Yargılama sırasında davalının cezaevinde olduğu tespit olunmuştur. Bilirkişi raporu ve ıslah dilekçesine karşı beyanlarında davacının istifa ettiğini, davacıya varsa haklarının ödendiğini bunların yargılanmakta olduğu Bursa 10. ACM dava dosyası içine alınan işyeri kayıt ve belgelerinin içinde bulunduğunu, bunların bilirkişi vasıtasıyla incelenmesi gerektiğini, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi sisteminden yargılamaya katılmak istediğini, dosyada tanık olarak işyeri kayıtlarından soyadı ve adresi tespit edilebilecek Seyhan isimli çalışanın bilgi sahibi olması nedeniyle dinletmek istediğini beyan etmiştir*

Davalının adli yardım talebinde bulunduğu dikkate alınarak açıklanan nedenlerle ilk derece mahkeme kararının kaldırılarak belirtilen esaslı eksikliğin giderilmesi için

dosyanın mahkemesine gönderilmesine karar vermek gerekmiştir.” şeklinde karar verilmiştir⁸⁰.

Söz konusu kararda, davalının Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşmaya katılma talebi kabul edilmiştir. Özellikle cezaevinde bulunan ve savunma hakkı kısıtlanmış kişiler açısından Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumu büyük önem arz etmekte, onlar açısından adil yargılanma hakkını gerçekleştirmektedir. Ne var ki burada da, karşı tarafın rızası şartı hususunun sorulup sorulmadığı konusu muğlaktır.

İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2.hukuk dairesinin 2018/1892 esas ve 2019/1365 karar sayılı, İzmir 3. Aile Mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu istinaf incelemesinde; ‘*Davacı vekili dava dilekçesinde özetle; dilekçede belirtilen vakalara dayalı olarak, tarafların boşanmalarına, müşterek çocukların velayetlerinin müvekkiline verilmesine, tedbir ve iştirak nafakası, müvekkili için tedbir ve yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminatın davalıdan alınarak müvekkiline verilmesine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı cevap dilekçesinde özetle; açılan davayı kabul etmediğini, dilekçede belirtilen gerekçelerle davacının kusurlu olduğunu açıklayarak, davanın reddine, aksi kanaat halinde müşterek çocukların velayetlerinin kendisine verilmesine karar verilmesini talep etmiştir. Mahkemece, davanın kabulü ile; tarafların TMK'nın 166/1 maddesi gereğince boşanmalarına, tarafların müşterek çocukları velayetlerinin davacı anneye verilmesine, baba ile çocuklar arasında kişisel ilişki kurulmasına, davacı ve müşterek çocukları için tedbir nafakasına hükmetmiştir. Davalı istinaf dilekçesinde özetle; cevap dilekçesindeki beyan ve itirazların dikkate alınmadığını, kusurlu olanın davacı olduğunu, dinletmek istediği tanıkların beyanlarına başvurulmadığını, tazminat ve nafakaya ilişkin verilen kararın haksız olduğunu, fahiş oranda tazminat ve nafakaya hükmedildiğini, müşterek çocukların velayetlerinin kendisine verilmesi gerektiğini, davacının psikolojik yönden rahatsız olduğuna ilişkin iddiasının mahkemece araştırılmadığını belirterek kararın kaldırılarak, davanın reddine, aksi kanaat halinde velayetlerin kendisine verilmesine, tazminat ve nafaka bedellerinin düşürülmesine karar verilmesini istemiştir. Ön inceleme duruşma gününün davalıya tebliği üzerine davalı tarihli dilekçesi ile kalp rahatsızlığı ve bronşit astım hastası olması nedeniyle İzmir iline gidebilme şansı ve olanağı bulunmadığından Van*

⁸⁰ uyap.gov.tr, 2018/817 Esas No’lu Karar.

Adliyesi aracılığıyla ön inceleme duruşmasına Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi sistemiyle katılmasına karar verilmesini istemiş, mahkemece, ön inceleme duruşmasında aile mahkemelerinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi bulunmadığı gerekçesiyle davalının talebinin reddine karar verilmiş, ön inceleme duruşmasının sonunda 2 no'lu ara kararı ile davalı adına tahkikat duruşma gününü bildirir meşruatlı davetiye çıkartılmasına, davetiyeye duruşma zaptının bir örneğinin de eklenmesine, (3) nolu ara kararı ile tarafların delil listelerinde bildirilen ancak henüz celp edilmeyen deliller var ise iki haftalık kesin süre içerisinde yazılı talepte bulunulması halinde celbi için gerekli müzakerelerin yazılmasına, masrafın ilgili tarafın gider avansından karşılanmasına, (4) nolu ara kararı ile davacı vekili dava dilekçesinde tanık deliline dayandığından tanıkların isim ve adreslerini bildirmesi için iki hafta kesin süre verilmesine, kesin süreye riayet edilmediği takdirde tanık deliline dayanmaktan vazgeçmiş sayılacağını hususunun hatırlatılmasına karar verilmiş, açıkça davalının tanık listesi ibraz etmesi yönünde bir ara karar oluşturulmadığı gibi, anılan ara kararın tahkikat duruşma günüyle birlikte davalıya tebliğinde muhatabın adreste bulunmama gerekçesi açıklanmadan aynı konutta ikamet eden yakınına yapılan tebliğ işlemi de geçersizdir. Nitekim davalı tahkikat duruşmasına katılmamış, tanık listesi de ibraz etmemiştir. Davalının istinaf başvurusunun kabulüne, mahkeme kararının HMK. 353/1-a-6 maddesi uyarınca kaldırılmasına, gereği için dosyanın mahalline gönderilmesine karar vermek gerekmiştir.” şeklinde karar verilmiştir⁸¹ .

Bu kararda da tarafın Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi talebinin, mahkemenin teknik yetersizlikleri sebebiyle reddedildiğini görmekteyiz. Ülke genelinde bakıldığında; hukuk mahkemelerindeki Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemi donanımı, ceza mahkemelerine oranla bir hayli yetersizdir. Hukuk mahkemelerinde Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemi kullanımındaki azlık sebebiyle bu konuda henüz bir iyileştirmeye gidilmemiştir. Ne var ki Yargı Reformu Stratejisinde, hukuk mahkemelerinde de Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin etkin kullanımı hususunda belirlenmiş iyileştirme çalışmaları mevcuttur.

Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 14. hukuk dairesinin, 2018/2874 dosya ve 2019/373 karar numaralı, Yerköy Asliye Hukuk Mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu istinaf incelemesinde; ‘Davacı idare vekilince; alınan kamu yararı

⁸¹ uyap.gov.tr, 2018/1892 No'lu Karar.

kararı uyarınca Kırşehir ilindeki taşınmazın Çamalak Göleti ihtiyacı için kamulaştırma bedelinin tespiti ve kamulaştırılan taşınmazın davacı idare adına tesciline karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Mahkemece, davanın kabulü ile bankada bloke edilen 40.893,78 TL den idarenin takdir komisyonunca belirlenen miktarın kararın kesinleşmesi beklenmeksizin davalı tarafa ödenmesine, kalan miktarın ise kararın kesinleşmesine kadar üçer aylık vadeli hesapta nemalandırılmasına ve kesinleşen karara göre hak sahiplerine ödenmesine, dava konusu taşınmazın davalılar adına olan tapu kaydının iptali ile davacı idare adına tesciline karar verilmiş bu karara karşı davacı vekili ile davalı tarafından istinaf kanun yoluna başvurulmuştur. Davacı idare vekili istinaf dilekçesinde; davacı idare lehine vekâlet ücretine hükmedilmesi gerektiğini kapitalizasyon faizinin %6 yerine %5 alınmasının doğru olmadığını, bilirkişi raporunda verim yüksek masrafın ise düşük alındığını, bilirkişi raporunda pompalama ile sulanabilir arazinin bu masrafların dikkate alınmadığını ve yüksek bedele hükmedildiğini ileri sürmüştür. Davalı istinaf dilekçesinde; dava ile ilgili bilgilendirilmediğini, davaya itiraz ettiği halde cezaevinde olduğu için geri dönüşüm olmadığını Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yolu ile dinlenebilme imkânı varken dinlenmediğini, kendisine Avukat yardımı sağlanmadığını, taşınmazını hiç bir kurum ve kişiye vermek istemediğini, ayrıca bedelin düşük belirlendiğini ileri sürmüştür. 28/04/2018 tarihinde yürürlüğe giren 7139 sayılı Yasanın 4. Maddesi ile değişen 6200 sayılı Yasanın 49. Maddesi gereğince DSİ harçtan muaf tutulmuştur. Bu yasal düzenleme nedeniyle davacı idare tarafından yatırılan harçların iadesi gerektiğinden İlk Derece Mahkemesi kararının kaldırılarak harç yönünden düzeltilmesi suretiyle aşağıdaki şekilde yeniden esas hakkında hüküm kurulmuştur. Davanın kabulü ile; alanın tamamının davalı adına olan tapu kaydının iptali ile Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü adına takyidatsız olarak tapuya tesciline, kamulaştırma bedelinin 40.893,78 TL olarak tespitine'' şeklinde karar verilmiştir⁸² .

Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 9. hukuk dairesinin, 2018/3107 dosya ve 2019/1004 karar numaralı, Gelibolu Asliye Hukuk (İş) Mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu istinaf incelemesinde; 'Davacı vekili dava dilekçesinde özetle; Davalıların işyerlerinde vinç operatörü olarak 1990 yılına kadar 10 yıldan fazla çalıştığını ancak 413 gün dışında sigortalılığı bulunmadığını gördüğünü ileri sürerek

⁸² uyap.gov.tr, 2018/2874 No'lu Karar.

çalıştığı sürelerinin tespitini talep etmiştir. Davalı cevap dilekçesinde özetle; Davanın hak düşürücü süre içinde açılmadığını, davacının iddialarının doğru olmadığını, işyerinin 1985 tarihinde faaliyetine başladığını, davacının vinç operatörü olarak mal geldikçe işe çağrıldığını ve çalıştığı günler üzerinden sigortasının yapıldığını, kesintisiz bir çalışması bulunmadığını savunarak davanın reddine karar verilmesini talep etmiştir. Davalı Kurum vekili cevap dilekçesinde özetle; Davacının iddiasını kanıtlaması gerektiğinin belirterek davanın reddine karar verilmesini talep etmiştir. Davacı istinaf dilekçesinde özetle; Hükümlülüğü sebebiyle davayı oğlu olan vasisinin takip ettiğini, vasi oğlunun Dikili İlçe Jandarma Komutanlığı'nda asayiş istihbarat elamanı olarak çalıştığını, iş yoğunluğu nedeniyle 17/01/2018 tarihli dilekçesi ile "vasilikten çıkmak istediğini" beyan etmesine karşın mahkemece vasi değişikliği kararı neticesinin beklenmediğini, hükümlülüğü sırasında Çan A Tipi Kapalı Cezaevi Müdürlüğü'ne dilekçe vererek duruşmalara "Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi" aracılığı ile katılmak istediğini belirttiğini, davanın takipsiz bırakıldığı gerekçesiyle HMK 320/4 uyarınca davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinin yerinde olmadığını ileri sürmüştür. Davalı SGK vekili istinaf dilekçesinde özetle; Davanın açılmamış sayılmasına karar verildiği halde davalı Kurum lehine vekalet ücretine hükmedilmemesinin yerinde olmadığını ileri sürmüştür. Davacının, davasını 19.09.2016 tarihinde kendisinin açtığı, yargılama aşamasında hükümlülüğü nedeniyle oğlunun kendisine vasi atandığı, vasiye tebligat yapıldığı, vasinin yargılamayı takip ettiği ve bazı duruşmalara katıldığı, mahkemenin, vasi tarafından takip edilmeyen dava dosyasının işlemde kaldırılmasına ve yasal süre içinde yenilenmemesi nedeniyle davanın açılmamış sayılmasına karar verdiği, verilen gerekçeli kararın davacı asile tebliğ edildiği, vasiye tebligat yapılmadığı anlaşılmaktadır. Mahkemece öncelikle, vasinin görevinin son bulup bulmadığının, son bulmuşsa hangi tarihte son bulduğunun ve davacıya başka vasi atanıp atanmadığının araştırılması, vasinin vasilik görevi devam ediyorsa kararın adı geçene tebliğ edilmesi ve vasinin istinaf başvurusunda bulunması halinde usuli işlemlerin yerine getirilmesinden sonra gönderilmesi için dosyanın geri çevrilmesine karar verilmesi gerekmiştir." şeklinde karar verilmiştir⁸³.

İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 2. hukuk dairesinin 2018/3339 dosya ve 2018/4128 karar numaralı, İzmir 1. Aile Mahkemesinin kararına karşı yapmış olduğu

⁸³ uyap.gov.tr, 2018/3107 Dosya No'lu Karar.

istinaf incelemesinde; ‘Davacı vekili dava dilekçesinde özetle; tarafların 8 yıllık evli olup müşterek çocukları olduğunu, müvekkilinin davalı eşi tarafından darp edildiğini, pazar günü de Merkez Karakoluna müracaat ederek hastaneden rapor aldığını, davalının polis memuru olarak görev yaptığını, davalı eş hakkında uzaklaştırma kararı verildiğini belirterek müvekkili lehine ve küçük lehine tedbir nafakasına hükmedilerek yasal faiziyle tahsilini talep ve dava etmiştir. Davalı cevap dilekçesinde özetle; nafaka davalarında yetkili mahkemenin yerleşim yeri mahkemesi olup evlilik birliğinin koruyucu tedbirlerinden olan tedbir nafakasına ilişkin davaların eşlerden herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesinde açılabileceğini, davalı kocanın dava tarihi itibarıyla merkezi adres kayıt sistemindeki adresinin Malatya olduğunu, davacının ise ikamet adresinin araştırılarak Beypazarı olduğunun tespit edilmesi durumunda yetkisizlik kararı verilmesi gerektiğini talep ederek davacı eşinin bu davadan önce Kırıkkale 1.Aile Mahkemesinin 2016/366 Esas numaralı dosyasında nafaka davası açtığını ve sonradan tedbir nafakası davasından vazgeçtiğini, bu vazgeçmenin davacının kendisini bağlayacağını, olay günü davacı eşinin kendisine hakaret ettiğini ve sinirlenerek oturma odasının kapısına her iki elinin el ayası ile vurmaya başladığını, eşinin kendisinin üzerine yürüyerek yüzüne vurmaya başlayınca kendisini koruma niyet ve iradesiyle eşinin her iki elini bileklerinin üst kısmından tutup eşini iteklediğini, eşinin bu sırada kendisine yine hakaret ettiğini, eşini bizzat doktora kendisinin götürdüğünü, eşine fiziksel şiddet uygulamadığını belirterek öncelikle yetki yönünden davanın reddini, kabul edilmemesi halinde eşinin önceki nafaka dosyasından feragati ile tedbir nafakası talebinin reddine, çocuğu ile şahsi ilişki tesis edilmesine karar verilmesini talep etmiştir. Mahkemece, davanın kısmen kabulü ile, davacı kadın lehine ve müşterek çocuk lehine tedbir nafakasına hükmedilmesine, nafakaların her ay davalıdan alınarak davacı kadına verilmesine, fazla talebin reddine karar verilmiştir. Mahkemece verilen hükme karşı davalı tarafından, davaya Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi sureti ile iştirakının sağlanmadığını, çocukla kişisel ilişki kuramadığını belirterek, istinaf yoluna başvurmuştur. Yapılan istinaf incelemesinde özetle; Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuni gerektirici sebeplere, tarafların tespit edilen sosyal ve ekonomik durumlarına, müşterek çocuğun yaşına, davacının ve müşterek çocuğun geçimi için gerekli olan miktar ile davalının geliri ile orantılı olacak şekilde yine TMK'nun 4. Maddesinde vurgulanan hakkaniyet ilkesi de göz önüne alınarak mahkeme kararında usul ve esas yönünden yasaya aykırılık

bulunmadığı, davalıya mahkemece ön inceleme ve tahkikat duruşma günlerinin usulüne uygun bir şekilde tebliğ edildiği, davalının duruşmada hazır bulunmayıp, kendisini vekil ile de temsil ettirmediği, müşterek çocuk ile kişisel ilişki düzenlenmesine ilişkin karşı davasının da bulunmadığı anlaşılma, davalının istinaf başvurusunun esastan reddine karar vermek gerekmiştir.’’ şeklinde karar vermiştir ⁸⁴.

İstinaf karar örneklerinde genellikle görüldüğü üzere, hukuk mahkemelerinde, cezaevinde bulunan tarafın yargılamaya dâhil olmak adına sesli ve görüntülü bilişim sistemi vasıtasıyla duruşmaya katıldığı yahut katılma talebinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle kişinin cezaevinde bulunması ve bulunduğu cezaevinden çıkarılarak duruşmaya getirilmesi, hem usul ekonomisi bakımından hem de güvenlik bakımından tercih edilmeyen bir seçenektir. Bu sebeple tutuklu veya hükümlü bulunan yargılama ilgililerinin (taraf ya da tanık olabilir) sesli ve görüntülü bilişim sistemi vasıtasıyla yargılamaya dâhil edildiğini görmekteyiz. Bazen de tutuklu veya hükümlü kimselerin yargılamaya sesli ve görüntülü bilişim sistemi vasıtasıyla dâhil olmak istedikleri, ne var ki mahkemece bu taleplerinin reddedildiğini görmekteyiz. İstinaf incelemesinde ise, talebin reddinin adil yargılanma hakkının ihlali niteliğinde olduğuna ilişkin bir değerlendirme yapılmadığını görmekteyiz. Hukuk mahkemelerinde sesli ve görüntülü bilişim sistemi kullanımında yaygınlık sağlanabilirse, belki de bu konuda ileride emsal niteliğinde kararlar görebiliriz.

⁸⁴ uyap.gov.tr, 2018/3339 Dosya No’lu Karar.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDENİ USUL HUKUKUNA HÂKİM OLAN İLKELERLE İLİŞKİSİ

2.1. İlkelerle Olan İlişkisi

Medeni Usul Hukuku ilkeleri, yargılamayla ilgili olup çok uzun yıllarda oluşmuş ve yargılamanın bir parçası olmuşlardır. Bu ilkeler aslında kanun koyucunun medeni usul hukuku alanındaki eğilimi ve yöneliminin de bir göstergesi olmaktadır⁸⁵. Yargılama hukuku ilkeleri, medeni yargılama alanındaki teamülü gösterdiğine göre, yargılamada başvuru kurumlarının da bu ilkelerle uyum içinde olması ve aynı amaca hizmet etmesi de oldukça önemlidir. Bu sebeple Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile medeni usul hukuku ilkeleri arasındaki uyum incelenmesi gereken bir başlıktır.

Hukukumuzda yeni sayılabilecek bir süre önce giriş yapan “yargılama hukukunun sanallaştırılması” fikri ilerlemeye devam ettiği sürece bugüne kadar fikir birliğine varılmış ve neredeyse kesinleştirilmiş çoğu sorunun cevabı da değişiklik gösterebilecek; doğru bilinenler yanlış olabilecek ve bunu sonucunda da yargılama alanında elektronik araç ve şekle yer verilmesi; taraflarca getirilme, doğrudanlık, alenilik, usul ekonomisi, yargılamayı hâkimin yürütmesi ve diğer birçok usul hukuku ilkesinin tanımı ve amacı değişebilecektir ⁸⁶. Bu da demektir ki kesin bilinen doğrular ve tanımlar revizyona uğrayabilecektir. Şu an için kesin bir şey söylemek mümkün olmasa da; gidişatı teknolojinin ve temel usul hukuku ilkelerinin zaman içindeki uyumu gösterecektir. Ayrıca toplumun yargılama kültürü, yargıdan ve yargılama sonucu verilecek karardan ne bekledikleri, yargılamaya olan güvenleri ve teslimiyetleri de ilkelerin ve incelediğimiz kurumun hayata geçirilmesine katkı

⁸⁵ Tanrıver , a.g.e., s.362.

⁸⁶ Gilles, a.g.e., s.386.

sağlayan faktörlerdir. Maalesef taraflar, yargılama sürecini, bu süreçteki aşamaları birbirlerine karşı bir yaptırım gibi uygulamakta, nihai karardan çok sürecin kendisini bir silah gibi kullanmaktadırlar. Mevzuattaki bazı boşlukları ya da taraf takdirine bırakılan düzenlemeleri de yargılamayı uzatmak amaçlı kötüye kullanabilmektedirler. Mevzuattaki düzenlemeler ve getirilecek sınırlamalardan önce toplumun algısı ve yargılamadan aslında ne beklmeleri gerektiği konusundaki fikirleri değiştirilmelidir.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin, medeni usul hukukunda yargılamaya hâkim olan ilkelerle olan ilişkisi, bu ilkelerin gözetilmesindeki katkısı ve yargılamaya hangi ölçüde fayda sağlayacağı hususu önemli bir mevzudur. Her devletin benimsemiş olduğu bir yargı düzeni mevcuttur. Bu düzen kendi içinde, yine toplumsal yapıya ve yargılamada başvuru kurumlarına uygun olmalıdır ki kendinden beklenen amacı gerçekleştirebilsin. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin söz konusu ilkelerden birçoğunu gerçekleştirmeye yönelik çok faydalı bir sistem olduğu aşikârdır; ancak hangi ilkeyle ne derece ilişkili olduğu, bazı ilkelere ise negatif veya pozitif hiçbir katkı sağlamadığı savunulabilir. Bu çalışmada yargılamaya egemen olan ilkeler tek tek ele alınarak Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin hangi ilkenin ne ölçüde gerçekleştirileceğine olan katkısı açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1.1 Tasarruf İlkesi

Kamu hukukundan farklı olarak özel hukukta taraflar davayı açmakta, davanın yürütülmesinde ve hatta davanın sona ermesinde karar verebilme yetkisine sahiptir. Tasarruf ilkesi esas olarak yargılamanın başından sonuna kadar tarafların karar verebilmesi, dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edebilmeleri anlamına gelir⁸⁷. Medeni usul hukukunda, kamu hukukundan farklı olarak kural olan, tasarruf ilkesinin uygulanmasıdır.

⁸⁷ Tanrıver, a.g.e., s.350.; Muşul, T. (2012). Medeni Usul Hukuku. 3.Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi, s.276; Karşlı, A., Medeni Muhakeme Hukuku. 3.Baskı. İstanbul: Alternatif Yayınevi, 2012, s.293; Yıldırım, A., Yıldırım, D. (2009). Medeni Usul Hukuku Esasları. 7.Baskı. İstanbul: Beta Yayınevi, s.182; Ercan, İ., Medeni Usul Hukuku. 3.Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2015, s.8. ; Nedim Meriç, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Ankara: Yetkin Yayınları 2011, s.53-54.

Tasarruf ilkesinin karşıtı olan ilke kendiliğinden harekete geçme ilkesidir ki; o da ceza yargısında ve medeni usul hukukunda çekişmesiz yargı alanında uygulanmaktadır⁸⁸. Kendiliğinden harekete geçme ilkesinde hâkim, tarafların talebi olmadan harekete geçerek yargılamaya konu ihtilafı karara bağlayabilir⁸⁹. Tasarruf ilkesi, medeni usul hukukundaki irade serbestisinin bir yansımasıdır. Zaten özel hukuku karakterize eden, onu farklı kılan da taraflara irade serbestisi tanınmasıdır. Özel hukukta hâkim tarafların talepleriyle bağlıdır; taraflardan birinin talebi olmadan kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz. Bazı istisnai hallerde hâkim resen harekete geçebilir. Kanunlarda bazı istisnai hallerde cumhuriyet savcısına hukuk davası açma yetkisi tanınmıştır ancak bu durumda da zaten taraf olarak cumhuriyet savcısı bulunduğundan ve davayı o açtığından hâkim yine kendisi harekete geçmemiş olacaktır. Bu durumda hâkim, cumhuriyet savcısının, yani davacı tarafın, açmış olduğu davayı yürütmüş olacaktır.

Tasarruf ilkesi aynı zamanda hiç kimsenin, lehine olan bir davayı açmaya zorlanamamasını da içermektedir. Yine bir başka husus, taraflar verilen hükme rıza gösterip onu kanun yoluna götürmeyebilirler. Bunlar hep tasarruf ilkesinin sonuçlarıdır⁹⁰.

6100 sayılı kanunun tasarruf ilkesi başlıklı 24. Maddesine göre; “ Hâkim, iki taraftan birinin talebi olmaksızın kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz. Kanunda açıkça belirtilmedikçe hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder.”

Tasarruf ilkesi hakkında kısaca bilgi verdikten sonra, asıl konu olan Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile tasarruf ilkesi ilişkilendirilecek olursa; medeni usul hukukunda delillerin sunulması hususunda iki tür delil vardır: bunlar kesin deliller ve takdiri delillerdir. Kesin deliller hâkimi dahi bağlarken takdiri deliller hâkimi bağlamaz ve takdiri delillerin sunulması için gereken şartlar gerçekleştiğinde hâkim

⁸⁸ Tanrıver, a.g.e., s.351 ; Pekcanitez, H. ve Atalay Özkes, M., . Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı. 3.Baskı. Ankara:Yetkin Kitabevi, 2015, s.222-223 ; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e. s.183.

⁸⁹ Tanrıver, a.g.e., s.351 ; Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.222-223 ; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.183. ; Meriç, a.g.e., s.55-56.

⁹⁰ Tanrıver, a.g.e., s.351 ; Sema, Sema Taşpınar Ayvaz, Ejder Yılmaz, Ramazan Arslan, Medeni Usul Hukuku. 2. Baskı. Ankara: Yetkin Kitabevi, 2016 ; Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.223.

bu delilleri dilediği gibi değerlendirmekte serbesttir. Söz konusu takdiri deliller; tanık, bilirkişi, uzman görüşü, keşif ve isticvaptır. Takdiri delillere başvurulacağı vakit, söz gelimi tanık gösterilecektir ancak tanık herhangi bir sebepten ötürü mahkeme önüne çıkartılamıyordur. Tanığın çıkartılamama sebebi; tanığın hasta olması, mahkeme huzuruna gelemeyecek halde olması, tutuklu olması, mahkemenin yargı çevresi dışında oturuyor olması ve duruşmaya getirilmesi durumunda çok fazla emek ve zaman kaybının yaşanması ihtimali olabilir. Tanığın dinlenmesinde izlenecek usul kanunda açıkça belirtilmiştir. Tanığın dinlenmesi pek tabii istinabe yoluyla da yapılabilir; ancak söz konusu tanık hem görüntülü hem de sesli bir vaziyette hâkimin önüne çıkarılabiliyorken, tanığın ses tonu, mimikleri, hâkimin o anda aklına gelen ve doğaçlama bir şekilde tanığa sorduğu sorular, tanığın ilgili hâkimin yönlendirmesi sonucu verdiği cevaplar, yargılama anında tarafların sormak istedikleri soruların kesintisiz ve doğudan tanığa sorulabilme imkânı Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin yargılamadaki önemini açıkça göstermektedir.

Yine bir başka takdiri delil bilirkişilik kurumudur. Bilirkişi, hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olmayan, çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde görüşüne başvuru olan kişidir⁹¹. Yine bazı hallerde kanunda belirtildiği üzere bilirkişiye müracaat zorunlu tutulmuştur. Bilirkişiye, yargılamaya konu olayla ilgili raporunu sunması için 3 ay süre verilir. Söz konusu süre, gerek görülmesi halinde 3 ay daha uzatılabilir; ancak bu süre kesin bir süredir ve daha fazla aşılamaz. Bilirkişi çoğu zaman raporu hâkime sunar ve bilirkişi raporu dosyaya eklenerek yargılama esnasında bu çalışmadan yararlanır. Yargılama esnasında kimi zaman bilirkişinin hazırladığı raporda anlaşılamayan noktalar olabilir yahut yargılama esnasında gelişen yeni olaylar sonucu söz konusu raporda muğlak kalan yerler olabilir. Hatta tarafların aleyhine olan hususlarda bilirkişiye bizzat soru sorulması ve bilirkişinin vereceği cevaba göre savunmaların hazırlanacağı durumlarda karşılaşılabılır. İşte böyle durumlarda bilirkişilerin duruşmalarda hazır edilmeleri gerekli görülebilir.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi işte bu noktada da yargılamayı hızlandıran ve hayatı kolaylaştıran çok önemli bir kurumdur. Söz konusu bilirkişinin duruşmaya gelememesi durumunda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi' le bağlanarak muğlak olan kısmı açıklığa kavuşturması son derece pratik bir çözüm

⁹¹ Tanrıver, a.g.e., s.899.

olacaktır. Uzman görüşü de bilirkişiliğe benzer bir kurumdur. Ancak burada özel olarak değinilmesi gereken bir husus; uzman görüşü çoğu zaman konusunda oldukça uzman, akademik anlamda öğretilere katkı sağlamış ve çoğu zaman da oldukça meşgul ve koşuşturma içerisinde olan kişilerden sağlanmak istenir. Uzman görüşü alınacak olan kişilerin mahkemeye davet edilerek dinlenmelerine karar verilebilir. Uzman kişinin çağrıldığı ve dinlendiği duruşmada, hâkim ve taraflar gerekli olduğunu düşündükleri konularda sorular sorabilir. Asıl önemli olan ve uzman görüşünü bilirkişilikten ayıran nokta ise; uzman kişilerin duruşmaya çağrıldıklarında gelmelerinin zorunlu olmamasıdır. Uzman görüşü alınacak olan kişiler duruşmaya çağrıldıkları halde icabet etmezlerse onların hazırladıkları rapor mahkemeye değerlendirmeye tabi tutulmayacaktır⁹². Hal böyle olunca yukarıda da belirtildiği üzere çoğunluğu oldukça meşgul olan ve akademik anlamda yoğun uğraş içinde olan bu insanlar çoğu zaman duruşmalara gelmek için vakit bulamamaktadır. Bu sebeple hazırladıkları ve yargılamanın seyrini değiştirebilecek olan bu raporun gelmemesi halinde değerlendirmeye tabi tutulmama riski vardır. İşte bu sebeple Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin bu alanda da etkin kullanımı hem yargılamayı hızlandıracak hem de insanları gereksiz zaman kaybından kurtaracaktır. Bir diğer takdiri delilimiz ise keşiftir. Keşif; hâkimin dava konusu şeyi beş duyu organıyla da gerektiğinde inceleyerek onun hakkında bilgi sahibi olması ve bir fikir edinmesini sağlayan bir kurumdur⁹³.

Hâkim, söz konusu uyuşmazlık konusuyla ilgili bulunduğu yerde yahut mahkemede inceleme yaparak bilgi sahibi olabilir. Keşif, davaya bakan mahkeme tarafından yapılır; keşif konusu, mahkemeye getirilebiliyorsa inceleme mahkemede, getirilemiyorsa mahkeme dışında yapılır. Keşif yapılacak yer, mahkemenin yargı çevresi dışında bulunuyorsa, keşif istinabe suretiyle yapılır⁹⁴. Burada önemle üzerinde durulması gereken husus ise konumuz olan Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin istinabeden çok daha faydalı ve gerçekçi bir araştırma yöntemi olmasıdır. Hâkim eğer keşfi, beş duyu organıyla inceleyerek karar veriyorsa, keşfe konu olan her neyse onu sesli ve görüntülü bir şekilde incelemesi mi daha doğru olacaktır yoksa başka bir insanın keşif konusu hakkında kanaatini bizim yargılamayı yapan hâkime sunması mı daha doğru olacaktır. Burada tabii ki ikinci durum yargılamanın daha

⁹² Karşlı, a.g.e., s.652.

⁹³ Karşlı, a.g.e., s.653.

⁹⁴ Karşlı, a.g.e., s.653

sağlıklı yürümesini sağlayacaktır. Tüm bu takdiri deliller gerek hâkim tarafından resen istenebilir gerekse de taraflar söz konusu delillerin yargılamaya dâhil edilmesini mahkemeden talep edebilir.

Tarafların tasarruf ilkesi çerçevesinde, yargılamanın gidişatında iradeleri esas alınır⁹⁵. Delillerin incelenmesi aşamasında ise Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi çok fazla kolaylık sağlayacak, hem zamandan hem de masraftan tasarruf etmemize olanak verecektir.

2.1.2. Yargılamanın Hâkim Tarafından Yürütülmesi İlkesi

Tasarruf ilkesi ve dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ilkesinden bağımsız olarak yargılama, hâkim tarafından resen yürütülür⁹⁶. Yargılamanın hâkim tarafından yürütülmesi ilkesi iki açıdan incelenebilir; doktrinsel anlamda yargılamanın şekli anlamda yürütülmesi ve yargılamanın maddi anlamda yürütülmesidir. Yargılamanın şekli anlamda yürütülmesinden kasıt; mahkemenin çağrılara, sürelere, duruşma günlerine, tebligata vb. usulü işlemlere ilişkin yetki ve tasarruflarıdır.

Yargılamanın maddi anlamda yürütülmesinden kasıt ise, mahkemenin tarafların sunduğu malzeme ve tarafların belirlediği sınır içerisinde hukuki uyumsuzluğa hâkimin çözüm bulmasıdır⁹⁷. Hukuk muhakemeleri kanununa göre yargılamayı hâkim sevk ve idare eder. Yargılama düzeninin bozulmaması için hâkim, her türlü tedbiri alır⁹⁸.

Hâkim yargılamayı yönetirken gerekli gördüğü durumlarda, yargılamanın daha çabuk ve verimli geçmesi için Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi' ten yararlanarak yargılamanın gidişatına, süresine yön verir. Tıpkı tasarruf ilkesinde taraflar yargılama sürecinde müdahil olarak yargılamaya yön verebildikleri gibi, hâkim de kendine düşen görevlerde, yargılamayı hâkimin sevk ve idare etmesi ilkesi

⁹⁵ Tanrıver, a.g.e., s.362

⁹⁶ Pekcantez, Atalay Özkes, a.g.e., s.227; Karşlı, a.g.e., s. 327; Sema ve Ayvaz, a.g.e., s.158; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.184-185.; Süha Tanrıver, a.g.e., s.376.

⁹⁷ Karşlı, a.g.e., s.328 ; Görgün, Ş., Kodakoğlu, M. Medeni Usul Hukuku. 2.Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 2012, s.157.

⁹⁸ Muşul, a.g.e., s.282; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.157. ; Hukuk Muhakemeleri Kanunu (madde 32)

çerçevesinde yargılamayı yürütürken Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ve daha başka yöntemleri kullanarak sonuca ulaşır.

Hâkim, yargılamayı sevk ve idare ederken gerekli dikkat ve özeni göstermelidir⁹⁹. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi sayesinde araştırması gereken her konuyu ilk ağızdan öğrenecek; olaylar arasında bağlantı kurulurken başkaca etmenler araya giremeyecektir.

2.1.3. Doğrudanlık İlkesi

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin belki de en ilişkili olduğu ilke; doğrudanlık ilkesidir. Doğrudanlık ilkesi hâkimin, dava malzemesini hiçbir başka kişi ve kurum araya girmeden değerlendirmesi ve incelemesini esas alan yargılama hukuku ilkesidir. Esas hakkında mahkeme tek karar verecek mercii olduğundan dava malzemesinin değerlendirilmesinde de tek yetkili, ilgili mahkeme olmalıdır¹⁰⁰. Doğrudanlık ilkesinin hedeflediği birtakım amaçlar vardır. Bunlar: gerçeğin açığa çıkarılmasına aracılık etme, yargıya güvenin sağlanmasına aracılık etme, yargılamanın basit, çabuk ve ucuz şekilde sonuçlanmasına aracılık etme ve yargılama makamının deliller hakkında kişisel izlenim edinmesine aracılık sağlamaktır¹⁰¹.

Bir davada deliller mümkün olduğunca birlikte ve aynı duruşmada incelenir¹⁰². Mahkemede deliller, huzurda ikame edildiği anda görülmeli, tanığı o anda dinlemeli, tutanaktan okumamalıdır¹⁰³. Hukuk muhakemeleri kanununa göre bazı istisnalar dışında davaya konu olan tüm deliller hâkim tarafından incelenir. Doğrudanlık ilkesinin, Hukuk Muhakemeleri Kanununda karşılığını bulduğu en belirgin madde budur¹⁰⁴. Doğrudanlık ilkesinin yargılamada uygulaması olan kurum

⁹⁹ Rüzgaresen, C., Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Ankara:Yetkin Yayınları, 2013, s.219.

¹⁰⁰ Tanrıver, a.g.e., s.365-366; Kurt, N. (2008). Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğrudanlık İlkesi. Bilge Öztan'a Armağan, Ankara, s.599-625; Karslı, a.g.e., s.335; Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e.,s.230; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.189; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.158; Arslan, A.S., Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, Ankara: Adalet Yayınevi, 2012, s.6-7.

¹⁰¹ Arslan, a.g.e., s.8-42.

¹⁰² Tanrıver, a.g.e., s.366 ; Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.156; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.158.; Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 197

¹⁰³ Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.189.

¹⁰⁴ Hukuk Muhakemeleri Kanunu (madde 197/1.)

keşiftir¹⁰⁵. Mahkeme delili, yargılamanın yapıldığı anda bizzat görmelidir. Tutanak aracılığıyla bilgi edinmesi, bu etkiyi sağlamayacaktır¹⁰⁶.

Doğrudanlık ilkesi, ceza yargılamasının bel kemiğidir; hâkim söz konusu delilleri bizzat değerlendirerek konuya ilk elden vakıf olacak, bu vesileyle tam ve doğru teşhisi koyarak nispeten daha kısa sürede uyuşmazlığı çözüme kavuşturacaktır¹⁰⁷.

Doğrudanlık ilkesinin her zaman ve her koşulda uygulanması mümkün olmayabilir. Yargılamada önem arz eden deliller o an için yargılamanın yapıldığı mahkemenin yargı çevresi içinde olmayabilir. Söz konusu dava malzemesini bulunduğu yerden mahkemeye getirmek bazen mümkün olamayabilir. Mümkün olsa bile çok fazla emek ve masraf kaybına yol açabilir yahut yargılama sürecini uzatabilir. Bu tür durumlarda çözüm olarak doğrudanlık ilkesine istisna getiren bazı kurumlar uygulanmaktadır¹⁰⁸.

Doğrudanlık ilkesinin çok katı uygulanması, medeni usul hukukunda çok önemli olan bir başka ilkeyi, usul ekonomisi ilkesini, ihlal edebilir¹⁰⁹. Ancak söz konusu kurumların kanun hükmüne dayanması gerekmektedir¹¹⁰. Bu kurumlar istinabe ve naip hâkim tayin edilmesidir¹¹¹. Bu kavramları inceleyecek olursak: İstinabe, bir mahkemenin kendi yargı çevresi dışında yapılması gereken bir işin yapılması için söz konusu işlemin yapılması gereken yer mahkemesinden işin yapılmasını istemesidir¹¹². Diğer bir istisna ise naip hâkim tayinidir¹¹³.

İstinabeden farklı olarak niyabette; bu kez yapılması gereken iş, yargılamayı yapan mahkemenin yargı çevresi içindedir. Çok hâkimli mahkemelerde görülen niyabette; kurul içindeki bir hâkim konuyla ilgili görevlendirilir. Ne var ki bu kurumların hiçbiri doğrudanlık ilkesinin amaçladığı; hâkimin delille birebir temas

¹⁰⁵ Karşlı, a.g.e., s.335.

¹⁰⁶ Tanrıver, a.g.e., s.366; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.189.

¹⁰⁷ Orhan Özdemir, Ceza Muhakemesinde Yakalama Tedbiri ve Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi Uygulaması, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, s.154.

¹⁰⁸ Karşlı, a.g.e., s.335.

¹⁰⁹ Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.158

¹¹⁰ Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.189

¹¹¹ Karşlı, a.g.e., s.335; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.189.

¹¹² Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.157; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.189

¹¹³ Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.158; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.189.

etme şartını sağlayamamaktadır¹¹⁴. İşte bizim de asıl konumuz olan Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi tam da bu ilkeyi gerçekleştirmeye fayda sağlayacak bir kurumdur. Hâkim, sanal da olsa dava malzemesi olguyu sesli ve görüntülü bir şekilde canlı bağlantılı olarak görecektir, araya başka hiçbir kurum girmeden doğrudan kendisi gerekli incelemeyi yapabilecektir¹¹⁵. Yüz yüzelik ilkesinin en önemli amaçlarından birisi de duruşmada yapılan işlemlerin tarafların huzurunda yapılması ve onların da görüşleri alınarak tutanağa bağlanmasıdır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yöntemi ile duruşmaya gelme imkânı olmayan tarafların da duruşmaya dâhil olabilmesi ve yapılan işlemlerin onların yüzlerine karşı yapılması mümkün olmaktadır¹¹⁶. Yine Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru üzerine verdiği bir kararla, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile yapılan duruşmalarda yüz yüzelik ilkesinin sağlandığına hükmetmiştir¹¹⁷.

Yargılama esnasında sormak istediği soruları, incelemesinin yapılmasını istediği hususları ilk elden sorup inceleyebilecektir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yargılama hukukunun diğer tüm ilkelerinin yanı sıra özellikle doğrudanlık ilkesini gerçekleştirebilmeye olanak sağlayan son derece faydalı bir kurumdur. İstinabede, dava malzemesinin değerlendirilmesi bir başka mahkemeye; yani algısı, düşünce yapısı, olayları değerlendirme ve sonuca varmada kendi değer yargıları olan bambaşka bir bireye, hâkime bırakılacaktır¹¹⁸. Asıl yargılamayı yapan mahkemenin hâkiminin ise düşünce yapısı, algısı, değer yargıları bambaşka olacaktır. Söz konusu somut olayı inceleyen bizim asıl mahkemenin hâkimi olsaydı başka bir sonuca ulaşacak idiyse de istinabe dolayısıyla somut olayı inceleyen hâkim daha farklı bir sonuca ulaşacaktır. Bu sebeple yapılan yargılamanın yeknesaklığı ve doğrudanlığı büyük ölçüde zarara uğrama ihtimali oldukça fazladır. İstinabe kurumunun bu en önemli ve büyük eksikliği, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi' le önemli ölçüde hafifletilmiştir. Bu sebeple istinabe ve inabe yerine; Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulama alanını arttıracak bir mevzuat değişikliği uygulamadaki sıkıntılara çözüm getirebilir.

¹¹⁴ Orhan Özdemir, Ceza Muhakemesinde Yakalama Tedbiri Ve Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemi Uygulaması, s.154.

¹¹⁵ Nesibe Kurt Konca, Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi, s.157-158;

¹¹⁶ Özdemir, a.g.m., s.155.

¹¹⁷ 18.11.2015 tarih ve 2013/2653 başvuru numaralı Erdal Korkmaz ve Diğerleri Kararı, <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar> (22.10.2017)

¹¹⁸ Kurt Konca, N., a.g.e., s.157-158

2.1.4. Adil Yargılanma Hakkı

“Fair trial” ya da “fair hearing” kavramları, adil yargılanmayla ilgili kullanılan ilk kavramlardır. Bu kavramlar Anglo-Amerikan ceza usul hukuku kaynaklıdır. İlk kez 17.yy da yargıç Edward Coke tarafından geliştirilmiştir¹¹⁹. İnsan hakları, insanca bir hayat sürmeyi ve insan onuruna uygun yaşamayı kapsar. İnsanoğlu her zaman bunu sağlamayı çabalamış, özellikle de İkinci Dünya Savaşından sonra kurulan yeni düzende insan haklarına oldukça önem verilmiştir¹²⁰.

Yargı alanında, insan hakkı denildiğinde hukuki korumanın adil ve gerçekçi olması aranmaktadır. Adil ve gerçekçi bir hukuk sistemi içinse usuli koşulların korunması gerekmektedir. Söz konusu haklar uygulanmadıktan sonra bu hakların düzenlenip tanınması hiçbir anlam ifade etmeyecektir¹²¹. Adil yargılanma hakkı; insan hakları sözleşmesini imzalamış ve insan haklarını korumayı taahhüt etmiş olan ülkemiz açısından mutlaka korunması gereken bir insan hakkıdır¹²².

Anayasamızda koruma altına alınan adil yargılanma hakkının sağlanabilmesi için yargılamanın da bu hakka uygun şekilde yapılması gerekmektedir. Yargılamanın usule uygun ve adil yargılanma hakkını sağlar bir şekilde yapılmasının kamusal ve toplumsal gelişmeyi sağlamaya da oldukça katkısı vardır. Hukuk devletinin taahhütlerinden en önemlisi adil bir yargılama düzenini sağlamasıdır. Adil yargılanma hakkı, etkili bir hukuki korumayı sağlamayı da vaat etmektedir. Ancak burada hukuki korunma hakkıyla adil yargılanma hakkının bazı farklılıkları olduğunu da söylemek gerekir.

Hukuki korunma talebi, tarafın maddi ve usul hukukuna uygun hukuki korunmasının sağlanmasına yöneliktir. Taraftan kastedilen, kendi lehine hak çıkaran, mahkemedен lehine hüküm verilmesini isteyen kişidir. Hâlbuki adil yargılanma hakkı davanın her iki tarafına da tanınan bir haktır¹²³. Adil yargılanma hakkı doğru, dürüst yargılanma olarak ifade edilmektedir.

¹¹⁹ Yıldırım, G., Adil Yargılanma Hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 6, Adalet Dergisi, sayı 19, 2004 s.80.

¹²⁰ Pekcanitez, H., Makaleler, Cilt 1, İstanbul: Oniki levha Yayınları, 2016, s.385.

¹²¹ Pekcanitez, H. Medeni Yargıda Adil Yargılanma, İzmir Barosu Dergisi, sayı 2, 1997, s.386.

¹²² Pekcanitez, a.g.m., s.387; Tanrıver, S., Hukuk Yargısı Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı, TBB Dergisi, sayı 53, 2004, s.191.

¹²³ Pekcanitez, a.g.m., s.388.

Temel bir insan hakkı olan adil yargılanma hakkı, medeni usul hukukunda her iki tarafa da eşit şekilde tanınan bir haktır ve hukuki dinlenilme hakkını kapsamına alan üst bir kavramdır¹²⁴. Avrupa insan hakları mahkemesi, adil yargılanma hakkını soyut bir kalıba koymamış; her somut olayda farklı değerlendirilmesini ve yargılamanın bir kesitinde değil de bütünü de ihlal edilmemesi gerektiğini beyan etmiştir¹²⁵.

Adil yargılanma hakkı, anayasamızın 36.maddesinde ve İnsan Hakları Avrupa sözleşmesinin 6.maddesinde düzenlenmiştir. Adil yargılanma hakkı son derece önemli bir hak olup, ihlal edilmesi halinde kanun yolu incelemesi, bireysel başvuru, akabinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde inceleme konusu olacaktır.

Adil yargılanma hakkı, sadece verilecek olan karar değil, tüm yargılama sürecinin adil bir şekilde yürütülmesini güvence altına almaktadır¹²⁶. Adil yargılanma hakkı hukuk literatüründe ilk defa İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 10.maddesinde yer almıştır; sonrasında ise AİHS’de yer almıştır. Burada dikkat çeken nokta ise; AİHS’nin anılan maddesi aynı zamanda demokrasinin temel unsuru olan hukukun üstünlüğünü de içermektedir¹²⁷.

Türkiye’de adil yargılanma hakkı 2001 anayasa değişikliği ile anayasaya girmiştir, Anayasanın hak arama hürriyetini düzenleyen 36.maddesi şöyle demektedir:

1) Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. İnsan hakları Avrupa Sözleşmesinin 6.maddesinde: “ Herkes gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir”. Hüküm açık oturumda verilir; ancak demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına,

¹²⁴ Pekcanitez, a.g.m., s.389.

¹²⁵ Pekcanitez, a.g.m., s.390.; Tanrıver, a.g.m., s.191.

¹²⁶ Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.142; Ünal, Ş. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri, TBMM yayınları, Ankara, 2001, s.165.

¹²⁷ Gölcüklü, F., Gözübüyük, Ş., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulaması, 2.Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, s.238,1998; Baştürk, İ., Adil Yargılanma Hakkının Korunmasında Hâkim Ve Savcı Eğitiminin Rolü, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi,2014 ; Yıldırım, a.g.m., s.80.

küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına veya dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

2) Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır¹²⁸.

3) Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir;

a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek¹²⁹,

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak¹³⁰,

c) Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir savunmacı tutmak için mali olanaklardan yoksun bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanabilmek¹³¹,

d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağrılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek¹³²,

e) Duruşmada kullanılan dili anlama dışı veya konuşma dışı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanmak¹³³. ” Şeklinde düzenlenmiştir¹³⁴. Madde kapsamında değerlendirecek olursak; yargılama, kanunla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, makul bir sürede, aleni olarak ve hakkaniyete uygun olarak gerçekleştirilmelidir. Adil yargılanma hakkının unsurlarını daha yakından inceleyelim¹³⁵.

¹²⁸ Tezcan, D., Erdem, M.R., Sancaktar, O., AİHS Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004, s.356.

¹²⁹ Tezcan, Erdem, Sancakdar, a.g.e., s.358; Gölcüklü, F., Gözübüyük, Ş., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara: Turhan Kitabevi, 2003, s.300.

¹³⁰ Tezcan, Erdem, Sancakdar, a.g.e., s.359; Gözübüyük, Ş., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Ankara: TBMM Kültür Sanat Ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 89, (2001), s.194-195.

¹³¹ Tezcan, Erdem, Sancakdar, a.g.e., s.361; Ünal, a.g.e., s.197.

¹³² Tezcan, Erdem, Sancakdar, a.g.e., s.364; Ünal, a.g.e., s.204.

¹³³ Tezcan, Erdem, Sancakdar, a.g.e., s.369.

¹³⁴ Ünal, a.g.e., s.165-166.

¹³⁵ Tanrıver, a.g.m., s.193.

2.1.4.1 Kanuni, Bağımsız Ve Tarafsız Bir Mahkeme Tarafından Yargılanmak

İnsan hakları Avrupa Sözleşmesinin 6.maddesi 1, 2 ve 5.fıkralarında yer alan mahkeme terimi; kanunla kurulan, yürütme organı ve taraflar önünde tarafsız, bağımsız bir yargılama usulüne sahip olan mahkemeyi ifade etmektedir¹³⁶ . Kanuni hâkim ilkesi ilk olarak 1791 tarihli Fransız anayasasında düzenlenmiştir. Daha sonra birçok devlet tarafından anayasalarına alınmıştır¹³⁷ . Bizde ise kanuni hâkim güvencesi; anayasamızın 37.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; “Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciiler kurulamaz. “bu ilke öncelikle yargılamayı yapacak olan mahkemelerin kanunla kurulmasını emretmektedir. Yine aynı şekilde anayasamızın 142.maddesinde mahkemelerin kuruluşunun kanunla olacağı hükme bağlanmıştır¹³⁸ . Kanunla kurulacak olan bu mahkeme aynı zamanda uyuşmazlığın ortaya çıkmasından önce kurulmalıdır. Bu kuralın amacı belli bir kişiye veya belli bir olaya özgü mahkeme kurulmasını engellemektir. Uzmanlık mahkemeleri bu hükmün dışındadır. Aynı tür bütün uyuşmazlıklara ve bütün ilgililere uygulanmak koşuluyla özel görevli mahkemeler kurulabilir¹³⁹ . Unutulmaması gereken bir diğer nokta ise kişilerin herhangi bir mahkemede hak arama özgürlüğüne sahip olmaları ve mahkemeye başvuru konusunda hiçbir engelle karşılaşmamalarıdır¹⁴⁰ . Bazı durumlarda kişilerin yargılama alanı dışında olduğu yahut mahkemeye gelemediği durumlarda, yargılamaya dâhil olmaları onların hak arama özgürlükleriyle doğrudan ilişkilidir.

Bağımsızlık tarafsızlığın önkoşuludur¹⁴¹ . Yargılamayı yürüten hâkim tarafsız olmalıdır. Tarafsızlıktan anlaşılması gereken hâkimin her iki tarafa da eşit mesafede bulunmasıdır. Yargılamayı yapan hâkim, taraflarla maddi veya manevi bir bağ içinde bulunmamalıdır¹⁴² . Tarafsızlık ile bağımsızlık birbirini tamamlamaktadır. Tarafsızlık, hâkimlerin hukuku tarafsız olarak uygulaması ve davada objektif

¹³⁶ Ünal, a.g.e., s.168-169.

¹³⁷ Pekcanitez, a.g.m., s.391.

¹³⁸ Pekcanitez, a.g.m., s.391; Tezcan, Erdem, Sancakdar, a.g.e., s.343.

¹³⁹ Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.143; Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.233.

¹⁴⁰ Taşkın, A., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılanma Hakkı, Adalet Dergisi, sayı 19,2004, s.56 ; Ünal, a.g.e., s.173-174.

¹⁴¹ Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.162

¹⁴² Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.144; Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.233.

olabilmesi anlamını taşır¹⁴³ . Tarafsızlık kadar bağımsızlık da oldukça önemlidir¹⁴⁴ . Mahkemede görev yapan herkesin bağımsız olması oldukça önem taşımaktadır. Bağımsızlık, hâkimin yargılamayı yaparken yargı dışında hiçbir organın güdümü altına girmeden ve kimseden etkilenmeden karar verebilmesi anlamını taşır. Mahkemenin bağımsızlığı oldukça geniş bir kavramdır. Mahkemeye hâkimlerin atanmasından onların görevden alınma usulüne kadar yapılan bütün işlemlerde bu bağımsızlık aranmaktadır¹⁴⁵ . Anayasada hâkimlerin bağımsızlığını güvence altına alan maddeler bulunmaktadır. Anayasanın 138.maddesine göre hâkimler görevlerinde bağımsızdır. Anayasa madde 158'e göre ise; hâkimlerin tayin, nakil, terfî, izin ve özlük işlerine karar verecek olan makam hâkimler ve savcılar yüksek kuruldur¹⁴⁶. Unutmamak gerekir ki hâkimlerin hukuken tarafsız ve bağımsız olabilmeleri için kişisel bağımsızlıkları da olmalıdır. Bunun da en önemli sağlayıcısı ekonomik bağımsızlıktır¹⁴⁷ . Tüm bu açıklamalar ışığında, kanuni bağımsız ve tarafsız bir mahkeme her şeyin ön koşuludur ve Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla yapılan dinleme de ancak böyle bir mahkeme tarafından yapıldığında hukuka uygun olacaktır. Kanuni, bağımsız ve tarafsız olma özelliğini sağlayamamış bir mahkeme, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanması ile medeni usul hukuku ilkelerine, hak ve nesafet kurallarına uygun hale gelmiş olmaz. Bu kural temel bir kuraldır ve ancak tam anlamıyla sağlandığında medeni usul hukukundaki diğer tüm kurumlarda olduğu gibi, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'ne de işlerlik sağlayacaktır.

2.1.4.2 Makul Sürede Yargılanma Hakkı

Makul sürede yargılanma, adil yargılanma hakkının bir unsuru olduğu gibi usul ekonomisinin de vazgeçilmez bir ögesidir. İHAS'nin 6/1. maddesi uyarınca üye devletler, yargının davaları makul sürede sonuçlandırarak şekilde yapılandırmak ve düzenli bir şekilde çalıştırmakla yükümlüdürler¹⁴⁸. Makul sürede yargılama

¹⁴³ Pekcanitez, a.g.m., s.392; Tezcan, Erdem, Sancakdar, a.g.e., s.344.

¹⁴⁴ Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.144; Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.233

¹⁴⁵ Pekcanitez, a.g.m., s.391; Tezcan, Erdem, Sancakdar, a.g.e., s.344; Eralp, Ö. (1997). Adil Yargılanma Hakkının Boyutları, Çağdaş Hukuk Dergisi, s.12-13; Taşkın, a.g.m., 2004, s.57.

¹⁴⁶ Pekcanitez, a.g.m., s.392

¹⁴⁷ Pekcanitez, a.g.m., s.392.

¹⁴⁸ Koparan, R., Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Işığında Adil Yargılanma Hakkı, Adalet Dergisi, sayı 12, 2002, s.167.

yapmanın çeşitli amaçları vardır; bunları sıralayacak olursak; birinci amacı, yargılamanın sürüncemede kalmasını önlemektir. İkinci amacı; kişinin hakkına zamanında kavuşmasını sağlayarak zaman kaybını önlemektir. Üçüncü amacı; yargılamanın ihtiyaç duyduğu süreyi sağlayabilmek için hâkime yol göstermektir. Dördüncü amacı ise; iş yükünü dengeleyerek dosyaların birikmesini önlemektir¹⁴⁹. Makul sürenin ihlal edilmiş olması karşısında; davanın kimin lehine sonuçlandığının yahut davanın zamanaşımı sebebiyle düşmüş olmasının bir önemi yoktur¹⁵⁰.

Makul sürenin ne zaman aşıldığının tespiti oldukça zordur. Her somut olayda bunun ayrı değerlendirilmesi ve hükme varılması gerekir. Sürenin başlangıcı olarak mahkemeye başvuru tarihi esas alınmalıdır. Ancak her durumda uyuşmazlık en başta mahkeme önüne gelmemekte, öncesinde söz konusu uyuşmazlığı çözmeye yetkili idari mercilere intikal edebilmektedir. Bu durumda sürenin başlangıç tarihi idari mercie başvuru tarihi olacaktır. Sürenin sonundan maksat ise, hükmün şekli anlamda kesinleşmesi, yani tüm başvuru yollarının tüketilmiş olması anlaşılmalıdır¹⁵¹.

Makul sürenin değerlendirilmesinde divan şu üç araştırmayı yapmaktadır;

a) Dava konusunun niteliği, hukuki sorunun karmaşıklığı, delillerin konumu ve toplanmasının zorluğu, kolaylığı sürenin aşıp aşılmadığının tespitinde belirleyici rol oynamaktadır.

b) Tarafların yargılama sürecindeki tutum ve davranışları da oldukça önemlidir. Eğer şikâyet eden taraf gecikmeye neden olmuş yahut gecikmenin önlenmesi için hiçbir çaba göstermemişse bu da değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

c) Ulusal yargılama makamlarının tutumu bir diğer kıstastır. Burada da divanın gözettiği husus o ülke mahkemelerinde benzer davaların ortalama ne kadar sürede bittiğidir. O ülkede ortalama süre aşılmışsa sürenin ihlal edildiği kararı verebilmektedir¹⁵².

¹⁴⁹ Rüzgaresen, a.g.e., s.176-178.

¹⁵⁰ Tezcan, Erdem, Sancakdar, a.g.e., s.340

¹⁵¹ Pekcanitez, a.g.m., s.393-394; Çınar, U. S., Temel Hakları Koruma Yöntemlerinden Biri Olarak Hak Arama Hürriyeti, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.53, 1998; Taşkın, a.g.m., s.58.

¹⁵² Pekcanitez, a.g.m., s.394; Ünal, a.g.e., s.180-181; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.162; Altıparmak, C. (2006). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Madde Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları. TBB Dergisi, (63), s.249-252.

Yargılama esnasında tarafların delillerini ve dilekçelerini ileri sürebilmeleri için belli bir süre gerekmektedir. Taraflara ve mahkemeye yargılama esnasında usul işlemlerini yapabilmeleri için uygun süreler sağlanmalıdır. Ancak bu süre yargılamayı sürüncemede bırakacak ve hak kaybına neden olacak ölçüde uzun olmamalıdır. Anayasamızın 141.maddesinde de belirtildiği üzere, davalar en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmalıdır. Burada kastedilen yargılamanın aceleye getirilmesi değil; en uygun sürede, gereksiz yere uzatılmadan sonuçlandırılmasıdır. Yargılamada makul sürenin ne olduğu, her somut olayda ayrı değerlendirilecektir¹⁵³. Avrupa insan hakları mahkemesi makul süreyi değerlendirirken, dava dosyasının kapsamı, davanın zorluğu, tarafların tutumu, dosyanın karmaşık olup olmadığı ve benzer davaların sonuçlanma süresini esas almaktadır.

Makul süre, sadece ilk derece yargılamasını değil, kararın kesinleşmesine kadar olan süreci kapsar¹⁵⁴. Mahkeme makul süreyi her olayda farklı takdir etmektedir. Örneğin davacının yaşı ilerlemişse yahut başka bir nedenden dolayı yaşam süresine ilişkin beklentisi azsa normalden daha süratli hareket edilmesi, adil yargılanma hakkına daha uygun olacaktır. Buna ilişkin Fransa aleyhine verilmiş olan 26 ağustos 1994 tarihli Karakaya kararı örnek olarak verilebilir. Yine tutuklanmış bir kişinin yargılanması, serbest bir kişiye oranla daha hızlı çözümlenmelidir. Makul sürenin aşılmasına ilişkin verilmiş bazı kararlardan söz edecek olursak; bir boşanma davasının 9 yıl sürmüş olması, idare mahkemesinden dosyanın Danıştay'a gitmesinin 7 yılı aşkın bir süreyi bulmuş olması buna örnektir¹⁵⁵. Makul sürede yargılamanın gerçekleştirilememesinin birçok nedeni vardır; bu nedenler hâkimden kaynaklanan nedenden tutun da yargılamanın diğer süjeleri, ayrıca teknik altyapı yetersizliklerine kadar oldukça geniş bir yelpazedir. Ne var ki bu gerekçelerin hiçbiri yargılamanın uzamasında Avrupa insan hakları mahkemesi tarafından haklı gerekçe olarak kabul edilmemektedir¹⁵⁶.

¹⁵³ Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.234; Pekcanitez, a.g.m., s.395; Kartal, B., (2003/26-27 Eylül). Türkiye'de Adil Yargılanma Hakkı, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Adil Yargılanma Hakkı Sempozyumu, Ankara; Çelik, A., Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı, Adalet Dergisi, sayı 30, 2008, s.132.

¹⁵⁴ Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.144; Çelik, a.g.m., s.139.

¹⁵⁵ Dönmezer, S. D., Adil Yargılanma Hakkı Üzerine Notlar, Cilt 1, Ankara: YKY, 2008, s.230.

¹⁵⁶ Çelik, a.g.m., s.140.

Makul sürede yargılanmayı sağlama, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin yargılama alanında gerçekleştirmeyi hedeflediği bir diğer husustur. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi sayesinde hâkim, duruşma esnasında dinlemek istediği yargılama ögesini hiçbir aracı ve bağlantı olmadan yüz yüze dinleyebilecektir. Müzekkere yazılması, talimatla ilgilinin beyanının alınması gibi kırtasiyecilikle uğraşılmayacak; ayrıca evrak postaya verildi mi, kâtip Ulusal Yargı Ağı Projesi üzerinden evrakı görüp, tarayıp, dosyaya ekledi mi problemi de olmayacaktır. Özellikle günümüzde adliyelerdeki hâkim savcı açığı ve mevcut- gelen iş yükü hesaba katıldığında kolluk tarafından ilgili talimatın yerine getirilmesinden söz konusu evrakın Ulusal Yargı Ağı Projesi'ne taranıp da dosyaya eklenmesine kadarki süreç ciddi vakit kayıplarına yol açabilmektedir. Bu sebeple Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, dinlenecek tarafın doğrudan duruşmada dinlenebilmesine olanak sağladığından bu tür usulü zaman kayıplarının da önüne geçmektedir.

2.1.4.3. Aleni Surette Yargılanma

Aleniyet kelimesinin usul hukukundaki anlamı; davayla ilgisi olmayan üçüncü kişilerin de duruşmalara katılabilmesi ve halkın yargılamayı izleyebilmesine izin verilmesidir. Yargılamanın en önemli teminatı aleniyet ilkesidir¹⁵⁷. Aleniyet ilkesi hukukumuzda anayasa ile teminat altına alınmıştır. 1876 kanuni esaside, 1924 teşkilatı esaside, 1961 ve 1982 anayasalarında da aleniyet ilkesi hakkında hükümler hep yer almıştır. Anayasamızın 141.maddesinde de “mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır” denilmek suretiyle aleniyet ilkesi anayasa tarafından koruma altına alınmıştır¹⁵⁸.

Yine anayasamızdaki bu düzenlemede dikkat çeken bir diğer husus da; her ne kadar duruşma yapılması zorunluluğu düzenlenmemişse de aleni yargılamanın sağlanabilmesi için duruşma yapılması gerektiğinden, duruşmalı yargılama hakkı da

¹⁵⁷ Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e.,s.42; Baygöl, N., Aleniyet İlkesi, Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan, 2008, s.223; Centel, Z. Ceza Muhakemesi Hukuku, 4.Baskı, İstanbul, 2006, s.580; Öztürk, H. Ö. (2006). Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.25; Nesibe Kurt Konca, Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması, S. 67, İcra İflas Hukukçuları Toplantısı; Kurt, N. Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.23, 2008.

¹⁵⁸ Yılmaz, E. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları,2013, s.315; Baygöl, a.g.m., s.223.

bu maddede düzenleme alanı bulmuştur¹⁵⁹. AİHM, özellikle ilk derece mahkemelerindeki yargılamaların aleni olması gerekliliği üzerinde durmuştur. Sonraki yasa yollarında aleniyet konusunda yumuşak bir tutuma gidilmiştir¹⁶⁰. Özellikle Hukuk Muhakemeleri Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra Yargıtay verdiği kararlarda; adil yargılanma hakkının duruşma yapma zorunluluğu içerdiğini belirtmektedir¹⁶¹.

Konunun dışında olmasına rağmen, daha iyi anlaşılabilmesi açısından aleniyet ilkesini hukuk yargılaması ve ceza yargılaması bakımından incelersek; ceza yargılamasındaki aleniyet esasen kovuşturma aşamasında geçerlidir. Soruşturma aşaması kural olarak gizli yürütülür¹⁶². Tabi ki unutmamak gerekir ki kanunun belirlediği bazı durumlarda duruşmanın bir kısmının yahut tamamının gizli yapılmasına karar verilebilir; bu durumlar genel ahlak ve kamu güvenliğidir¹⁶³. Ancak bu durumlar dışında duruşmalar aleni yapılır. Aleniyet ilkesinin sağlanabilmesi için en önemli husus; duruşmalı inceleme yapılmasıdır. Bu sayede aleniyet ilkesine uygun bir yargılama yapılabilecektir. Yine duruşma yapılması zorunluluğu, diğer birçok ilkenin de sağlanabilmesi için oldukça önemli bir basamaktır¹⁶⁴.

Aleni yargılama, yargılamanın evrensel ilkelerinden biridir. Yirminci yüzyılın batı demokrasilerinin göstergesi devlet gücünün aleniliğidir¹⁶⁵. Adil yargılanma hakkının en önemli öğelerinden biri olan aleniyet ilkesi, doğrudanlık ilkesiyle de oldukça ilintili; yargıcın duruşmada edineceği ilk izlenim açısından da oldukça mühimdir. Avrupa konseyi Adalet Divanının görüşü ise; kararın mutlaka açık duruşmada verilmesi, mahkeme kararının her zaman açık duruşmada okunacağı anlamına gelmez, şeklindedir. Divan; aleniyeti, sözleşmeye taraf devletlerin

¹⁵⁹ Kurt, N. Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.98, 2008. ;Ejder Yılmaz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2.Bası, Yetkin Kitabevi ,Ankara, 2013, s.315-316.

¹⁶⁰ Sevük-Yokuş, H., Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi, Çetin Özek'e Armağan, İstanbul, 2004, s.751; Altıparmak, a.g.m., s.256.

¹⁶¹ Yılmaz, a.g.e., s.305

¹⁶² Baygül, a.g.m., s.236-237

¹⁶³ Önen, E., Medeni Yargılama Hukuku, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1979 ; Öztürk, a.g.m., s.36.

¹⁶⁴ Kurt Konca, a.g.e., s.98

¹⁶⁵ Pekcanitez, a.g.m., s.395; Ünal, a.g.e., s.178; Baygül, a.g.m., s.224; Tanrıver, S., Arslan, R., Yargı Örgütü Hukuku, 2.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları,2001, s.180.

kendilerine göre takdir ve tayin edeceğini kabul etmiştir¹⁶⁶. Aleniyet ilkesi, hukuk devleti ilkesinin ve adil yargılanma hakkının bir unsurudur. Ancak burada adil yargılanma hakkının unsuru olan aleniyet yalnızca doğrudan aleniyettir¹⁶⁷. Bunun yanı sıra aleniyet ilkesi; sözlülük, hukuki dinlenilme hakkı, hâkimin bağımsızlığı gibi daha birçok ilkeyle de ilişkilidir¹⁶⁸. Aleniyet ilkesi; hükmün taraflara bildirilmesini de kapsamaktadır. Kısa kararın duruşmada bildirilmesi yeterli olup, gerekçeli kararın bildirilmesi bir zorunluluk değildir.

Günümüzde mahkeme salonlarının aleniliği, sırf meraklı ve eğlenmeye gelmiş bazı dinleyicilerin hukukun temsilcisi olarak tatmin olması değil, kamunun bilgilenebilmesi ve kontrolü sağlanması için öngörülmüş bir yoldur¹⁶⁹: Amaç sağlanabilse de sağlanamasa da aleniyet ilkesi vazgeçilmez bir usul hukuku ilkesidir. Her ne kadar aleniyet ilkesi genel ve vazgeçilemez bir ilke olsa da kanunla belirlenmiş bazı özel durumlarda aleniyet ilkesine başvurulmaz. Bu haller daha çok geçici nitelikteki işler ile acele işlerde söz konusudur. Örneğin ihtiyati tedbirler, delil tespiti, ihtiyati haciz, hâkimin reddi talebi, görevsizlik kararı vb. kararlara duruşma yapılmadan da karar verilebilir. Hakem yargılamasında ise kural olarak aleniyet yoktur. Hakemler duruşma olup olmayacağını kendileri belirler¹⁷⁰.

Aleni bir şekilde yargılanmak, yargılamanın şeffaflığı ve denetiminin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Kural olarak yargılama aleni yapılır; gizlilik istisnadır¹⁷¹. Gizlilik gerektiren durumlar anayasada ayrıca düzenlenmiştir.

Avrupa insan hakları mahkemesine göre; aleniyetin sağlanması sadece duruşmanın herkese açık olması anlamına gelmemektedir. Aleniyetten kastedilen şifahlılıktır.

Genel ahlak, kamu düzeni, milli güvenlik veya bazı özel sebepler nedeniyle gizlilik kabul edilebilmekte ancak hüküm her halükarda aleni olarak verilmelidir¹⁷².

¹⁶⁶ Pekcanitez, a.g.m., s.396; Gölcüklü, F., Gözübüyük, Ş., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulanması, Ankara: Turhan Kitabevi, 2002, s.290.

¹⁶⁷ Tanrıver, a.g.e., s.410

¹⁶⁸ Baygöl, a.g.m., s.230; Özekes, M., Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2003, s.56; Öztürk, a.g.e., s.18.

¹⁶⁹ Pekcanitez, a.g.m., s.397

¹⁷⁰ Baygöl, a.g.m., s.228; Pekcanitez, a.g.m., s.647.

¹⁷¹ Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e.,s.238; Üstündağ, A., Medeni Yargılama Hukuku, 6.Baskı, Cilt 1-2, İstanbul: YKY, 1997, s.259; Baygöl, a.g.m., s.225; Gölcüklü, Gözübüyük, a.g.e., s.262.

Burada dikkat edilmesi gereken, aleniyetin her koşulda ve mutlak olarak uygulanması değildir. Bazı hallerde kişilerin özel yaşamına ilişkin bilgilerin açığa çıkma ve karşı taraf, tanıklar ve izleyiciler tarafından öğrenilmesi sonucunu doğurur. İnsan hakları Avrupa sözleşmesinin 6.madde/2.fıkrası bu sebeple getirilmiş bir düzenlemedir. Burada bir menfaat kıyaslaması yapıldığında; kişilerin şeref, haysiyet ve onurlarının muhafaza edilmesi, yargılamanın şeffaflığı ve aleniyetinden daha üstün tutulabilir¹⁷³. Ayrıca duruşmaların aleni yapılması tarafların doğruyu söylemeleri konusunda onların iç dünyalarında bir baskı unsuru oluşturacak; böylelikle de duruşmaların ciddi ve onurlu yapılmasını da sağlayacaktır¹⁷⁴. Ayrıca duruşmaların aleni yapılması, devletin varlığının ve gücü elinde bulunduruşunun toplum tarafından hissedilmesini sağlamaktadır.

Toplumunu oluşturan bireyler, devletin adaleti sağladığını görmelilerdir ki devlete itimatları olsun¹⁷⁵. Bu sebeptendir ki devletler aleni yargılamaya çok önem vermişlerdir. Örneğin alman hukukunda aleniyet ilkesine aykırılık mutlak bozma sebebiyken; Avusturya hukukunda ise aleniyet ilkesi ihlal edildiğinde verilen hüküm yoklukla malul kabul edilmektedir¹⁷⁶.

Aleniyet her ne kadar mahkemelerin şeffaflığı olarak bilinse de; aslında tarafların yargılama sürecinde bizzat kendini ifade ederek yargılamaya katılmaları asıl aleniyeti sağlamada çok önemli bir husustur. Tarafların ve yargılamanın ilgililerinin Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla yargılamaya katılmaları, duruşmaların herkese açık olduğu aleni bir yargılamada, yargılamayı izleyenler açısından da şeffaflığı sağlayacaktır. İstinabe yoluyla yahut dilekçe gönderilmek suretiyle yargılamaya katılmasındaki şeffaflıkla bizzat tarafın sesiyle görüntüsüyle yargılamaya an be an dâhil olması arasında elbette ki çok büyük farklar bulunmaktadır. Bu durum yargılamayı izleyenler açısından yargılamanın bir bütün olarak icra edilmesi, yargılamanın her bir süjesini sesiyle görüntüsüyle görmesi açısından önem taşımaktadır. Öte yandan dosyaya eklenmiş bir dilekçe yahut istinabe evrakı, yargılamayı izleyenler bakımından anlaşılır olmayabilecek, belki de yargılamanın gidişatında onlar açısından kopukluğa sebep olabilecektir.

¹⁷² Dönmezer, a.g.e., s.230; Akcan, R., Usul Kurallarına Aykırılığa Dayanan Temyiz Nedenleri, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 1999, s.72; Öztürk, a.g.e., s.18.

¹⁷³ Pekcanitez, a.g.m., s.397; Tanrıver, a.g.e., s.373-375; Baygöl, a.g.m., s.233

¹⁷⁴ Baygöl, a.g.m., s.225; Pekcanitez, a.g.m., s.637

¹⁷⁵ Öztürk, a.g.e., s.18.

¹⁷⁶ Kurt Konca, a.g.e., s.82

Aleniyet, yargılamayı takip edenler bakımından önemli olduğu kadar asıl yargılamanın tarafları bakımından da oldukça dikkat edilmesi gereken bir husustur. İstenilen şeffaflık da en çok bizzat yargılamaya katılım ile olmaktadır. Ne var ki çeşitli sebeplerden ötürü yargılamaya dâhil olması gereken herkes her an duruşma salonunda hazır bulundurulmayabilir yahut bunu sağlamaya çalışırken başta aleniyet olmak üzere makul sürede yargılanma, usul ekonomisi gibi diğer ilkeler ihlal edilmek zorunda kalabilir. Bu sebeple teknolojinin insanoğluna sunduğu nimetleri sonuna kadar kullanmak ve Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla uzakları yakın etmek de yargılama açısından oldukça elzem bir husustur.

2.1.4.4. Hakkaniyete Uygun Olarak Yargılanma

Adil yargılanmanın sağlanabilmesi için diğer bir öge, yargılamanın hakkaniyete uygun olarak yapılmasıdır. Hakkaniyetin sağlanabilmesi için taraflar arasında tam bir eşitlik bulunması ve bu eşitliğin yargılama sonuna kadar devam ettirilmesi gerekir¹⁷⁷. Silahların eşitliği ilkesi de hakkaniyet ilkesinin unsurlarından biri olup hukuk devletinin ve genel eşitlik prensibinin bir sonucudur¹⁷⁸. Silahların eşitliği ilkesi, anayasada da teminat altına alınmıştır ve hâkimin de tarafsızlığını sağlamayı amaçlayan bir ilkedir¹⁷⁹.

Tarafların, verilen karara eşit biçimde etki edebilme, iddialarını eşit bir şekilde ileri sürebilme, karşı tarafın iddialarına karşı eşit şekilde savunmalarını yapabilme hakları vardır¹⁸⁰. Tahkikat aşaması çok önemlidir ve tarafların tahkikat boyunca hâkime sunduğu iddia ve savunmalar ile deliller verilecek kararı büyük ölçüde şekillendirmektedir.

Delillerin geç sunulması, her ne kadar makul sürede yargılanma hakkını ihlal ediyorsa da, geç sunulması sebebiyle kabul edilmemesi de adil yargılanma hakkının ihlali sonucunu doğuran bir diğer durumdur¹⁸¹. Hâkim, tarafların iddia ve savunmasındaki delilleri neden kabul ettiğini yahut neden reddettiğini kararında gerekçelendirmelidir. Yine aynı şekilde tarafların iddialarına karşı, karşı tarafın

¹⁷⁷ Pekcanitez, a.g.m., s.398; Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.234; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.162.

¹⁷⁸ Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.234; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.162.

¹⁷⁹ Tanrıver, a.g.e., s.210 ; Pekcanitez, a.g.e., s.45-46; Tanrıver, a.g.e., s.411.

¹⁸⁰ Tanrıver, a.g.e. s.210; Pekcanitez, a.g.e., s.46.

¹⁸¹ Pekcanitez, a.g.m., s.399.

savunmasını yapabilmesine de imkân tanınmalıdır¹⁸². Bizim hukukumuzda avukat tutma zorunluluğu bulunmamaktadır.

Herkes avukat tutup tutmama konusunda özgürdür. Ancak avukat tutmak isteyip de maddi gücü bulunmayanlar açısından adli yardım kurumu işletilmektedir. Yine kişi, yargılandığı ülkenin dilini bilmiyorsa ona ücretsiz bir tercüman sağlanması da adil yargılanma hakkı ilkesinin bir gereğidir. Adil yargılanma hakkıyla ilgisi olan bir diğer husus da hukuka aykırı yoldan elde edilen delillerin, yargılamada hükme esas alınmamasıdır. Tüm bu sayılanlar adil yargılanma hakkının uygulamada görünüş biçimlerini oluşturmaktadır¹⁸³.

Adil yargılanma hakkı bakımından sağlanan avukat ve tercüman da, yine Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla yargılamaya dâhil edilebilecektir. Özellikle bazı dillerde tercüman bulmak oldukça zor olabilmektedir. Bu dili konuşan kişiler bulunsa dahi, bilirkişi listesinden olmayabilmektedirler. Bu açıdan da Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, farklı illerdeki bilirkişi listelerinden bilirkişilerin yargılamaya dâhil edilerek hak kaybına sebebiyet vermeden adil yargılanmayı sağlama hususunda önemli bir kolaylıktır.

Avukatların Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle duruşmalara katılmaları hususu da yargı reformu stratejisinde bahsedilen amaçlardan biridir¹⁸⁴.

Hakkaniyet; ancak gerçeklerin olduğu gibi ortaya çıkarılması, tarafların ve ilgililerin kendilerini olduğu gibi ve tüm açıklıkla ifade edebilmeleri ile gerçekleşir. Nasıl herkes iddialara karşı kendini savunabilme, yargılama sürecinde avukat tutabilme, hakkında ileri sürülen iddialara itiraz edip karşı delil sürebilme hakkına sahipse; yargılamada kendi lehine olan hususları bizzat, hiçbir aracı kişi yahut kurum olmadan doğrudan ileri sürebilme hakkına da sahiptir. Hâkimin gözünün içine bakarak sorduğu sorulara gerek ses tonuyla gerekse o anda yargılamayı etkileyen tüm atmosferi tartıp araya zaman girmeden vereceği cevaplarla hâkimi etkileme ve kendi lehine karar verilmesi imkânına sahip olma hakkına sahiptir. Bu da günümüz teknolojisinin izin verdiği şekilde istinabeye nazaran Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumuyla mümkündür.

¹⁸² Pekcanitez, a.g.m., s.400; Ünal, a.g.e., s.188.

¹⁸³ Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.162

¹⁸⁴ Yargı Reformu Stratejisi, Amaç 4, Hedef 4.8

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde en çok ihlal edilen haklardan biri de adil yargılanma hakkıdır. İstatistiki bir bilgi verecek olursak; 1960 ila 1993 yılları arasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen kararların yüzde ellisi adil yargılanma hakkının ihlali çerçevesinde verilen kararlardır. Adil yargılanma hakkının asıl uygulayıcıları milli mahkemelerdir. Mahkemelerin işleyişindeki problemler; teknik yetersizlikler, yapısal kusurlar ve iş yükü sonucu yargılamanın ağır işlemesidir¹⁸⁵.

Adil yargılanma hakkının konusu, sùjeleri ve yaptırımı üzerinde durursak; hakkın konusu adil yargılanma usulüdür. Hakkın sùjeleri taraflardır. Taraflardan kastımız; borçlu konumundaki devlet, hakkında hüküm kurulmuş olan kişi ise alacaklıdır¹⁸⁶. 6. madde devletler tarafından en çok isnat edilen maddedir; bunun nedeni 6.maddenin demokrasinin işleminde çok önemli bir işlevinin olmasıdır. Bu husus mahkemenin 1970 yılında Belçika'ya karşı verdiği “*delcourt kararında*” açıklanmıştır¹⁸⁷.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6.maddesinde adil yargılanma hakkının içeriğinde mevcut olan ancak maddede belirtilmeyen önemli ilkeler mevcuttur. Yukarıda bahsedildiği üzere bunlardan bir tanesi de silahların eşitliğidir. Silahların eşitliği ilkesini kısaca özetleyecek olursak; kişinin, karşı tarafın sunduğu delillerden haberdar edilmesi ve bu sayede kendi delillerini de eşit şartlar altında sunabilmesidir. Örneğin müdafinin malumatının olmadığı hususlara mahkemenin kararını dayandırmış olması, dosyadaki belgelere taraflardan birinin ulaşmasının engellenmesi, tarafların delillere ulaşmasının engellenmesi, bilirkişi olan tanıkların dinlenmesi, mahkemenin yalnızca bir tarafın delillerini dikkate alması, sanıkların kendileriyle ilgili usulü işlemlerde hazır bulundurulmamaları, bu ilkenin ihlal edilmesi anlamına gelmektedir¹⁸⁸. Yine adil yargılanma hakkının içinde olan bir diğer ilke de masumiyet karinesidir. Sanık 6.madde 2.fıkra uyarınca masumiyet karinesinden yararlanma hakkına sahiptir. Şüpheden sanık yararlanacaktır¹⁸⁹.

¹⁸⁵ Dönmezer, a.g.e., s.223

¹⁸⁶ Dönmezer, a.g.e., s.224.

¹⁸⁷ Dönmezer, a.g.e., s.225

¹⁸⁸ Dönmezer, a.g.e., s.232; Tamer, F.A., Kaplan, E., çev. 2000. Uluslararası Af Örgütü, “Adil Yargılanma Hakkı”, İstanbul: İletişim Yayınları; Çelik, a.g.m., s.304.

¹⁸⁹ Dönmezer, a.g.e., s.232.

Adil yargılanma hakkını düzenleyen 6.maddenin 3.fıkrasında, sanığın bizzat kendini savunabileceği yahut bir müdafinin yardımından yararlanabileceği, iddia tanıklarını ve savunma tanıklarını aynı koşullarda dinletebileceği, müdafiyeye savunmasını hazırlaması için uygun bir süre verilmesi gerektiği, sanık yargılamanın yapılacağı ülkenin dilini bilmiyorsa kendisine bir tercüman atanacağı düzenlenmiştir¹⁹⁰. Burada şu hususa dikkat etmekte fayda var; sanığın bizzat dosyayı incelemesi gerekmemekte, müdafinin dosyayı incelemesi adil yargılanma hakkının ihlal edilmemesi için yeterlidir. Aynı zamanda sanık müdafî ilişkisinin mahremiyeti açısından aralarındaki görüşmelerin gizliliği oldukça önemlidir. Öyle ki mahkeme, sanık müdafî arasındaki mektupların geciktirilmesini, adil yargılanma hakkının ihlali saymıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir askeri mahkemenin, istinafa başvuru süresini kısa belirlemesini de ihlal saymıştır¹⁹¹. Hakkaniyete uygun yargılama yapılması, ulusal mahkemelerin kararlarının doğru olup olmadığının değerlendirilmesi değildir. Divan, bunu araştırmaz; çünkü bir üst mahkeme değildir. Divanın ve komisyonun burada bakacağı; tarafın usulüne uygun davet edilip edilmediği, belge ve delillerinin mahkemeye sunma imkânının sağlanıp sağlanmadığı gibi hususlardır.

Adil yargılanma hakkı oldukça önemli bir ilkedir ve ihlali halinde taraflara başvurabilecekleri bazı yollar sunulmuştur. Öncelikle sözleşmeye taraf devletlerin bu amacı gerçekleştirmeye yönelik gerekli önlemleri almış olmaları gerekmektedir. Bu konuda gerekli düzenlemelerin yapılmış olması yeterli değildir aynı zamanda söz konusu düzenlemelerin etkin bir biçimde uygulanıyor olması da gereklidir.

Anayasada koruma altına alınmış ve bu sebeple usul kanunlarında düzenlenmiş olan haklardan; hukuki dinlenilme hakkı, kanuni hâkim ilkesi ve hakkaniyete uygun karar verme ilkelerinin yanı sıra kanunlarda düzenlenmemiş olan adil yargılanma hakkı gibi ilkeler mahkemenin yargılamayı yaparken gözeteceği ilkelere aittir.

Adil yargılanma hakkına ilişkin çıkan sonuçları sayacak olursak; öncelikle adil yargılanma hakkı devletin yargı fonksiyonunun sınırlandırılmasıdır. İkinci olarak

¹⁹⁰ Dönmezer, a.g.e., s.233; Ünal, a.g.e., s.206.

¹⁹¹ Dönmezer, a.g.e., s.234-235.

yargılamaya katılanların etkin olmayan birer obje olmaları engellenmiş olmaktadır. En önemlisi de adil yargılanma; kanuna uygun bir yargılama yapılarak adil bir kararın verilmesini sağlamaktadır.

Adil yargılanma hakkı, insan hakları ihlallerine karşı bir sigorta görevi de görmektedir. Adil yargılanma sonucu, doğru ve adil kararlar verilecek, hukuki barış sağlanacak ve toplumda huzur ve güven hâkim olacaktır¹⁹².

Uygulamadan bahsetmek gerekirse; günümüzde iş yoğunluğu ve gerek hâkim savcı gerek kalem personeli gerekse de kolluğun sayısındaki yetersizlikler sebebiyle her dosyaya aynı ilgi alakanın gösterilmesi, aynı şevkle ve enerjiyle çalışma ortamının sağlanması her zaman mümkün olmamakta; günün erken saatlerinde incelenen ilk dosyalarla, mesainin bitmesine yakın günün yorgunluğu çökmüşken incelenen dosyaların ve verilen kararların niteliği de elbette ki aynı olmamaktadır. Her ne kadar gerekli dikkat ve özen gösterilmek istense de insanoğlunun acizliği, insani ihtiyaçları buna izin vermemektedir. Bir de buna hâkim savcının günlük hayatta ki kişisel ve ailevi problemleri olabileceği hesaba katıldığında insani hata her zaman devreye girebilecektir. Ne var ki yargılamanın tarafları açısından durum böyle değildir. Taraflar açısından kendi dosyaları özel ve biriciktir; birçoğu hayatında ilk defa bu süreçten geçmektedir.

Bu sebeptendir ki kendilerini ilgilendiren ve yargılamaya yön verecek hususları bizzat ve ilk ağızdan hâkime ulaştırdıklarında hâkimin de konuya dâhil olması ve olası eksikliklerin yahut yanlış anlaşılma-aktarmaların önüne daha kolay geçilebilmesi sağlanacaktır. Şehir dışında olduğu için yargılamaya katılmayan tarafın Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla yargılamaya katılması, taraflar arasında eşitliğin sağlanması ve ‘‘Silahların Eşitliği’’ ilkesini gerçekleştirmeye yönelik çok önemli bir kurumdur. İstinabe ile bu tam olarak sağlanamamaktadır. Şöyle ki; evrak üzerinden kişinin kendini ifade etmesi ile bizzat konuşarak kendini ifade etmesi arasında etkileme gücü bakımından dağlar kadar fark olduğu aşikârdır. Kaldı ki kâtip-polis hatalarını, evraka aktarırken meydana gelebilecek hataları dâhil etmeden bu çıkarımlarda bulunmaktayız.

¹⁹² Pekcanitez, a.g.m., s.36-47, 411-412; Çelik, a.g.m., s.304.

İşte bu sebeple; Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, yukarıda açıklanan tüm olası sorunların önüne geçebilecek ve adil yargılanma hakkının gerçekleştirilmesinde katkı sağlayacak oldukça önemli bir araç haline gelmektedir.

2.1.5. Hukuki Dinlenilme Hakkı

Hukuki dinlenilme hakkı insanlık tarihiyle birlikte başlamıştır. İnsan topluluk içinde yaşayan bir varlıktır; bunun sonucu olarak dikkate alınmak, dinlenmek ve kendisiyle ilgili konularda bilgilendirilmek istemesi doğaldır¹⁹³. Keza Roma Hukukunda hakkın önemini vurgulamak için; “Bir tarafın dinlenmesi hiç kimsenin dinlenilmemesidir” şeklinde Latince bir özdeyiş olduğundan söz edilir¹⁹⁴.

İnsanın doğasından kaynaklanan bu psikolojik ihtiyaç, yargı alanında da kendisini göstermiştir. İnsanlar arasında bir uyuşmazlık çıktığında her iki tarafın da dinlenmesi, kendisini ifade etmesine fırsat verilmesi, yargılamada yer alması, iddia ve savunmada bulunması ve tüm bunlar değerlendirildikten sonra bir karar verilmesi eski zamanlardan beri izlenen bir yoldur.

İnsanlar arasındaki ilişkiler hukuk kurallarına da yön vermiştir. Hukuk kurallarının ortaya çıkması için zaten insan gereklidir¹⁹⁵. Bir uyuşmazlık ortaya çıktığında adil bir yargılanma ve sonuçta verilecek hükmün doğru uygulanmış olması gereklidir. Bunun sağlanabilmesi için de öncelikle yargılamayla ilgisi olan herkesin ilgili konudan haberdar edilmeleri, konuyla ilgili düşüncelerini, ellerindeki bilgi ve belgeleri açıklayabilme imkânının tanınmış olması, bunların değerlendirilmesi sonucu bir karar verilmesi, söz konusu kararın da ayrıntılı ve ikna edici bir biçimde gerekçelendirilmiş olması gerekir.

Bu hususlara dikkat edilmediği müddetçe mevcut uyuşmazlık, yeni uyuşmazlıklara sebebiyet verecektir. Adalet, hukukun asıl amaçladığı noktadır. Adaletin sağlanabilmesi için dikkat edilmesi gereken en önemli husus; eşitliğin sağlanmasıdır. Yargılama sürecinde taraflara eşit şans tanındığı müddetçe adaletin sağlanmasında da büyük bir adım atılmış olur.

¹⁹³ Özekes, a.g.e., s.19.

¹⁹⁴ Özekes, a.g.e., s.24; Aktepe Artık, S., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2014,s.362.

¹⁹⁵ Özekes, a.g.e., s.20.

Uyuşmazlığın taraflarından birinin haberdar olmadığı, haberi olsa bile dinlenmediği, dinlense bile dikkate alınmadığı, tüm bunlar sonucu verilen kararın gerekçelendirilmediği bir yargılanma adil yargılanma değildir¹⁹⁶. Atina’da hâkimler yemin ederken şöyle demekteydiler; “Davacı ve davalıyı eşit şekilde dinleyeceğim” yine Nürnberg’deki bir belediye salonunda; “ Bir kişinin konuşması yarım konuşmadır” yazmaktadır¹⁹⁷. Hukuki dinlenilme hakkının gelişimini, hukuk devletinin gelişimiyle paralel tutabiliriz. Hukuk geliştikçe, evrensel ilkeler yargılama esnasında uygulandıkça hukuki dinlenilme hakkı da gelişmiş olacaktır; hukuk geriledikçe hukuki dinlenilme hakkının da ihlal edildiği görülecektir¹⁹⁸.

Vatandaşın yargıya güvenmesi bakımından da hukuki dinlenilme hakkı büyük önem taşır. Yargı alanının türü ne olursa olsun; ister adli, ister idari, ister ceza yargılaması, hukuki dinlenilme hakkı hepsi için de oldukça önemlidir. Hukuki dinlenilme hakkı, geçmiş zamanlarda da bugünkü anlamı olmasa da hep göz önünde bulundurulmuştur¹⁹⁹. Tarihsel gelişimde de hukuk devleti olarak kendini tanıtan tüm devletlerin hukuk düzenlerinde hukuki dinlenilme hakkı bulunmalıdır. Nitekim bizi anayasamızda da hukuki dinlenilme hakkı, hukuk devleti içinde düzenlenmiştir. Başka hiçbir hüküm olmasaydı dahi bu düzenleme sebebiyle uygulama alanı bulacaktı²⁰⁰.

Dinlenme ile hukuki dinlenilme kavramları arasındaki farkı inceleyecek olursak; hukuki dinlenilme hakkının amacı, tarafın yahut ilgilinin yargılamaya dâhil olmasının sağlanmasıdır. Tarafları dinlemedeki amaç ise; mahkemenin konuyla ilgili bilgi toplaması için izlediği bir yoldur. Dinlenme, hukuki dinlenilmenin bir unsurudur. Taraf dinlenmesi, hukuki dinlenilmeye göre daha sınırlı bir kavramdır. Tarafın mahkeme tarafından dinlenmesi, hukuki dinlenilme hakkının sağlandığı anlamına gelmez. Hukuki dinlenilme, sadece maddi vakıaların açıklanmasını sağlamaya yönelik değildir; maddi vakıalar açıklanmış olsa bile ilgiliye hukuki dinlenilme hakkı tanınmamış olabilir. Hukuki dinlenilme hakkı, adı üzerinde bir yükümlülük değil haktır. Yani ilgili bu hakkını ister kullanır ister kullanmaz. Sadece hakkını kullanmazsa bu hakkı kullanmamanın sonuçlarına katlanır. Oysa taraf

¹⁹⁶ Özeker, a.g.e., s.21.

¹⁹⁷ Pekcanitez, H., Hukuki Dinlenilme Hakkı, Dokuz Eylül Üniversitesi Seyfullah Edis’e Armağan, İzmir, 2000, s.755-756.

¹⁹⁸ Özeker, a.g.e., s.23.

¹⁹⁹ Özeker, a.g.e., s.25.

²⁰⁰ Özeker, a.g.e., s.26.

dinlenmesi bir yükümlülüktür. Kişi çağrıldığı halde dinlenmek için gelmezse mahkeme tarafından zorla getirilir. Taraf dinlenmesi, davayı aydınlatma ödevi altında bir yükümlülüktür; oysaki hukuki dinlenilme hakkı ise temel bir yargısal hak²⁰¹.

Hukuki dinlenilme hakkı temel bir yargılama hukuku ilkesi olarak birçok ülkenin iç hukukunda düzenlenmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin önsözünde şunlar yazmaktadır; “İnsanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan haysiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun, hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli olmasına, “ şeklinde devam etmektedir. İnsan hakları evrensel bildirgesinin önsözünde hukuki dinlenilme hakkının dayanağı olan en önemli üç ilke hemen göze çarpmaktadır. Bunlar; insan onuru, eşitlik ve adalettir²⁰². İnsan onuru; bizim anayasamızda başlangıç kısmında; “Her Türk vatandaşının hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu” şeklinde belirtilmiştir. Yine anayasanın birçok hükmünde insan onuru kavramına yer verilmiştir. İnsanlar saygı duyulmayı, toplum içinde değer görmeyi beklemektedirler. Her insan, vazgeçilmez, devredilemez, dokunulamaz ve insan olması hasebiyle sahip olduğu haklara sahiptir. İnsan onuru da bu haklardan biridir. Yaşamın her kesitinde olduğu gibi yargılama esnasında da kişiye saygı gösterilmeli ve insan onuruna uygun muamele edilmelidir. Bu kişi suçlu bile olsa bu böyledir²⁰³. Bu saygının en büyük sağlayıcısı da kişileri dinlemek ve anlamaktır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile tarafların her koşulda, duruşmaya gelemeseler bile dinlenmeleri sağlanarak onlara kendilerini açıklama ve delillerini sunabilme imkânı verilmektedir.

Yargılama esnasında mahkeme, tarafı yargılamanın objesi değil; sujesi olarak görmelidir²⁰⁴. Tüm bu açıklamalar kapsamında; hukuki dinlenilme hakkının ihlal edilmesinin, insan onurunun da ihlali anlamına geldiğini söylemek yanlış olmaz²⁰⁵. Eşitlik ilkesini inceleyecek olursak, sadece yargılama anlamında değil genel olarak çok geniş kapsamlı bir ilke olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yargılamada eşitliğin sağlanabilmesi için; yargılamanın başlangıcında, devamında ve

²⁰¹ Özokes, a.g.e., s.33

²⁰² Özokes, a.g.e., s.37.

²⁰³ Özokes, a.g.e., s.43.

²⁰⁴ Pekcanitez, a.g.e., s.756.

²⁰⁵ Özokes, a.g.e., s.46; Pekcanitez, a.g.e., s.756.

sonunda taraflara eşit şekilde hukuki dinlenme hakkı tanınmalıdır. Eşitlik ilkesi, yargılama sürecinde taraflara eşit şekilde muamele edilmesini ve keyfilığe yer verilmemesini de gerektirmektedir. Örneğin İsviçre hukukunda eşitlik ilkesi düzenlenmiş fakat hukuki dinlenme hakkı düzenlenmemiştir. Yine benzer şekilde Alman hukukunda da Alman anayasasında hukuki dinlenme hakkı düzenlenmiş ve bu düzenleme eşitlik ilkesine nazaran özel bir hüküm niteliği teşkil etmektedir. Anayasamızda yer alan eşitlik ilkesi, adil yargılanma hakkıyla da doğrudan ilişkilidir. Adil yargılanma ilkesi ise silahların eşitliğini gerektirmekte; böylelikle eşitliğin sağlanması birçok ilkenin gözetilmesine vesile teşkil etmektedir²⁰⁶. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi bu anlamda taraflara eşit şekilde yargılamaya katılma ve hukuki dinlenme imkânı verdiği için medeni usul hukukunun bu çok önemli ilkeleri de gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Mahkeme yargılama esnasında her iki tarafa da eşit şekilde hukuki dinlenme hakkını vererek hükmünü kurmalıdır²⁰⁷. Hukuki dinlenme hakkının tam olarak sağlanabilmesi için ilgililere karşılıklı tartışma ortamının oluşturulması ve karara etki edebilmelerinin sağlanması gereklidir²⁰⁸. Anayasamızın 36.maddesinde teminat altına alınan iddia ve savunma hakkı ve adil yargılanma hakkı da hukuki dinlenme hakkıyla paralel ve birbirini tamamlayan haklardır. Hukuki dinlenme hakkına tarafların hâkime meramını anlatma hakkı veya iddia ve savunma hakkı da denilmektedir. Aslında hukuki dinlenme hakkı tüm bunları kapsayan oldukça geniş bir haktır²⁰⁹.

İnsan onuruna verilen değer sonucu yargılama süjelerinin yargılama esnasında şeklen bulunmaları yeterli değildir; aynı zamanda ilgililerin kendileri ve yargılama konusu hakkında tam bir bilgi sahibi olmaları, kendilerine isnat edilen suçlamalar hakkında bilgilendirilmeleri, yargılamanın her aşamasından haberdar edilmeleri gerekmektedir²¹⁰. Hukuki dinlenme hakkı çoğu yerde yanlış bir tanım olarak iddia ve savunma hakkı olarak nitelendirilse de aslında iddia ve savunma hakkından çok daha geniş kapsamlı bir hak olduğundan şüphe yoktur. Söz konusu

²⁰⁶ Özkes, a.g.e., s.48-49; Pekantez, a.g.e., s.760.

²⁰⁷ Karşı, a.g.e., s.330; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.187.

²⁰⁸ Özkes, a.g.e., s.41; Pekantez, a.g.e., s.760.

²⁰⁹ Pekantez, Atalay Özkes, a.g.e., s.234-235; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.188; Pekantez, a.g.m.,s.509; Özkes, a.g.e.,s.34; Pekantez, a.g.e., s.753-754.

²¹⁰ Karşı, a.g.e., s.332.

hak, yargılamanın tarafları dışında, müdahiller ve yargılama konusu ile ilgili olan tüm kişileri kapsamaktadır²¹¹.

Hukuk muhakemeleri kanunu 27.madde 2.fikrası hukuki dinlenilme hakkını düzenler. İlgili maddeye göre:

1) Davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler.

2) Bu hak;

a) Yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını,

b) Açıklama ve ispat hakkını,

c) Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini içerir.” Kanunda da belirtildiği üzere hukuki dinlenilme hakkının üç unsuru bulunmaktadır. Bunlar; bilgilenme hakkı, açıklama ve ispat hakkı ve dikkate alınma hakkıdır²¹².

Hukuki dinlenilme hakkının Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle olan ilgisini daha iyi bir şekilde açıklamak için şimdi bu unsurları ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

2.1.5.1. Bilgilenme Hakkı

Bilgilenme hakkı, yargılanan kişinin yargılama konusu hakkında ve kendi durumu hakkında tam bir şekilde bilgi sahibi olmasının sağlanmasıdır²¹³. Yargılama organlarının yaptığı işlemler, taraf işlemleri, tarafların durumu ve konumu hakkında olan biten her şey bilgilenme hakkının kapsamı içerisindedir. Tarafa bildirilmeyen, anlatılmayan bilgi ve belgeler yargılamada kullanılamaz ve karara esas alınamaz. Adil bir yargılama olması için ilgilinin konuyla ilgili tam ve doğru olarak bilgilendirilmesi büyük önem taşımaktadır²¹⁴. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi

²¹¹ Karşlı, a.g.e., s.332; Pekcanitez, a.g.m., s.510.

²¹² Muşul, a.g.e., s.278; Karşlı, a.g.e., s.331.

²¹³ Pekcanitez, a.g.e., s.770; Özekes, a.g.e., s.86-87; Tanrıver, a.g.m., s.207; Aktepe Artık, a.g.e., s.373.

²¹⁴ Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.236; Pekcanitez, a.g.m., s.531; Pekcanitez, a.g.e., s.769.

vasıtasıyla duruşmaya dâhil edilen taraf; o an duruşmada ne olup bitiyorsa haberdar olmuş olacaktır.

Kural olarak kişinin kendisinden habersiz yargılama yapılarak karar verilmesi mümkün değildir. Bu hak kapsamında tarafların öncelikle yargı organlarınca yapılan işlemler hakkında sonra da karşı tarafın yaptığı işlemler hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir²¹⁵. Bilgilendirme genelde tebligat biçiminde yapıldığından ilgililerin tebligat adreslerinin de bilinmesi ve tebligatın ilgilinin doğru adresine yapılması da oldukça önemlidir²¹⁶.

Tebligat kanununa göre, tebligat ilgilinin bilinen en son adresine yapılır. Adresi bilinmeyenlere tebligat ilan edilir. İlan edilen tebligat dışında bir çare kalmadığından bu tür tebligat yapılması hukuki dinlenilme hakkının ihlali anlamına gelmez. Tabii ki burada ilgilinin adresi iyi bir şekilde araştırılmış, son çare olarak bu yöntem kullanılmış olmalıdır. İlan edilen tebligattan ilgilinin haberdar olması tamamen tesadüf olacaktır. İlgilinin bir kusura yoksa sonradan elbette eski hale getirme talebinde de bulunabilecektir²¹⁷. Bilgilendirme hakkının önemli bir sağlayıcısı da davanın taraflarının ve ilgililerinin davayla ilgili tüm belgelere rahat bir biçimde ulaşabilmelerinin sağlanmasıdır. Yine duruşmaya gelemeyen taraf için de Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşmaya katıldığında ilgili belgelerin kendisine okunması yahut o anda duruşmada tartışılan belgelerden haberdar olmasının sağlanması, bilgilendirme hakkı açısından sağlanmış olacaktır. Dava malzemelerinin incelenmesinin engellenmesi, hukuki dinlenilme hakkının da engellenmesi anlamına gelecektir. Mahkeme, davayla ilgisinin olmadığını yahut önemli olmadığını söyleyerek söz konusu belgelerin incelenmesini engelleyemez. Bu kuralın tek istisnası, mahkemenin iç işleriyle ilgili olan belgelerdir²¹⁸. Bilgilendirme hakkı sadece davanın başında değil; tüm yargılama boyunca gözetilmesi gereken bir haktır. Mahkeme, sadece mahkeme işlemleriyle ilgili değil, taraflar ve taraf işlemleri ile ilgili de bilgilendirmeyi sağlamalıdır²¹⁹. Bilgilendirme hakkı, sadece taraflara tanınan bir hak olmayıp hukuki dinlenilme hakkına sahip olan tüm ilgililere tanınmalıdır. Bu hususta yargılamanın diğer ilgilileri de Sesli ve Görüntülü Bilişim

²¹⁵ Karşlı, a.g.e., s.332; Pekcanitez, a.g.e., s.773-774; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e.,s.163.

²¹⁶ Pekcanitez, a.g.e., s.770.

²¹⁷ Pekcanitez, a.g.m., s.533-534; Özekes, a.g.e., s.95; Pekcanitez, s.771.

²¹⁸ Pekcanitez, a.g.m., s.536; Pekcanitez, a.g.e., s.774.

²¹⁹ Özekes, a.g.e., s.87.

Sistemi vasıtasıyla duruşmaya katılıp yargılamanın gidişatı hakkında bilgilendirilmiş olacaktır.

Taraf, mahkemenin kendisini haberdar etmediği bir işlemi zamanında yapmadığı şeklinde sorumlu tutulamaz ve özel olarak kendisi araştırmak zorunda değildir. Taraflardan gizli olarak duruşma yapılamaz; bu durum hukuki dinlenilme hakkının olduğu kadar aleniyet ilkesinin de bir gereğidir²²⁰. Taraflar mahkemenin ve diğer tarafın yaptığı işlemlerden haberdar edilmezse, bu işlemlerden aleyhlerine olanlara da zamanında karşı koyup itiraz edemezler. Böyle bir durumda taraf, yapamadığı işlemten dolayı sorumlu tutulamaz²²¹.

2.1.5.2. Açıklama Ve İspat Hakkı

Hukuki dinlenilme hakkının en önemli unsurlarından biri de hâkime meramını anlatabilmektir. Mahkemenin buradaki görevi; hükmü kurmadan önce tarafları ve ilgilileri dinlemesidir. Hüküm verilmeden önce, taraflar yargılamayla ilgili tüm bilgi ve belgeyi mahkemeye sunabilmeli, yaşadıkları olayları kendi bakış açılarından tam ve doğru bir şekilde mahkemeye anlatabilmelidirler. Bundan anlaşılması gereken, tarafların yargılamayla ilgili tüm iddia ve savunmalarının, dayandırdıkları delillerin ve haklılıklarını destekleyecek savlarının mahkemeye ulaştırılarak onların zihinlerinde de anlaşıldıklarının ve dinlendiklerinin hissettirilmesidir²²². Hakkaniyet duygusu açısından da bu durum oldukça önemlidir. Önemli olan verilen kararın tarafın lehine olarak verilmesi değil, olayın tümüyle değerlendirildiğinin ve tarafça önemli olan hususların dikkate alınarak inceleme yapıldığının tarafa hissettirilmesidir. Açıklama hakkının içeriğinin de doğru bir şekilde belirlenmesi ve sınırlandırılması gereklidir. Açıklama hakkı, tarafın yahut ilgilinin istediğini sınırsız bir biçimde söyleyebilmesi anlamına gelmemektedir²²³. Aksi takdirde bu hak kötüye kullanılabilir, hukuki dinlenilme hakkını sağlayalım derken başka hakların ihlaline yol açabilir, yargılamayı gereksiz uzatarak makul sürede yargılama yapılmasını ve usul ekonomisi ilkesini ihlal edebiliriz. Bu husus

²²⁰ Özokes, a.g.e., s.88.

²²¹ Özokes, a.g.e., s.89

²²² Pekcanitez, a.g.m., s.537; Özokes, a.g.e., s.106-107; Pekcanitez, a.g.e., s.775; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.163.

²²³ Pekcanitez, a.g.e., s.775-776.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlemede de geçerlidir. Taraflar kimi zaman yargılamayı uzatmak ve sürüncemede bırakmak için gereksiz işlemler talep edebilirler. Hâkim, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi talebini incelerken bu durumu da göz önünde bulundurmalıdır. Tarafın yahut tanığın Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlenmesi hakkın kötüye kullanımı ve yargılamayı sürüncemede bırakma amacı taşıyorsa hâkim talebi reddetmelidir.

Bilgilenme hakkı kadar açıklama ve ispat hakkı da oldukça önemlidir. Kişinin bilgilendiği hususlarda açıklama hakkı da tam olmalıdır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, bir sebepten duruşmada bulunamayan tarafın duruşmaya dâhil edilerek hakkında ileri sürülen hususlar bakımından kendisini açıklama imkânı verdiği için, açıklama hakkının da sağlayıcısı olmaktadır. Açıklama hakkından kastedilen; yargılamanın temelini oluşturan vakıalar, hukuki sebepler ve ispat vasıtalarıdır. Tabi ki de açıklama ve ispatın bir sınırı vardır. Yargılamayı sürüncemede bırakacak ve yargılamanın düzenini bozacak derecede bir açıklama hakkı kastedilmemektedir. Burada çizilmesi gereken sınır; kişinin kendini ifade edebilecek ölçüde açıklama hakkının kendisine tanınmasıdır²²⁴. Yargılamada bulunmayan taraf, duruşmaya Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla bağlandığında, aleyhinde olan hususlarda kendini ifade edebilecek ve karşı tarafla doğrudan iletişim kurabilecektir. Açıklama hakkını kullanmanın belirli bir sayısal sınırlaması yoktur. Kişi, dürüstlük kuralları çerçevesinde gerektiği her zaman açıklama hakkını kullanabilir²²⁵. Yargılamanın ilgilileri, duruşmanın her aşamasında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle duruşmaya bağlanıp açıklama haklarını kullanabilirler. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla yargılamaya katılmada sayısal bir sınır yoktur. Sınır dürüstlük kurallarına göre belirlenir. Tabi burada belirtmek gerekir ki; Waldner'in ifade ettiği gibi; "Açıklama hakkı içini dökme hakkı değildir"²²⁶.

Açıklama hakkı bir zorunluluk da değildir; kişiye tanınan bir imkândır. Bu imkâna sahip olan taraf isterse bu hakkını kullanabilir. Taraflardan birinin önceden bu haktan vazgeçmesi geçerli değildir; ancak kişi yargılama esnasında hakkını kullanmak istemeyebilir²²⁷. Yargılamayla ilgili olmayan ve gereksiz uzatacak

²²⁴ Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.236; Pekcanitez, a.g.m., s.538; Özekes, a.g.e., s.109.

²²⁵ Pekcanitez, a.g.e., s.779.

²²⁶ Özekes, a.g.e., s.110.

²²⁷ Pekcanitez, a.g.e., s.780-781

konulara girilmemesi; yalnızca yargılama konusu uyuşmazlığı gidermeye yönelik savunmalar yapılması en uygunu olacaktır. Taraflar yargılama esnasında ve yargılamayla ilgili açıklama ve ispat hakkına tam anlamıyla sahip olmalıdırlar. Nasıl bir sınıfta öğretmenin monolog olarak ders anlatmayı öğrencilerin de derse katıldığı eğitimler çok daha verimli oluyorsa; mahkemede de taraflar yargılamanın objesi olarak etkisiz bir şekilde kalmayıp yargılamaya aktif olarak katılırlarsa, verilecek olan hükme etki edebilirler ve kendileri hakkında verilecek kararın inşasında rol alabilirler²²⁸. İşte tam da burada Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle yargılamaya katılma, tarafın delillerin tartışıldığı an, yargılamaya müdahil olarak hâkimde olumlu veya olumsuz henüz bir algı oluşmamışken kendi delillerini sunma ve bu sayede hâkimin zihninde oluşturulacak hükümde aktif rol alma imkânı vermektedir. Tarafın duruşmaya katılmadığı ve hakkında ileri sürülen hususları çok sonra dilekçeyle yahut bir sonraki celsede sunması durumunda, anında müdahaleye nazaran kendinden beklenen etki sağlanamamaktadır. Ayrıca her iki taraf da bu haktan eşit olarak yararlandırılmalıdır. Bu durum silahların eşitliği ilkesi olarak da ifade edilmektedir²²⁹. Açıklama hakkının kapsamına delil gösterme de dâhildir.

Tarafların ileri sürdükleri iddia ve vakıaları desteklemek için delil de ileri sürmeleri gerekmektedir. Delil gösterme hakkı, hukuki dinlenme hakkının bir alt ögesi olduğundan eğer mahkeme taraflarca ileri sürülen delilleri incelemese yahut geç ileri sürüldüğü gerekçesiyle reddederse bu şekilde verilmiş karar da hukuki dinlenme hakkını ihlal edilerek verilmiş bir karar niteliğindedir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla, gerekirse tanık, bilirkişi veya uzman dinletilebileceği için taraflara her türlü delillerini sunma imkânı verilmektedir. Deliller konusunda kesin delil takdiri delil gibi bir ayırım yapılmamaktadır. Her türlü delilin dinlenmesi, hukuki dinlenme hakkı açısından oldukça önemlidir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla taraflar, normalde duruşmada sunabilecekleri her türlü delili sunabilirler. Diğer yargılama hukukuna ilişkin ilkelere olduğu gibi bunda da delil gösterme hakkı dürüstlük kurallarına aykırılık teşkil etmemelidir. Bu nedenle delil gösterirken izlenilmesi gereken usul kuralları ve süreler, delil gösterme hakkının sınırlandığı anlamına gelmemektedir²³⁰.

²²⁸ Pekantez, a.g.m., s.539.

²²⁹ Karşlı, a.g.e., s.332; Özekes, a.g.e., s.109.

²³⁰ Pekantez, a.g.m., s.540-541; Özekes, a.g.e., s.116; Pekantez, a.g.e., s.777.

Açıklama hakkının konusunu, karşı tarafın dayandığı vakıalar oluşturmaktadır²³¹. Mahkeme açıklama hakkını, yargılama süreci boyunca taraflara tanımalıdır. Belli bir sayı sınırı yoktur. Önemli olan uyuşmazlık konusunun taraflarca tamamen tespit edilip aydınlatılmasıdır²³². Hukuki dinlenilme hakkı, sözlülük ve yazılılık ilkelerinden bağımsızdır. Bu sebeple her zaman sözlü olarak gerçekleştirilmesi gerekmez; yazılı olarak da açıklamada bulunmaları mümkündür²³³. Hukuki dinlenilme hakkının en iyi hangi biçimde sağlanacağı konusunda bir kriter bulunmamaktadır; ancak sözlü olarak kullanılması tartışma ortamının sağlanması açısından daha faydalı olacaktır. Bunu sağlamak için de, fiziki katılımın mümkün olmadığı durumlarda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla yargılamaya katılmak, tartışma ortamının oluşturulması bakımından oldukça etkilidir.

Sözlü yargılamayla insanlar kendilerini hem daha iyi ifade edebilirler hem de tahkikat esnasında doğaçlama gelişen fikirlerini ortaya sunma imkânı bulurlar²³⁴. Sözlü anlatım her zaman yazılı anlatıma göre; anlatılmak isteneni karşı tarafa tam ve doğru bir şekilde iletilmesini daha kolaylaştırır kılmaktadır. Anlatılması çok zor olan, belki sayfalar tutacak bir hususu, kişi jest ve mimiklerini de katarak sözlü olarak çok daha kolay bir biçimde anlatabilecektir²³⁵. Tarafların, hakkında ileri sürülecek vakıalar bakımından duruşmaya katılmadıkları durumlarda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşmaya katılmaları halinde sözlü bir şekilde kendilerini anlatabilmektedirler. Açıklama hakkının kullanılması bakımından delilleri kimin mahkemeye sunduğunun bir önemi yoktur. Delilleri mahkeme kendiliğinden de istemiş olabilir yahut taraflar da delilin incelenmesini talep etmiş olabilirler. Her ikisinde de tarafın açıklama ve ispat hakkı tamdır ve bu hakkını aynı oranda kullanabilir²³⁶. Açıklama hakkının konusu, karşı tarafın dayandığı vakılardır²³⁷.

²³¹ Pekcanitez, a.g.m., s.541; Özekes, a.g.e., s.120.

²³² Pekcanitez, a.g.m., s.543; Özekes, a.g.e., s.108.

²³³ Özekes, a.g.e., s.139.

²³⁴ Pekcanitez, a.g.m., s.545; Özekes, a.g.e., s.142.

²³⁵ Özekes, a.g.e., s.142.

²³⁶ Özekes, a.g.e., s.130.

²³⁷ Pekcanitez, a.g.e., s.778.

2.1.5.3. Dikkate Alınma Hakkı

Hukuki dinlenilme hakkını tamamlayan ve gerçekten uygulanmasını sağlayan üçüncü şart, yargılamayla ilgili bilgi sahibi olan ve açıklama ve ispat hakkını kullanmış olan ilgililerin yapmış oldukları açıklamaları ışığında dikkate alınmalarıdır. İlgililer açıklamaları doğrultusunda dikkate alınmazlarsa, yaptıkları açıklamaların hiçbir değeri olmayacaktır²³⁸. Her ne kadar söz konusu hakkın adı dikkate alınma hakkı olsa da dikkate alınma ve değerlendirilme hakkı, demek daha doğru olacaktır. Değerlendirilmeye tabi tutulmadığı sürece dikkate almak da tek başına yeterli değildir. Yapılan değerlendirme sonucu mahkeme bir karara varacaktır²³⁹.

Yargılamayı yapan mahkeme, tarafların yapmış oldukları açıklamaları dikkate alarak yapılacak olan tahkikatta bunları göz önünde bulundurmalıdır. Bilgilenme ve açıklama hakkının anlamlı olabilmesi için dikkate alınma hakkı mutlaka uygulanmalıdır. Dikkate alınma hakkının uygulandığını gösteren en önemli kanıt, kararların gerekçeleridir. Taraflar Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlenme talebinde bulduklarında ve hâkim tarafından bu talep reddedildiğinde, hâkim ret sebebini mutlaka gerekçede belirtmelidir. Mahkemeler kararlarını açık ve ayrıntılı bir şekilde gerekçelendirirlerse hem adalete olan güven hem de hakkaniyet tam olarak sağlanmış olacaktır²⁴⁰. Bu hususta duruma hâkim gözüyle baktığımızda kararlarını doğru gerekçelerle yazmaları için konuya tam olarak hâkim olmaları, her iki tarafı dinlemeleri, tüm delilleri değerlendirmeleri gerekmektedir. Sesli ve görüntülü bilişim vasıtasıyla hâkim de bir bütünlük içinde ve sırasıyla tarafları dinlemiş ve delilleri incelemiş olacağından, gerekçeli kararın yazımı açısından dahi Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi büyük kolaylık sağlayacaktır.

Gerekçelerin açıklayıcı ve anlatıcı olması da büyük önem taşımaktadır. Eksik ve özensiz bir gerekçe yazılması dikkate alınma hakkının ihlali niteliğinde olacaktır. Yargısal kararlar uyumsuzluğun çözümü için mahkeme tarafından verilen hukuki gerekçelendirme yapılmış irade açıklamalarıdır. Hikmeti kendinden menkul bir karar, mahkeme kararı olamaz. Taraflar gerçeği yansıtan, adil ve güvenilir bir

²³⁸ Özkes, a.g.e., s.153.

²³⁹ Özkes, a.g.e., s.154; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.163.

²⁴⁰ Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.236-237; Pekcanitez, a.g.m., s.549; Özkes, a.g.e., s.155; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.163.

gerekçe ile yargılamaya olan inançlarını sağlayabilirler²⁴¹. Hâkimlere tanınmış takdir yetkisi, verilen takdiri kararın gerekçelendirilmeyeceği anlamına gelmez. Hukuk muhakemeleri kanunu 149.maddeye göre hâkim, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanması hususunda takdir yetkisine sahiptir; ancak talebi reddederken ret sebebinin gerekçesini belirtmelidir. Takdir hakkının kullanıldığı durumlarda dahi mümkün olduğunca objektif ve mantıki hareket etmek gerekmektedir²⁴². Bunun için de hâkimin yargılamaya tam olarak hâkim olması gerekir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla hâkim, yargılamanın herhangi bir ilgisinin duruşmaya bağlanmasını talep edebilir, bu sayede zihnindeki tüm sorulara cevap bularak kararını gerekçelendirmede doğru adımlar atabilir.

Gerekçe, hukuki dinlenme hakkının göstergesi, tarafların taleplerine verilen bir cevaptır. Tarafların bilgilendirildikleri konularda, açıklama ve ispat hakkını kullandıkları ve bunun sonucunda da dikkate alındıklarının ispatı niteliğindedir. Mahkeme, kararında gerekçelendirmediği bir hususu aslında karar verirken dikkate almış da olsa hukuki dinlenme hakkına aykırı davrandığı anlamı çıkar. Mahkemenin gerekçesi, tarafları dikkate aldığına bir karine teşkil etmektedir²⁴³. Yargılama yapan mahkeme, her iki tarafın da iddia ve savunmasını değerlendirerek, delillerini gerekçelendirerek hangi maddi ve hukuki sebeplere dayandıklarını kararlarına yansıtma yükümlülükleri²⁴⁴.

Yargıtay bir kararında şöyle demiştir; “Adalet oldu bittiye getirilmemelidir”. Davaların süratle ve ekonomik yollarla çabuk bitirilmesi kuralı yanında da davada esas olan adaletin gerçeğe uygun sağlanması amacı hiçbir zaman ihmal ve göz ardı edilmemeli, adaletin şekli hukuka tercih edilmesi üstün görülmemelidir²⁴⁵. Kararların gerekçeli olması, aynı zamanda anayasal bir hükümdür. Gerekçenin varlığı, kararın denetlenmesini de mümkün kılmaktadır²⁴⁶. Bu bağlamda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin yalnızca ilk derece mahkemelerinde değil; üst derece mahkemelerde de uygulanabildiğini hatırlatmakta fayda vardır.

Gerekçeli karar verilmesi, hukuki dinlenme hakkının sağlanmasının yanında, insan hakkı bakımından da önem taşımaktadır. İnsan haklarını ve insan

²⁴¹ Özkes, a.g.e., s.166-168.

²⁴² Özkes, a.g.e., s.170

²⁴³ Özkes, a.g.e., s.171.

²⁴⁴ Karşlı, a.g.e., s.332; Pekcanitez, a.g.m., s.551-552.

²⁴⁵ 13. HD, 26.3.1992, 2432/2924, YKD 1992/6, S. 895-896; Özkes, a.g.e., s.155

²⁴⁶ Özkes, a.g.e., s.172

onurunu korumayı, keyfiliğin önlenmesini sağlamayı amaçlamaktadır²⁴⁷. Hâkim taraflarca ileri sürülen iddia ve savunmaları incelemeli, doğruluğuna kanaat getirdikten sonra kararında esas almalıdır. Almanya’da anayasa şikâyetlerinin konusu genellikle açıklama hakkının kısıtlandığı değil; bu hakkı kullandıktan sonra açıklanan hususların verilen kararda göz ardı edilerek değerlendirilmemesidir. Mahkemenin getirilenleri değerlendirmesi yeterli olmayıp ayrıca doğru ve yerinde değerlendirmesi de önem taşımaktadır²⁴⁸.

Dikkate alma yükümlülüğünün kapsamından söz edecek olursak; kanunun öngördüğü yahut hâkim tarafından verilen süre içerisinde mahkemeye sunulan her talep hâkim tarafından dikkate alınmalıdır. Mahkeme tarafından verilen karar, hukukun genel ilkelerine, mevzuata ve genel içtihatla tamamen aykırı bir karar olmamalıdır. Bu anlamda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yalnızca taraflar için değil; yargılamayı yapan hâkim açısından da büyük kolaylık sağlamakta, gerekçeli kararını yazarken dahi yargılamanın gidişatını tam ve doğru tespit bakımından önem arz etmektedir.

Mahkeme tarafından verilen karar, hukukun genel ilkelerine, mevzuata ve genel içtihatla tamamen aykırı bir karar olduğunda: Bu tür kararlara doktrinde; sürpriz karar denilmektedir. Buna aykırı davranılmamasına ise; sürpriz karar yasağı adı verilmektedir. Sürpriz karar yasağı; mahkemenin yargılama sonunda hakkaniyete uygun bir şekilde tarafların öngöremediği bir karar vermiş olmasıdır²⁴⁹.

Tabii ki mahkemeler yerleşik içtihatla aykırı kararlar verebilirler. Zaten bizim hukuk sistemimizde de içtihatların herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır; ancak verdikleri bu aykırı kararı ayrıntılı ve açıklayıcı bir şekilde gerekçelendirmelidirler²⁵⁰.

Sürpriz karar yasağını çok da abartıp, hukukun gelişmesi ve yeni içtihatların çıkmasını engelleyici bir usul de izlenmemelidir. Şüphesiz ki mahkemeler kararlarını değiştirerek önceki kararlarına benzemeyen kararlar verebilirler²⁵¹. Burada önemli olan husus mahkemenin verdiği kararın gerekçesinde bunu ayrıntılı bir şekilde açıklayarak neyi hangi hususa dayandırdığını ifade etmesidir. Bu hususa

²⁴⁷ Özeker, a.g.e., s.173-174.

²⁴⁸ Pekcanitez, a.g.m., s.551.

²⁴⁹ Pekcanitez, a.g.e., s.787.

²⁵⁰ Karşlı, a.g.e., s.332; Pekcanitez, a.g.m., s.552-553; Özeker, a.g.e., s.185.

²⁵¹ Özeker, a.g.e., s.186; Pekcanitez, a.g.e., s.788

dikkat edildiği takdirde ne lehine karar verilen ne de aleyhinde karar verilen taraf haksızlık duygusuna uğrayacaktır. Hukuki dinlenilme hakkının ihlal edilmesi; sadece yargılama ilkelerinin ihlali olmayıp bir hukuk devleti, anayasa, insan hakları ve demokrasi sorunu olarak karşımıza çıkar. Hiçbir hâkim kararının anlaşılabilir ve noksan olmasını istemez. Nitelikli bir gerekçeli karar yazılmamasının en büyük sebebi ülkemizde yargı alanında mevcut iş yükü ve hâkim yetersizliğidir. İş yükü ve dosya sayısı oldukça fazla olduğundan, hâkimler kimi zaman delilleri ayrıntılı gözden geçirip, doğru tahlil edemezler. Ayrıca bizim yargı kültürümüzde dilekçeler de doğru iletişim teknikleri kullanılarak asıl önem arz eden deliller doğru belirtilerek yazılmaz. Genellikle taraflar, yargılama konusuyla ilgili delillerini ortaya koymak yerine, mağduriyetlerinden ve yaşamış oldukları sıkıntılardan dilekçelerinde bahsederler. Mevcut iş yükü ve dosya sayısı göz önüne alındığında, buna bir de uzun ve amaçtan yoksun dilekçeler eklendiğinde hâkim için doğru karar vermek insana özgü noksanlıklar sebebiyle iyice zorlaşacaktır. Bu sebeple taraflar ve yargılamanın diğer tüm ilgilileri, yargılamaya fiziken dâhil olamıyorlarsa da Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla katıldıklarında, hâkim açısından da büyük kolaylık olacak; olaylar ve konu bütünlüğü açısından hâkimin zihninde karar doğru tasvir edilecek ve hâkime yalnızca bunu yazıya geçirmek kalacaktır.

Hukuki dinlenilme hakkı anayasal bir hak olduğundan, bu hakka aykırılık halinde anayasaya da aykırılık söz konusu olacaktır. Hukuki dinlenilme hakkı, sadece yargılama esnasında mahkemenin göz önünde bulundurması gereken bir durum olmayıp en baştan kanunların yapılması sürecinde kanun koyucunun dahi göz önünde bulundurması gereken bir husustur²⁵². Hukuki dinlenilme hakkı, en eski yargılama hukuku ilkelerindedir. Hukuki dinlenilme hakkı kişinin yargılamaya dâhil olup olmaması meselesidir. Hukuki dinlenilme hakkı, insan onurundan, adil yargılanma hakkından, hakkaniyetten ayrı düşünülemez bir ilkedir. Hukuki dinlenilme hakkı, temelini hukuk devletinden alır ve anayasal güvence altındadır. Hukuki dinlenilme hakkının temeli olan üç ilke; bilgilenme, açıklama ve dikkate alınma, aynı zamanda karşı taraftaki mahkeme için de birer yükümlülüktür²⁵³. Yargı organlarının hukuki dinlenilme hakkını ihlal etmedikleri gibi, ayrıca ilgililerin bu hakkı tam olarak kullanabilmeleri için onları teşvik etmeleri ve bilgilendirmeleri gerekmektedir. Tarafların açıklamaları mahkeme tarafından tam bir şekilde dikkate

²⁵² Özkes, a.g.e., s.310-311

²⁵³ Özkes, a.g.e., s.332.

alınıp değerlendirilmelidir²⁵⁴. Bu demek değildir ki tarafların tüm talepleri kabul edilecek. Burada kastedilen her bir talebin tek tek incelenip kabul ediliyorsa neden kabul edildiği; reddediliyorsa neden reddedildiğinin gerekçede yazılmasıdır. Yargı organı şeffaf olmalıdır. Kararlarının gerekçeli olması da bu yüzdendir. Gerekçeli kararın inşası bakımından da Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin etkin kullanımı, hâkim açısından büyük kolaylık sağlayacaktır.

2.1.6. Usul Ekonomisi İlkesi

Medeni muhakeme hukuku, sınırsız bir prosedür olmayıp ihtilafların çözümü aşamasında birtakım sınırlamalara tabi tutulmuştur²⁵⁵. Belli bir sürenin geçmesi, belli usul kesitlerinin tüketilmesi ve gerekli tahkikatın yapılması ancak sonuç alınamaması gibi durumlarda yargılamaya son verilmesi gerekebilir. Yargılama yetkisi devletin tekelindedir. Bu sebeple devlet, yargı hizmetini mümkün olan en kısa sürede ve en az masrafla kişilere sunmalıdır. Gecikmiş ve pahalıya mal olan bir yargılama, adaletli bir yargılama değildir²⁵⁶.

Yargılamada olmazsa olmaz bir ilke de usul ekonomisi ilkesidir. Yargılamanın amacı en doğru biçimde, mümkün olan en kısa sürede adaleti tecelli ettirmek olduğundan uzayan, çözümü seneler bulan bir yargılama süreci gerçekten adaleti sağlamayacaktır. Kişilerin hayatın akışı içinde öfkeleri dinecek, maruz kaldıkları haksızlık unutulup gidecek, mağduriyetleri bir şekilde geçirtilip hayat devam edecektir. İşte bu sebeple hâkim önüne getirilen uyuşmazlık, bir an önce incelenip, taraflar dinlenilip, deliller değerlendirilip çözüme kavuşturulmalıdır.

Hukuk muhakemeleri kanununa göre; hâkim, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir şekilde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlüdür. Usul ekonomisi ilkesi; basitlik, çabukluk ve ucuzluk olarak kodlanabilir²⁵⁷. Bu ilkeye göre hâkim, yargılamayı gereksiz harcama yapmadan, olabilecek en kısa sürede ve işi zorlaştıracak detaylara girmeden yapmalıdır. Usul

²⁵⁴ Özkes, a.g.e., s.332.

²⁵⁵ Rüzgaresen, a.g.e., s.38.

²⁵⁶ Rüzgaresen, a.g.e., s.39; Yılmaz, a.g.e., s.334.

²⁵⁷ Muşul, a.g.e., s.281; Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.237; Karanlı, a.g.e., s.337; Pekcanitez, a.g.m., s.127.

ekonomisi ilkesine riayet edildiği takdirde bu durum kamunun da lehine olacaktır²⁵⁸. Usul ekonomisi, hem devletin hem de bireyin çıkarına hizmet etmektedir. Yargılamanın makul sürede ve en az giderle yapılması bireyin menfaatinin yanında devletin de menfaatini koruyacaktır. İlgili devlette yaşayan bireyler ne kadar huzurlu olursa, devletin kamu düzeninin sağlanması ve toplumsal barış o denli artacaktır²⁵⁹. Usul ekonomisi ilkesi; devlet ve yargılamayı yapan hâkim için emredici niteliktedir. Hâkimin takdirine bağlı değildir²⁶⁰.

Usul ekonomisi ilkesi, davaya konu olan haktan bağımsız bir şekilde ihlal edilebilir. Kişinin taraf olduğu yargılama lehine sonuçlanmış olsa bile, yargılama esnasında usul ekonomisi ilkesi ihlal edilmiş ve kişi söz konusu ihlale maruz kalmış olabilir²⁶¹. Hâkim, yargılamanın sevk ve idaresinden sorumlu kişi olduğuna göre, yargılamanın usul ekonomisi ilkesine göre yürütülmesi de onun sorumluluğundadır²⁶². Günümüzde yargılamaların uzun sürmesinin en büyük müsebbibi; hem tarafların hem de mahkemenin yargılama kurallarına riayet etmemesidir.

Günümüzde davalar oldukça uzun sürmektedir. Olması gereken ile olan arasında koca bir uçurum vardır. Uyuşmazlıkların oldukça karmaşık olması, mahkemelerin personel açısından ve teknik açıdan oldukça yetersiz olması, tarafların ve avukatların yargılamayı uzatmaya yönelik kötü niyetli girişimleri yargılamayı uzatan etkenlerden sadece birkaçıdır²⁶³. Yine doktrindeki bir görüşe göre, adaletin gecikmesinin sebeplerini üç başlık altında toplayabiliriz. Birincisi; ülkemizde, adli yargı örgütünün tam olarak kurulamamış olmasıdır.

Hâkim ve Cumhuriyet Savcısı yetersizliği, her geçen gün artan dosya sayısı ve Yargıtay'ın her geçen gün artan iş yükü yüzünden tam olarak bir içtihat mahkemesi şeklinde görev yapamaması ilk sebebi oluşturmaktadır. İkinci neden; hukuk fakültelerinden mezun olan hâkim savcılarının yeterli ve etkili bir staj görmemeleridir. Teoriyle pratiği birleştirmeden yüzeysel verilen eğitim, mesleğe başladıklarında yeterli verimi göstermelerine bir engel teşkil etmektedir. Üçüncü sebep ise; kanuni düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanamıyor oluşudur. Kanuni

²⁵⁸ Karslı, a.g.e., s.337.

²⁵⁹ Rüzgaresen, a.g.e., s.61; Yılmaz, a.g.e., s.335.

²⁶⁰ Rüzgaresen, a.g.e., s.58.

²⁶¹ Rüzgaresen, a.g.e., s.59.

²⁶² Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.155.

²⁶³ Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.237; Karslı, a.g.e., s.337; Pekcanitez, a.g.m., s.127.

düzenlemelerimiz teorik açıdan yeterli ancak pratik açıdan uygulama alanı bulamamaktadır²⁶⁴. Hâkim uyuşmazlığı çözümlerken tahkikat safhasından önce tüm hazırlıkları yapmış, tarafların uyuşmazlık yaşadığı konuların tespitini sağlamış olmalıdır²⁶⁵. Tahkikat safhasında hâkim, mümkün olduğunca taraflara süre vermeden sözlü olarak onların iddia ve savunmalarını da dinlemelidir²⁶⁶. Bu açıdan yargılama esnasında fiziken bulunamayan taraf, bilirkişi yahut uzman bakımından süre vermek yerine, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla yargılamaya katılmasının sağlanması çözüm olacaktır.

Usul ekonomisi ilkesi, Hukuk Muhakemeleri Kanununun yanı sıra Anayasanın 141.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre devlet, yargının basit, çabuk ve ucuz gerçekleşmesinden sorumludur. Ayrıca İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 6.maddesinde de mahkemelere, usul ekonomisine uygun davranmaları gerektiği tembihlenmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus; yargılama esnasında çabuk ve hızlı olmak tek amaç değildir. Her ne pahasına olursa olsun hızlı bir yargılama, adaletin tecelli etmesine engel teşkil edebilir. Her olay kendine özgüdür ve çözüm süreci de kiminin uzun kiminin kısadır. Tekemmül etmiş ve her şeyi açıkça belli olan bir dosya için çok uzun sayılan bir zaman dilimi, karmaşık ve birçok deliline ulaşılamamış bir dosya için oldukça makul sayılabilir.

Usul ekonomisinin sağlanması için mahkeme, her türlü talebi süzgeçten geçirerek karşılamalıdır. Uygulamada bazı mahkemeler, aynı günde yapılacak olan duruşmalara ayrı ayrı saatler vermek yerine hepsi için tek bir saat belirlemekte, bunun sonucu olarak taraflar ve taraf vekilleri bütün bir gün adliyede hem zaman hem emek kaybına maruz kalmaktadırlar. İnsanları bu şekilde bekletmek adalet dağıtan bir kurum olan mahkemelerin en son yapacağı şey olmalıyken birçok mahkemede bu adet yerleşik kural haline gelmiştir. Yeni kabul edilen yargı reformu stratejisinde de avukatların Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla yargılamaya katılabilmeleri, bu sayede zaman ve emek kaybetmelerinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Ne var ki Yargıtay, saati bu şekilde belirlenen bir duruşmaya gelinmediği gerekçesiyle dosyanın işlemde kaldırılması ve sonrasında davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesini kabul etmemiştir. Usul ekonomisi ilkesinin bir diğer gereği de, hak arama özgürlüğünü sınırlayacak derecede yüksek

²⁶⁴ Pekcanitez, a.g.m., s.125-126.

²⁶⁵ Pekcanitez, a.g.m., s.129.

²⁶⁶ Karşlı, a.g.e., s.338.

harçlar belirlenmemesidir²⁶⁷. Ancak hak arama özgürlüğünü sınırlamayalım derken hakkın kötüye kullanılarak yerli yersiz dava açılmasına da meydan verecek kadar az olmamalıdır²⁶⁸. Yargılamanın uzaması halinde kişilerin mahkemelere ve dolayısıyla da devlete olan güvenleri ve inançları, hukuk düzenine olan teslimiyetleri büyük ölçüde zarar görecektir. Yargılamanın aşırı hızlı olması da bazı zafiyetlere neden olacaktır.

Örneğin nasıl bir meyve dalında bekleyerek büyür, olgunlaşır ve şekerlenirse; bir davanın da şekillenmesi ve nihayete ermesi için belli şartların gerçekleşmesi gereklidir²⁶⁹. Yargılamanın sonuçlanması için gereken tüm şartlar sağlanmış, dosya tekemmül etmiş olmasına rağmen hüküm kurulup icra edilemiyorsa işte o zaman usul ekonomisi ilkesi ihlal edilmiş olacaktır. Yoksa bizim kastımız olgunlaşmamış ham meyveyi dalından koparmak değildir elbette. Yargılamanın usul ekonomisine uygun olarak yürütülmesinin hâkimin görevi olduğunu belirtmiştik. Hâkimin bu ilkenin gözetilmesine yardımcı olmak için neler yapabileceğine bir göz atarsak örneğin; hâkim ileri sürülen delilleri önceden detaylı bir şekilde inceleyerek tahkikat aşamasında sadece davaya ilişkin olanları değerlendirebilir. Yine aynı şekilde her iki tarafın da esas davayla ilgili ileri sürdükleri tüm itiraz ve savunmaların birlikte sunulması da yargılamanın gereksiz uzamasını engelleyecektir.

Tabii ki hâkim yargılamanın uzamasını engellemek amacıyla duruma göre bu itiraz ya da savunmaların birini veya bir kısmını diğerlerinden önce inceleyebilir ve hükme varabilir. Ayrıca hâkim, eğer zorunlu değilse taraflara, diyecekleri hususları dilekçelerinde belirtmeden sözlü olarak ifade etmeleri için imkân sağlamalıdır. Bunların hepsi somut olayın şartlarına göre şekillenecek ve uygun olan tercih edilecektir²⁷⁰. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile hâkim delilleri bir arada inceleyebilir, tarafların diyecekleri hususları sözlü olarak sunmalarını isteyebilir. Son olarak Hukuk Muhakemeleri Kanununun 30.maddesinin gerekçesini olduğu gibi belirtirsek; “madde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6.maddesindeki adil yargılanma hakkı ile doğrudan ilgilidir. Yargılamanın safhaları olan tahkikat ve muhakeme yerine yargılama terimi kullanılmıştır. Yargılamanın uzaması halinde kişilerin hukuki koruma mekanizmasının işlevini yerine getirdiğine ve hukuk

²⁶⁷ Pekantez, a.g.m., s.128.

²⁶⁸ Ercan, a.g.e., s.14.

²⁶⁹ Muşul, a.g.e., s.281

²⁷⁰ Karşlı, a.g.e., s.337-338; Pekantez, a.g.m., s.129

düzeninin etkisine olan inancı da kaybolmaktadır. Çok geç gelen hükümlerin çoğu zaman hayatla bir ilgisi kalmamaktadır ve onların icrası çoğunlukla hakkı teslim edeceğine, bilakis madden haksızlık oluşturmaktadır. Yargılamanın hızlandırılmasının sıkı şekilde uygulanması hayat olayının mükemmelleştirilmesini sınırlar ve böylece hükmün temellerinin mükemmelliği ve doğruluğunu olumsuz yönde etkiler. Bir usul kanunu elverdiği ölçüde hem bir hayat olayının mükemmel bir şekilde tespitini sağlıyorsa hem de yargılamanın hızla yapılmasını sağlayacak bir dengeleyici sistem sunuyorsa, bu daha da önem kazanmaktadır. Bu hükmün işlevsel olabilmesi, bu kanunun diğer hükümlerinin de uygulanmasına bağlıdır²⁷¹.

Usul ekonomisi ilkesi icra iflas hukukunda takip ekonomisi adıyla karşımıza çıkar. Usul ekonomisi ilkesi, diğer ilkelere oranla yabancı doktrinde daha az incelenen bir ilkedir. Usul ekonomisi ilkesi daha çok uygulamada mahkeme kararları sonucu yaşanan somut olaylara istinaden gündeme gelen bir ilkedir. Yargıtay kararlarına baktığımızda usul ekonomisi ilkesi ülkemizde de oldukça fazla uygulanır hale gelen bir ilke olmuştur²⁷². Usul ekonomisi ilkesi yargılamaya kalite getirecek, hakkaniyete uygun sonuçlar doğuracak bir araçtan ibarettir. Eğer bunu unuttur ve usul ekonomisi ilkesini bir amaç olarak görürsek adil bir biçimde karar verme gayesi göz ardı edilecek ve tek amaç yargılamanın basit, çabuk ve ucuz bitirilmesi olacaktır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemini uygularken de tek amaç yargılamanın basit, ucuz ve çabuk bitmesi değil; maddi gerçeğe ulaşmak olmalıdır. Gerekiyorsa hâkim, yargılamayı uzatarak ve yol masrafına katlanarak Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'ni değil bizzat duruşmaya gelinmesini istemelidir. Bunu somut olayın durumuna göre hâkim belirleyecektir.

Öncelikle amacın belirlenmesi oldukça önemlidir. Belirlenen amaç doğrultusunda yargılamanın seyri, mahkemeye ve taraflara düşen görevler, sonunda da nihayet varılacak olan karar tespit edilmelidir. Yargılamanın amacı belirlenirken izlenen hukuk politikası ve genel dünya görüşü de oldukça belirleyicidir. Genel dünya görüşünü birey bazında değerlendirenler toplum menfaatini göz ardı ederken; genel dünya görüşü toplum nezdinde değerlendirilenler ise kişi menfaatini ihmal ederler. Liberal sistemde hâkim sadece bir hakem pozisyonunda iken; totaliter sistemde hâkim tamamen yargılamada etkin konumdadır. Önemli olan bu iki

²⁷¹ Karşlı, a.g.e., s.338; Yılmaz, E., Makaleler. 2.Cilt, Ankara, 2014, s.1544. ; Pekcanitez, a.g.m., s.128.

²⁷² Yılmaz, a.g.m., s.1544

sistemin de güçlü yanlarını alarak birey ve toplum arasında denge kurmaktır²⁷³. Doktrinde bir görüşe göre; yargılamanın asıl amacı adaletli karar vermek olmalıdır. Yargılama esnasında hâkim, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanmasını talep ederken yahut bu talebi değerlendirirken bu kararın yargılamaya ve nihai karara nasıl bir etkisi olacağını, yargılama hukuku ilkeleriyle ne derece bağdaşacağını irdelemelidir. Verilen karar, taraflar arasındaki uyuşmazlığı temelli olarak ortadan kaldırmalıdır ve taraflar verilen karardan ötürü tatmin olmalıdırlar. Ayrıca verilen söz konusu karar, toplumsal barışı sağlamaya yönelik verilen bir karar olmalı, maddi gerçeği yansıtmalıdır. Tüm bunları sağlarken bir yandan da basit, hızlı ve ucuz bir yargılama süreci olmalıdır. Tüm bunları sıralarken, hangi kararın adaletli olduğu hangisinin olmadığı sorusu akıllara gelebilir.

Bu durumda da ölçü; yargılamanın yapıldığı anda yaşayan insanların olmasını istediği, hissettiği sonuçtur. Adalet kavramı; tam olarak tanımlanamayan, zamana, kişiye ve toplumsal değerlere göre bile değişiklik gösteren muğlak bir kavramdır. Zaten hukukun da temel olarak amaçladığı şey adaletin sağlanmasıdır. Tarafların talebi doğrultusunda Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile bir tanık dinleniyorsa ve o tanığın duruşmada o anda dinlenmesi maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından önem arz ediyorsa, bu adaletin sağlanmasında izlenen bir yöntemdir. Yapılan çalışmalar, varılan sonuçlar hep buna ulaşmaya çalışılan yollardır²⁷⁴. Usul ekonomisi ilkesinin aslında asıl amaçladığı husus; yargılamanın etkinliğinin artırılmasıdır²⁷⁵. Hukuk düzeninin en az giderle, makul sürede ve uzayan bürokratik işlemlerden arındırılmış bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak ve mükerrer davaların açılmasını önlemektir²⁷⁶. Bunu da en iyi Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemini hayata geçirerek yapabiliriz. Tabi ki tarafın yahut ilgilinin bizzat duruşmaya gelmesi en istenilen durumdur. Ne var ki yargılamaya fiziken katılamayan taraf ya da ilgilinin yargılamaya Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla katılması da buna en yakın etkiyi oluşturacaktır. Gereksiz yazışmaların önüne geçilecek, dilekçelerin yazılması, taraflara ulaştırılması, sonra bunlara tekrar cevap yazılması aşamalarından kurtularak belki aylar sürececek bir süreci saatlere indirmek mümkün olabilecektir. Gereksiz yazışmalar ve gereksiz uzayan celselerin

²⁷³ Yılmaz, a.g.m., s.1545.

²⁷⁴ Yılmaz, a.g.m., s.1547.

²⁷⁵ Yılmaz, a.g.m., s.1549; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.164.

²⁷⁶ Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.164.

önüne geçildiğinde hem fiziki şartlar hem de personelin iş yükünden tasarruf edilecektir. Bu sayede en az giderle en az sürede tüm deliller toplanacak ve belki de tek bir celsede karar verilecektir. Bizim yargılama sistemimizdeki en büyük sorun gereksiz uzayan davalardır. Usul ekonomisi ilkesini ve Sesli Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanmasıyla bu ilkenin nasıl işlerlik kazanabileceğini daha iyi anlatabilmek için, usul ekonomisi ilkesinin öğeleri olan basitlik, hızlilik ve ucuzluk ibarelerini daha yakından inceleyelim.

2.1.6.1. Basitlik

Basitlik, yargılamanın kolay yürütülebilmesi için, gerekli olan tüm sağlayıcıları ifade eder. Yargılama hukuku, şekilciliğin çok fazla kullanıldığı bir alandır. Taraf ve mahkeme usul işlemlerinin nasıl ve ne zaman yapılacağı konusunda ayrıntılı hükümler belirler. Şekilcilik her ne kadar bazen işi uzatsa ve zorlaştırsa da şekilciliğin olmaması durumunda yeknesaklık sağlanamaz ve keyfilik söz konusu olabilir. Ancak keyfiliğin önlenmesi amacıyla da olsa hakkın özünü etkileyecek, onu kullanılamaz hale getirecek bir şekilcilik de kabul edilemez. Hâkim, basitliği sağlayabilmek için usul kurallarını değiştiremez. Kanunda öngörülen sürelerden daha az süreye hükmedemez. Ne var ki Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin işlerlik kazanmasıyla bu sürelerin kullanılmasına gerek kalmadan yargılama icra edilebilir. Örneğin, bir delilin sunulması için taraflar süre vermek ve bu delile karşı, karşı tarafın cevabını beklemek yerine her iki taraf gerek fiziki gerekse de Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla yargılamaya dâhil edilerek konuyla ilgili beyanları ve bu konudaki cevapları aynı duruşmada alınarak bu sürelerin kullanılmasına gerek duyulmadan yargılama icra edilebilir. Burada basitlikten anlaşılması gereken ihtimaller; hâkim var olan mevcut düzeni zorlaştıramaz yahut hâkim, yorum yapılması mümkün olan hallerde usul ekonomisini göz önünde bulundurmamak ve işleri basitleştirmekle yükümlüdür. Hâkim hukuk kurallarını uygularken mevcut ihtimaller arasından en basit olanını seçmelidir. Örneğin hâkim önündeki bir uyuşmazlıkla ilgili ön sorun kararı verse yahut başka bir mahkemede olan uyuşmazlığın çözümünü bekletici sorun yapsa, usul ekonomisi ilkesine göre

hareket etmiş olacaktır²⁷⁷. Bu haller tabi ki konumuzdan ve konunun amacından müstesnadır.

Dava arkadaşlığı kurumu da usul ekonomisine hizmet eden, bu bağlamda özendirilmesi gereken bir kurumdur. Bu vesileyle tek bir davada birden çok konu çözümlenmiş olacak; gereksiz iş yükünden ve farklı farklı kararların çıkması ihtimalinden uzaklaşmış olunacaktır²⁷⁸. Davaların birleştirilmesi ve karşılıklı dava söz konusu olduğunda da usul ekonomisi ilkesini gözeten kurumlar olduğu aşikârdır²⁷⁹. Kadastro davalarında eğer söz konusu eksiklik davanın esasını etkilemiyorsa ve önemsiz nitelikteyse, hâkimin söz konusu dosyayı kadastro müdürlüğüne geri göndermesi usul ekonomisine aykırılık teşkil edecektir²⁸⁰.

2.1.6.2. Hızlılık

Yargılamanın hızlı ve çabuk bir şekilde sonuçlanması her ülkede olduğu gibi bizim ülkemizde de istenen bir durumdur. Yargılamanın hızlı bir şekilde sonuçlanması birçok etkene bağlıdır²⁸¹. Örneğin, mevcut adalet sisteminin verimliliği, hâkim savcı sayısı, hâkim ve savcılara düşen iş yükü, mahkeme dışı alternatif çözüm yöntemleri, kanuni düzenlemelerin ülkede işlenen suçlara olan caydırıcı etkileri bunlardan sadece birkaçıdır. Yine davanın taraflarının kendi üzerlerine düşen yükümlülükleri eksiksiz bir şekilde yerine getirmeleri de yargılamanın hızlı bir şekilde yürütülmesi bakımından oldukça gereklidir²⁸².

Davaların çözüm sürecinin uzaması, yargının en büyük sorunlarından biridir ve geciken adaletin ne ölçüde adalet getirdiği tartışılması gereken bir husustur. Usul ekonomisi ilkesinin unsurlarından biri olan hızlılık kesinlikle acele etmek anlamında algılanmamalıdır²⁸³. Hızlılık, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6.maddesinde makul sürede yargılanma hakkının bir yansımasıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, makul sürede yargılama yapılması için bazı somut ölçütler getirmiştir. Söz konusu bu ölçütleri, usul ekonomisindeki hızlılık bakımından da

²⁷⁷ Yılmaz, a.g.m., s.1551; Yılmaz, a.g.e., s.336-339.

²⁷⁸ Yılmaz, a.g.m., s.1552.

²⁷⁹ Yılmaz, a.g.m., s. 1553.

²⁸⁰ Makaleler, s.1554.

²⁸¹ Makaleler, s.1556; Yılmaz, a.g.e., s.346-347.

²⁸² Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.164.

²⁸³ Makaleler, s.1562.

uygulayabiliriz²⁸⁴. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemini yargılamada etkinleştirerek hızlılığı sağlamış oluruz.

2.1.6.3. Ucuzluk

Yargılamanın makul bir giderle yapılmasının amacı, kişilerin haklarını ararken onları daha da zor durumda bırakacak oranda yüksek giderlerle karşılaşmalarını önleyerek haklı oldukları bir davadan vazgeçmelerini engellemektir. Yargılamanın normalin üstünde yüksek giderlere mal olması, kişilerin uyuşmazlık konusunu devlete bırakmaktan vazgeçerek ihkak-ı hakka yönelmelerine sebebiyet verebilir²⁸⁵.

Yargılama giderleri, hak arama özgürlüğünü sınırlayacak ölçüde fazla olmamalıdır. Hâkim örneğin keşfe çıkacaksa bunu bir seferde kapsamlı olarak yapmalıdır. Keşifte bir husus eksik bırakılıp da sonradan tekrar keşfe çıkılması usul ekonomisine aykırıdır. Yine eğer bilirkişi atanmışsa, söz konusu bilirkişi konuyla ilgili ayrıntılı olarak aydınlatılmalı ve eksik husus bırakılmamalıdır ki bilirkişi tek seferde ve tek bir raporla mevcut belirsizliği giderebilsin²⁸⁶. Usul ekonomisi her davada uygulanması gereken bir ilkedir. Emredici niteliktedir²⁸⁷.

Usul ekonomisi ilkesi, hem taraflara hem de mahkemelere büyük sorumluluk yüklemektedir. Usul ekonomisi ilkesinin uygulanması aslında hukuk etiğinin gelişmiş olması ile de yakından ilgilidir²⁸⁸. Yargılama sürecindeki birçok hususun ve sunulacak delillerin Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla sunulması da gereksiz masraf ve emek kaybını engelleyecektir.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumuyla kimi zaman uzak mesafelerden tanıkların getirilmesi, bunların yol ve konaklama masrafları, kimi zaman mahkemeler ve savcılıklar arasındaki yazışmalar, kimi zaman da kırtasiyecilikte geçen süreler gibi yargılamayı etkileyen olumsuz etmenler ortadan kalkacaktır. Bu sayede usul ekonomisi ilkesinin amaçladığı verimler hukuk alanında sağlanabilecektir.

²⁸⁴ Makaleler, s.1563.

²⁸⁵ Rüzgaresen, a.g.e., s.140

²⁸⁶ Makaleler, s.1564-1565.

²⁸⁷ Makaleler, s.1565; Yılmaz, a.g.e., s.353-354.

²⁸⁸ Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.164.

Usul ekonomisi ilkesi, yargılamanın basit (tek yapılması gereken Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi salonuna giderek karşı tarafla bağlantı kurmaktır), ucuz (nakil ve konaklama masrafı olmayacaktır; hatta evraklar bakımından yahut dosya örneği için fotokopi çekilmesi ve kâğıt masrafı bir yana posta ücreti bile ortadan kalkacaktır) ve hızlı (tanıkların, yargılamanın diğer ilgililerinin, yargılamanın yapıldığı yere gelmelerine gerek yoktur; saniyeler içinde video konferans yoluyla bağlanılarak kilometrelerce uzak mesafeler aşılabilmektedir) görülmesini hedefler ki; bunun sağlanabilmesi için günümüz teknolojisinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nden daha uygun bir yol henüz icat edilmemiştir.

Tüm bu açıklamalar ışığında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, usul ekonomisinin sağlanmasında çok önemli bir gelişmedir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi gibi büyük bir kolaylığı kullanmamak, yargılamaya dâhil etmemek hiçbir gerekçeyle açıklanamamaktadır.

2.1.7. Aleniyet İlkesi

Aleniyet ilkesi, tüm hukuk sistemlerinde kabul edilmiş temel bir ilkedir. Aleniyet ilkesi sayesinde davayla ilgisi olan, olmayan herkesin duruşmayı izlemesine olanak tanınır. Aleniyet ilkesi, sözlü muhakeme yapılan yargılama usulünde geçerlidir. Yargının en önemli yapı taşlarından olan aleniyet ilkesi, egemenliğin sahibi olan halkın gözü önünde yargılama yapılmasını amaçlar. Özellikle Fransız ihtilalinden sonra aleniyet ilkesi mahkemelerde uygulanması gerektiği düşünülen ilkelere dönüşmüştür²⁸⁹. Aleniyet ilkesi, yargılamanın herkese açık olarak yapılmasını ifade eder²⁹⁰. Aleniyet ilkesi sayesinde, yargılama halk tarafından denetlenebilir²⁹¹.

Anayasanın yargıya ilişkin genel hükümler bölümünde 141.maddede; mahkemelerde duruşmaların herkese açık olduğu, duruşmaların bir kısmının yahut tamamının kapalı yapılabilmesi için genel ahlakın ya da kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı bir halin zuhur etmesi gerektiği düzenlenmiştir. Yine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesinin 11.maddesi şöyle demektedir; “Hiçbir şahıs

²⁸⁹ Pekcanitez, a.g.m., s.562.; Nesibe Kurt Konca, Medeni Usul Hukuk Hukukunda Aleniyet İlkesi, Adalet yayınevi, Ankara 2009, s. 42

²⁹⁰ Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.189.

²⁹¹ Nesibe Kurt Konca, Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması, Medeni Usul Ve İcra İflas Hukuku Toplantısı, Hukuk Fakültesi Dergisi Mihir Özel Sayısı, s.67.

müdafaası için lüzumlu bütün teminatın bahşedilmiş bulunduğu aleni bir muhakeme sonunda mahkûm edilmedikçe cezalandırılmaz”²⁹² . Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 28/1’e göre duruşmalar ve kararların bildirilmesi alenidir. 2.fıkrasında ise; genel ahlak veya kamu güvenliğinin gerekli kıldığı hallerde duruşmaların bir kısmının veya tamamının gizli yapılabileceği söylenmiştir²⁹³. Aleniyet ilkesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde 6.maddede düzenlenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 6 ya bakacak olursak; herkesin aleni duruşma hakkına sahip olduğu, verilen hükmün aleni olarak açıklanacağı, ancak basın ve kamunun duruşmanın tamamından ya da bir kısmından, bir demokratik toplumda, ahlak, kamu düzeni yahut milli güvenlik yararına, gençlerin çıkarlarının ya da tarafların özel yaşamının korunmasının bunu gerektirmesi halinde ya da aleniyetin adaletin gereklerine zarar verebileceği özel koşullar bulunması halinde çıkartılabileceği şeklinde düzenlenmiştir²⁹⁴. Aleniyetin temelinde; yargıya olan güvenin sağlanması için duruşmaların şeffaf olması yatmaktadır. Aleniyet sayesinde devletin yargılama görevi denetlenmekte ve objektif olması sağlanmaktadır.²⁹⁵

Alenilik ilkesi gereğince duruşmaya ilgisi olsun ya da olmasın herkes katılabilmektedir. Tabii ki aleniyetin fiziki birtakım sınırları vardır. Duruşma salonunun düzenini bozacak yahut yer olmamasına rağmen kapının açık tutularak isteyenlerin girip çıkabileceği bir ortamdan bahsedilmemektedir²⁹⁶. İşte tam da burada; ‘‘Genişletilmiş Aleniyet’’ kavramından bahsetmekte yarar vardır. Genişletilmiş aleniyet, duruşma salonunun duruşmayı izlemek isteyenler bakımından yeterli olmaması durumunda, duruşmanın canlı olarak sesli veya görüntülü biçimde duruşma salonunun dışında bekleyen kişilere teknik araçlar yardımıyla aktarılmasıdır²⁹⁷. Genişletilmiş aleniyet kavramı, aslında tez konumuzla da oldukça benzer ve ilişkilidir. Burada da yargılamanın ses veya görüntü yoluyla nakledilmesi durumu vardır. Ancak burada yargılamanın ilgililerinden ziyade, yargılamayı

²⁹² Pekcanitez, a.g.m., s.570.; Nesibe Kurt Konca, Medeni Usul Hukuk Hukukunda Aleniyet İlkesi, Adalet yayınevi, Ankara 2009, s.51

²⁹³ Muşul, a.g.e., s.279; Karşlı, a.g.e., s.333-334.

²⁹⁴ Karşlı, a.g.e., s.333.

²⁹⁵ Pekcanitez, Atalay Özeker, a.g.e., s.238; Karşlı, a.g.e., s.333.

²⁹⁶ Pekcanitez, Atalay Özeker, a.g.e., s.238.

²⁹⁷ Nesibe Kurt Konca, Medeni Usul Hukuk Hukukunda Aleniyet İlkesi, Adalet yayınevi, Ankara 2009, s.166; Nesibe Kurt Konca, Medeni Usul Hukukunda Aleniyetin Sınırlandırılması, a.g.e., s.70.

izlemek isteyen üçüncü kişilere yönelik bir aktarım vardır. Günümüzün teknolojisinde kitle haberleşme araçlarındaki teknolojik gelişmeler, aleniyet ilkesini de paralel olarak etkilemektedir. Belki de ilerleyen aşamalarda yargılama, internet üzerinden video konferans yoluyla yürütülebilecektir. Kim bilir belki de ilerleyen zamanlarda online duruşmalar icra edilecek, insanlar ekrandan duruşmaları izleyebilecektir²⁹⁸. Genişletilmiş aleniyet tez konumuzla da oldukça ilişkilidir. Medeni usul hukukunda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşma icrası ile genişletilmiş aleniyet kavramı arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar söz konusudur. Her şeyden önce her ikisi de video konferans sistemiyle icra edilmektedir. Her ikisinde de duruşmalarda canlı bağlantı ve eş zamanlılık söz konusudur. Ne var ki biri taraflara ve yargılamanın diğer ilgililerine yönelikken; diğeri yargılamadan bağımsız halkın yargılamayı izleyebilmesine olanak sunmaktadır. Bir diğer önemli farklılık da ses veya görüntünün birinin aktarımının yeterli olmasıdır. Burada ses ve görüntünün aynı anda iletimi şartı aranmamaktadır.

Bu açıklamalardan sonra, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin halk için kullanılıp kullanılmayacağı sorusu akıllara gelmektedir. Tabi ki bu yönde bir kanuni düzenleme mevcut değildir. Ancak varsayımda bulunacak olursak; gizlilik olmayan açık duruşmalarda bu defa mahkeme salonundaki ses ve görüntüyü dışarıya transfer ederek yargılamayı izlemek isteyen ilgililerin yargılamayı takip edebilmeleri mümkün olacaktır. Duruşma salonlarının fiziki sınırlamaları yahut başka ilde görülen duruşmalar yüzünden yargılamayı takip edemeyen insanlar bu sayede yargılamayı izleyebileceklerdir. Görülüyor ki, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, taraf aleniyetini sağladığı kadar; geniş anlamda aleniyet ilkesinin sağlanmasında da oldukça etkili bir yöntem olabilir.

Yargılamanın aleni yapılmasının bir diğer önemi de tarafların, mahkemenin ve hasmın yapılan usuli işlemlerden kolaylıkla haberdar olmasının sağlanmasıdır²⁹⁹. Bu noktada Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle tarafların, eğer mevcutlu katılmıyorlarsa, duruşmaya katılarak yapılan usul işlemlerinden haberdar olması sağlanır. Yargılama ve tahkikat aleni yapılır ancak; yargılamanın müzakeresi ve

²⁹⁸ Nesibe Kurt Konca, Medeni Usul Hukuk Hukukunda Aleniyet İlkesi, Adalet yayınevi, Ankara 2009, s. 168; Kurt Konca, a.g.e., s.70

²⁹⁹ Nesibe Kurt Konca, Medeni Usul Hukuk Hukukunda Aleniyet İlkesi, Ankara :Adalet yayınevi,2009, s.23; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.189.

kararın görüşülmesi gizli yapılır. Varılan kararın açıklanması ise alenidir. Bazı hallerde aleniyet ilkesine bazı istisnalar getirilmiştir.

Özellikle kamu güvenliği ve genel ahlakın gerekli kıldığı hallerde alenilik ilkesi ihlal edilebilir. Burada sağlanan fayda ve gözetilen ilkeler arasında bir menfaat dengesi kurmak gerekmektedir. Bu gibi hallerde duruşmalar gizli yapılmışsa gizli yapılmasının gerekçesi de esas hakkındaki kararda belirtilmelidir³⁰⁰. Doktrinde aleniyet; statik aleniyet ve dinamik aleniyet olarak ikiye ayrılır. Statik aleniyet, hükmün taraflara bildirilmesi, dinamik aleniyet ise duruşmaların aleni olarak yapılmasını ifade eder³⁰¹. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla taraflar açısından aleniyetin sağlanması durumunda, gizliliğin herhangi bir ihlali söz konusu değildir. Burada Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kullanılarak taraflar açısından aleniyet sağlanırken öte yandan verilen gizlilik kararıyla korunmak istenen hak ve menfaat muhafaza edilecektir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kullanılan durumlarda ses ve görüntünün kayıt altına alınıp alınmayacağı ise medeni usul hukuku bağlamında mevzuatta düzenlenmemiştir. Doktrinde bazı görüşler; ses ve görüntü nakli ile duruşmaların icrasında kayıt yapılmasının mümkün olmadığını, ilgililerin izniyle bile bunun mümkün olmadığını savunmaktadır. Bu yasağın arkasında kişilik haklarının korunması fikrinin yattığını söylemektedir³⁰². Ne var ki ses ve görüntü naklinin kayda alınması herhangi bir kişilik hakkı ihlali oluşturmamaktadır. Öncelikle bu görüntüler yalnızca ilgili yargılamada kullanılacak, bunun dışında bir yerde kullanılmayacaktır. Yine kayıt altına alınmasının bir yararı da bu kayıtların üst mahkemece temyizi esnasında da incelenebilmesidir. Mahkemece kayıt altına alınan ve yalnızca ilgili yargılamada kullanılan bu kayıtların kişilik hakkı ihlali oluşturacağı düşünülemez. Ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu yönetmeliğinin 60.maddesinin son fıkrasında; “Bu maddede hüküm bulunmayan hallerde Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin bu yönetmeliğe aykırı olmayan hükümleri uygulanır.” denmektedir³⁰³. Buna göre, bahsettiğimiz yönetmeliğin atıf yaptığı Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin 6.maddesinde “Kayıtların Saklanması” başlığı altında, Sesli ve

³⁰⁰ Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.238; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.159

³⁰¹ Pekcanitez, a.g.m., s.563.

³⁰² Kale, a.g.m., s.152

³⁰³ Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği (madde 60), Resmi Gazete, sayı 28253

Görüntülü Bilişim Sistemi ile elde edilen kayıtların nitelikli elektronik imza ile imzalandıktan sonra güvenli bir şekilde talep eden makam tarafından saklanacağı kayda alınmıştır³⁰⁴. Bu haliyle Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla elde edilen ses ve görüntüler, ilgili kanuna yapılan atıf sebebiyle kayıt altına alınıp saklanır.

Aleniyet ilkesinde önemli bir başka husus da; kısa kararın daha sonra yazılan gerekçeli kararlarla çelişiyor olmamasıdır³⁰⁵. Yargılamanın aleniliği basını da kapsar. Ancak bu demek değildir ki basın duruşma esnasında fotoğraf çekebilir, ses kaydı alabilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 153.maddede; duruşma sırasında fotoğraf çekilemeyeceği, ses ve görüntü kaydı yapılamayacağı açıkça düzenlenmiştir. Özellikle belirtmek gerekirse; mahkemenin dava dosyasında kalmak ve başka yargılamalarda kullanılmamak üzere kendi yaptığı kayıtlar bu halden müstesnadır³⁰⁶. Burada kastedilen ‘‘Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi’’ yoluyla alınan kayıtlardır. Aleniyet ilkesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 28.maddesinde düzenlenmiştir. Aynı maddenin gerekçesine bakacak olursak, metin şu şekildedir; ‘‘Maddede kural olarak, yargılama işleminin aleni olduğu vurgulanmaktadır. Yapılan düzenlemede anayasanın 141.maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6.maddesindeki unsurlar da dikkate alınmış ve açık duruşma ibaresi yerine, aleni duruşma, gizli duruşma ya da gizlilik kavramı, kurumu ifade için daha uygun görülmüştür. Maddenin birinci fıkrası, alenilik prensibinin kapsamını belirlemekte, bunun, kararların bildirimini de kapsadığı ifade edilmektedir.

Bazı hallerde, temel haklardan olan yargılamanın aleni yapılması ilkesinin anayasamız ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin yukarıda açıklanan ölçüler içinde sınırlandırılması zorunlu olmaktadır. Maddenin ikinci fıkrasında bu haller, mümkün olduğu kadar somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Üçüncü fıkrada gizlilik kararının verilebilmesi için araştırmanın da gizli duruşmada yapılacağı ve gizlilik kararı gerekçesinin hemen değil de esas hakkındaki kararlar birlikte açıklanması uygun bulunmuştur. Zira yargılamanın her noktasında karara ulaşmak için bir araştırma yapılması, tarafların diyeceklerinin sorulması, bu konuda delillerin toplanıp incelenmesi mecburidir. Bu zorunluluğu yerine getirirken dahi gizliliğin amacını yok

³⁰⁴ Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik(Madde 6), Resmi Gazete, sayı 28060

³⁰⁵ Pekcanitez, a.g.m., s.563; Kurt Konca, a.g.e., s.199

³⁰⁶ Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.239

edecek açıklamaların alenen yapılması uygun olmayabilir. Doğaldır ki Anayasamızın 141.maddesinin üçüncü fıkrasında ifade olunduğu üzere, gizlilik kararının da gerekçesi gösterilmelidir. Yine gizliliğin korunması da gerekir. Mahkeme kâğıtları üzerindeki bilgilerin nasıl korunacağı bu kanunun dördüncü fıkrasında gizli duruşmada bulunup gizlilik kararı alınmasına yol açan sebepler ve bundan sonraki işlemler sebebiyle vakıf olunan bilgilerin korunması da şarttır. Bu yön ceza takibatı yanında yargılama disiplininin bir parçası olarak mütalaa edilmiş ve mahkemeye bu disiplini sağlamak açısından hazır bulunanların dikkatinin çekilmesi ve bunun zapta yazılması bir görev olarak verilmiştir. Maddenin dördüncü fıkrasında müeyyidelerin ihtarı usulü düzenlenmiştir.” denilmektedir³⁰⁷. Aleniyet, tarafların ve tanıkların yargılamaya güvenini sağlamak yargılamanın ciddiyetini korumak içindir. Burada amaç keyfiliği önleyebilmek için; duruşmada o an kimse olmasa bile her an olabileceğini mahkeme heyetine hissettirmektir. Aleniyet aynı zamanda tarafların ve tanıkların yalan söylememesini de sağlayıcı bir rol oynamaktadır. Eğer yargılama kamuya açık olursa o takdirde kişiler yalan söylemekten daha fazla çekineceklerdir. Aleniyet aynı zamanda halka bir mesaj da vermektedir: yargılamanın nasıl tarafsız ve hukuki yapıldığını, saklanacak ve çekinilecek bir durum olmadığını göstermektedir³⁰⁸. Aleniyeti sağlayan, yargılamayı yürüten hâkimdir. Yargılama tümüyle onun kontrolünde olduğu gibi, aleniyetin gerçekleştirilmesini sağlayan da o olacaktır. Aynı şekilde halk da hâkim üzerinde bir kontrol kumandası işlevi görecektir³⁰⁹. Aleniyetin olumlu işlevinden bahsettikten sonra bazı olumsuz yönleri olduğundan da bahsetmemiz gereklidir. Her ne kadar hâkimin yanlış işler yapması, toplum tarafından kontrol ediliyor olsa da; çoğu zaman hâkimin doğru işler yapması da aynı toplumun baskı kurması ve medyanın işin içine girmesiyle onların da etkilenmesine neden olabilmektedir³¹⁰. Aleniyet, yargılamayı halka açık hale getirmekte, bunun sonucu olarak da halka yorum hakkı vermektedir. Basının da çabalarıyla bazen görülmekte olan bir yargılamanın gidişatı istenmeyen yönlere kayabilmektedir. Aleniyet ilkesi sonucu duruşmaların aleni yapılması bazı durumlarda hâkimi etki altından bırakabilmektedir. Özellikle bazı davalarda tehdide veya protestoya maruz kalma sonucu bile doğurabilir. Yine aynı şekilde toplumda infial uyandıran yahut basın farkındalık oluşturduğu bazı davalarda sorunlar

³⁰⁷ Karşlı, a.g.e., s.334-335.

³⁰⁸ Pekcanitez, a.g.m., s.564.;Kurt Konca, a.g.e., s.25.

³⁰⁹ Pekcanitez, a.g.m., s.565.

³¹⁰ Pekcanitez, a.g.m., s.567.

çıkabilmekte, davaya bakan hâkime hakaret derecesinde müdahale ve isnatlar hâsil olabilmektedir³¹¹.

Aleniyet ilkesinin adil yargılanma ilkesiyle ilişkisi hususu üzerinde durmak gerekir. Hâkimin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilke edinmiş olması sonucunda zaten halkın ve basının müdahalesi onu çok da fazla etkilemeyecektir. Tüm bunlara rağmen aleniyet ilkesi, bütüne bakıldığında korunması ve dikkat edilmesi gereken bir ilkedir³¹². Tabii ki hâkimin etkilenmesi hususu çok da abartılmamalıdır. Hâkimlik mesleği zaten gereken vakarı baştan kabullenmek demektir. Uygulamaya bakacak olursak, mahkeme salonlarının küçük ve sıkışık oluşu halkın katılımını zorlaştırmaktadır. Yine yalancı tanıklık ve yalan yere yemin de tam olarak engellenebilmiş değildir. Duruşmalara katılan kitle ya davanın taraflarının yakınları ya da meraktan gelen izleyicilerdir. Gerçekten yargılamayı denetlemek ve doğru bir yargılama yapılmasını kontrol etmek için gelen neredeyse hiç yoktur³¹³. Çoğu zaman davalar karşı tarafı sürüncemede bırakmak için açılmakta; doğru ve haklı bir amacı yansıtmamaktadır. Bu durumda aslında suçsuz olan taraf, halkın önünde yargılanarak herkesin önünde tartışılmakta ve kişinin itibarı zedelenmektedir³¹⁴. Aleniyet ilkesi, medeni yargı yanında ceza yargısında ve idari yargıda da geçerlidir.

Ancak bazı yargılama usullerinde aleniyet ilkesi geçerli değildir. Örneğin çekişmesiz yargıda aleniyet ilkesi çekişmeli yargıya nazaran daha dar bir uygulama alanı bulmaktadır; en azından duruşma yapma zorunluluğu yoktur. Ayrıca memurların disiplin soruşturmasında, askerlerin, hâkimlerin, avukatların ve noterlerin muhakemesinde de aleniyet geçerli değildir. Aleniyet ilkesini değerlendirirken duruşma yapılıyor mu yapılmıyor mu buna bakılması gereklidir. Duruşmanın olduğu yerde kural olarak aleniyet de sağlanmalıdır³¹⁵.

Aleniyet ilkesi sadece tahkikat aşamasında geçerli bir ilkedir³¹⁶. İcra hukukunda aleniyet söz konusu değildir. Hakem yargısı da kural olarak aleni değildir; ancak hakemler duruşmaların aleni yapılmasına karar verebilir³¹⁷. Aleniyet ilkesi oldukça önemli bir ilkedir ve diğer ilkelerle de bağlantı içindedir. Bu ilkelerin

³¹¹ Pekcanitez, a.g.m., s.573-574; Kurt Konca, a.g.e., s.38-39

³¹² Pekcanitez, a.g.m., s.57.; Kurt Konca, a.g.e., s.440

³¹³ Pekcanitez, a.g.m., s.568.

³¹⁴ Pekcanitez, a.g.m., s.569.; Kurt Konca, a.g.e., s.37

³¹⁵ Pekcanitez, a.g.m., s.571.

³¹⁶ Pekcanitez, a.g.m., s.571.

³¹⁷ Pekcanitez, a.g.m., s.572.; Kurt Konca, a.g.e., s.229

başında hukuki dinlenme hakkı gelmektedir. Duruşmalara taraflar ve tanıklar dışındaki diğer izleyicilerin katılması; gerçeğin söylenmesi bakımından ilgililer üzerinde bir baskı oluşturacak ve pozitif bir iteleyici görevi görecektir. Aleniyet ilkesi, herkese duruşmaya dinleyici olarak katılma hakkı vermektedir. Dinleyiciler için belli bir ölçüt getirilmiş değildir.

Davaya katılma; doğrudan katılma ve dolaylı katılma şeklinde iki türdür. Duruşma ister mahkeme dışında görülüyor olsun isterse hâkim keşfe çıkmış olsun her yerde geçerlidir. Hatta hukuki yardım talep edilen mahkeme duruşma yapmış ise burada da aleniyet kabul edilecektir³¹⁸. Aleniyet ilkesinin sağlanma yollarını yakından inceleyeceğiz.

2.1.7.1 Doğrudan Aleniyet

Doğrudan aleniyet; davanın tarafları dışındaki isteyen herkesin yargılamanın yapıldığı mahkemeye girerek yargılamayı izleme olanağının olduğu aleniyettir³¹⁹. Doğrudan katılma, duruşmaya kişilerin bizzat katılmasıdır. Burada mahkemenin dinlemek isteyen herkes için yeterli alan oluşturma gibi bir yükümlülüğü yoktur. Zaten o denli büyük bir duruşma salonu seçimi, duruşmanın düzeninin sağlanması açısından güçlük doğuracaktır. Burada doğrudan aleniyetin tam anlamıyla sağlanması için daha önce de bahsettiğimiz duruşmada eş zamanlı ses ve görüntü nakli yoluyla ekrandan duruşmanın izlenebilmesinin sağlanmasıdır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, taraflar ve kanunda sayılan ilgililer dışında, izleyenler için de uygulanırsa doğrudan aleniyet tam manasıyla sağlanmış olur.

Duruşma salonunun imkânı doğrultusunda yeterli oturma yeri ayrılmış olmalıdır. Duruşma salonunun imkânı doğrultusunda bazı kişilerin öncelikli olması mümkündür. Örneğin avukatların, basın mensuplarının yahut müşteki yakınlarının öncelikleri vardır³²⁰. Yapılacak olan duruşmaların yerinin ve zamanının da önceden belirlenmiş olması, katılmak isteyen izleyicilerin kolaylıkla bulabilmeleri açısından

³¹⁸ Pekcanitez, a.g.m., s.575.

³¹⁹ Kurt Konca a.g.e., s.116; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.158.

³²⁰ Pekcanitez, a.g.m., s.575-576

önemlidir³²¹. Bunun dışındaki kişiler, duruşma salonunda yer bulamıyorlarsa bahsettiğimiz şekilde duruşmayı canlı olarak takip edebilirler.

2.1.7.2. Dolayısıyla Aleniyet

Dolaylı yoldan aleniyet; duruşmaların çeşitli basın araçlarıyla geniş kitlelere ulaştırılmasıdır. Yani başka bir ifadeyle; basın aracılığıyla kamuoyunun duruşmalar hakkında bilgilendirilmesidir³²². Bu basın araçları televizyon, radyo, gazete olabilir. Basının duruşma sırasında ses ve görüntü kaydı alması çoğu ülkede ve bizim ülkemizde de yasaklanmıştır.

Duruşmalarda insanların kişisel hayatları, şeref ve itibarları, suçları, günahları tamamen gözler önünde olduğundan bu yasak da oldukça yerinde bir yasak olmuştur. Basının duruşma sonrası ses ve görüntü kaydı alması yasak kapsamında değildir; yasak yalnızca duruşma sırasında ve hükmün bildirilmesinde geçerlidir³²³. Mahkeme, sadece ilgili davada kullanılmak üzere, basına vermeden ses ve görüntü kaydı alınmasına karar verebilir. Uzun süren davalarda ve bazı özellikli hallerde mahkeme Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminden yararlanarak kayıt yapabilmektedir³²⁴. Ancak burada Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin kanundaki anlamıyla kullanılması ile mahkeme salonu dışındakiler açısından kullanılması arasındaki farkı belirtmek gerekir. Kanundaki düzenleme, tarafların ve kanunda sayılan ilgililerin Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşmaya dahil olma, meramlarını anlatma amacı güder ve bu verilerin kayıt altına alınmasının bir sakıncası yoktur; çünkü bu kayıtlar kimse tarafından görülmez ve ilgili mahkemece güvenle muhafaza altına alınır. Ancak duruşmayı izlemek isteyen ilgililere ses ve görüntü yoluyla duruşmanın nakli mevzusu, kanunda düzenlenmemiş bir varsayımdır. Uygulaması yoktur ve bu verilerin kayıt altına alınmaması gerekmektedir. Burada amaç yalnızca duruşma salonunun fiziki imkânlarından dolayı içerde yer bulamayan insanların yargılamayı takip etmeleridir.

Aleniyetin kaldırılması, yani gizli oturum yapılmasıyla ilgili çeşitli görüşler doktrinde mevcuttur. Aleniyetin olumsuz yönleri sebebiyle özellikle medeni yargıda

³²¹ Pekcanitez, a.g.m., s.577.

³²² Kurt Konca, a.g.e., s.120; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.159.

³²³ Pekcanitez, a.g.m., s.578.; Kurt Konca, a.g.e., s.150-151.

³²⁴ Pekcanitez, a.g.m., s.579.; Kurt Konca, a.g.e. s.157

kaldırılmasını savunan bazı yazarlar vardır. Fasching'e göre eğer davanın her iki tarafı da anlaşır ve talep ederse duruşmalar gizli yapılabilir. Gerçek hayatta ise davanın gizliliği sadece tarafları değil, tanıkların da özel yaşamını ilgilendiren bir husustur. Aleniyetin kaldırılması ile ilgili düzenlemeler dinamik aleniyetle ilgilidir. Statik aleniyetin; yani hükmün açıklanmasının aleni yapılmasının istisnası yoktur. Aleniyet ilkesine, şahsın hukukunu ilgilendiren yahut aile hukukunu ilgilendiren davalarda da istisna getirilebilir³²⁵. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre de; ahlaka aykırılık, kamu düzeni, milli güvenlik amacıyla aleniyet ilkesine istisna getirilerek duruşmaların gizli yapılmasına karar verilebilir.

Özellikle çocukların ve özel yaşamla ilgili olan davaların gizli yapılmasına karar verilebilir, yine aynı şekilde tanığın güvenliği söz konusu olduğunda sadece tanığın dinleneceği duruşma da gizli yapılabilir. Bazı hallerde devletin iç ve dış güvenliğinin tehlikede olduğu hallerde; devlet sırrı söz konusu olduğunda da aleniyet ilkesine sınırlama getirilebilmektedir³²⁶. Aleniyet, mahkeme tarafından herkese karşı kaldırılabilmesi gibi belli kişilere de kaldırılabilir. Mahkeme huzurunda uygun olmayan söz söyleyen ve davranış sergileyen kişiler için mahkeme, duruşma salonundan çıkarılmasına karar verebilir³²⁷. Burada bahsedilen aleniyetin sınırlandırılması ile Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin kullanılması bakımından bir ihlal söz konusu değildir. Aleniyetin kaldırıldığı ve gizlilik kararının verildiği bir duruşmada, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla yargılamanın ilgilileri dinlenebilir ve bu görüntüler kayıt altına alınabilir. Bu görüntüler ve kayıtlar ilgili yargılama dışında hiçbir amaçla kullanılmayacağı ve hiç kimseyle paylaşılmayacağı için gizliliği ihlal niteliğinde değildir.

Aleniyet ilkesinin gereksiz yere sınırlandırılması da bazı durumlarda sınırlandırılmaması da usul hatası olabilmektedir. Aleniyet ilkesi, adil yargılanma hakkının ihlali niteliğinde olduğundan bu ihlale karşı iç hukuk yollarına başvurulabilir.

İç hukuk yolları tüketildiğinde ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurulabilir³²⁸. Aleniyet ilkesinin ihlali halinde buna sadece davanın tarafları itiraz edebilir. Davanın tarafları dışındaki kimseler, duruşmaya alınmadıkları gerekçesiyle

³²⁵ Pekcanitez, a.g.m., s.582-583.

³²⁶ Pekcanitez, a.g.m., s.584.; Kurt Konca, a.g.e., s.163

³²⁷ Pekcanitez, a.g.m., s.586.

³²⁸ Pekcanitez, a.g.m., s.587.

aleniyet ilkesinin ihlal edildiğini ileri sürerek itiraz edemezler³²⁹. Aleniyet ilkesinin sağladığı özellikleri özetleyecek olursak; yargılamanın kamu tarafından denetlenmesini sağlayarak, mahkemelerin keyfi davranmasının önüne geçilmesi, yargılamayı şeffaflaştırarak kişilerin yargılama sonucu verilecek olan hükmü kabul etmesinin sağlanması, kamunun yargılamaya katılmasının sağlanarak yargılamaya demokratik bir karakter kazandırılmasının sağlanmasıdır³³⁰.

Aleniyet ilkesi, yukarıda da açıklandığı gibi, duruşma yapılmasıyla oldukça yakından ilgilidir. Duruşmalı yargılama, bir nevi aleniyeti sağlamak ve yargılanan/sorgulanan kişi üzerinde psikolojik baskı kurarak gerçeği söylemesi için bir araçtır. Herkesin yargılamayı biliyor ve takip ediyor olması, kişi üzerinde bir baskı oluşturacak ve yargılama konusunu bilen ve süreci takip eden şahıslarca söylenen her yalan bakımından kamuya cevap hakkı doğacaktır. Doğru ve gerçeği bilen insanlar gerektiğinde müdahale edebilecek ve kişi üzerinde bir nevi kontrol mekanizması sağlanacaktır. İşte Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi de kişileri bizzat mahkeme önüne taşımakta, bu sayede “sanki oradaymışçasına” yargılamaya dâhil edilmesine olanak vermektedir. Yine Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi bağlanan kişi bakımından, duruşmada bulunan diğer şahısların doğrudan söz hakkı doğmakta, gerektiğinde kanuni usullere uygun olarak Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi’yle bağlanan şahıslara doğrudan soru sorularak anlaşmazlık yerinde çözülebilmektedir. Burada durumu iki açıdan ele almak gerekir. Öncelikle kişi kamera karşısında konuşmakta, bir ekrandan kendisini yargılayan hâkimi ve duruşma salonunu görmektedir. Kameraya karşı konuşmak bazı kişiler için heyecan oluşturabilir. Öte yandan duruşma salonunun oluşturduğu baskıyı da hafifletip kişinin kendisini daha rahat hissetmesini de sağlayabilir. Ortak noktası ise bir şekilde yargılamanın ilgililerinin yargılamaya doğrudan dâhil olarak onlar açısından ve izleyenler açısından aleniyetin sağlanmasıdır. Tüm bu sayılan sebeplerden ve sayılmayan daha birçok avantajından ötürü Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, aleniyet ilkesinin hedeflediği amaçların gerçekleştirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır.

³²⁹ Pekcanitez, a.g.m., s.589.

³³⁰ Kurt Konca, a.g.e., s.32; Görgün, Kodakoğlu, a.g.e., s.158.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SESLİ VE GÖRÜNTÜLÜ BİLİŞİM SİSTEMİNİN FİZİKEN UYGULANMASI

3.1. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Teknik Özellikleri

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin teknik özellikleri, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliğinde ve kanundaki ilgili maddesinde düzenlenmemiştir. Bu haliyle yönetmeliğin yaptığı atıf sebebiyle ‘‘Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin’’ 4.maddesindeki düzenlemeyi ele almamız gerekecektir. Bundan sonra yönetmelik dediğimizde yukarıda ismi geçen yönetmelik kastedilecektir. Öncelikle bu sistemden istenilen sonucun alınabilmesi için ses ve görüntünün aynı anda iletilmesi ve kayıt altına alınması gereklidir. 4.maddenin 2.fıkrasında alınan görüntü; ilgilinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye; ses, ilgilinin duygularını anlamaya ve söylediklerini anlaşılır şekilde dinlemeye imkân verecek nitelikte olur. 3.fıkraya göre; bilgi, belge ve delillerin elektronik ortamda anında iletilebilmesi gerekir. Sistemin kurulması, çalıştırılması ve işlerliğinin sağlanması Adalet Bakanlığının görevidir.

Adalet Bakanlığı Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi’ni kurar, işletir, geliştirir, bakım ve idamesini sağlar. Kayıtlar talep eden makam tarafından nitelikli elektronik ortamda güvenli bir şekilde saklanır. Yönetmeliğin 6.maddesine göre; Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile elde edilen kayıtlar mevzuatta öngörülen usule göre Ulusal Yargı Ağı Projesi bilişim sisteminde yazılı bir tutanağa dönüştürülerek elektronik imza ile imzalanır. Yazılı tutanağa dönüştürmek için yazılım ve donanım araçlarından faydalanılabilir. Elde edilen kayıtların tutanağa dönüştürülmesi; soruşturma aşamasında cumhuriyet savcılığı yahut ilgili hâkim, kovuşturma

aşamasında ise yetkili mahkeme tarafından yapılır. Yönetmeliğin 8.maddesine göre; elde edilen görüntüler taraflara verilmez; ancak yazılı olarak tutanağa geçirilmiş kayıtlar usulüne uygun olarak verilebilir. Burada haliyle ceza muhakemesindeki düzenleme anlatılmıştır; ancak hukuk muhakemesinde ilgili düzenlemeyi, “Elde edilen kayıtların tutanağa geçirilmesi ilgili hâkim tarafından yapılır.” şeklinde yorumlamak mümkündür. Söz konusu kayıtlara itiraz halinde yetkili mahkeme yahut savcılık gözetiminde itiraz edilen yerlere izlettirilebilir. Soruşturma veya kovuşturma işlemleri sırasında Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin kullanılması durumunda elde edilen veriler kayıt altına alınır. Ancak yönetmeliğin 9.maddesi uyarınca; mağdur çocukların ve duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin tanıklığı söz konusu olduğunda kayıt altına almak bir zorunluluktur. Bu düzenlemeyi hukuk yargısına uyarlayacak olursak, çalışmamızın önceki bölümlerinde bahsedildiği üzere Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla elde edilen videolar kayıt altına alınabilir. Burada bir zorunluluktan bahsedilmesi durumu söz konusu değildir; ancak kayıt altına alınıyorsa da bu durum herhangi bir kişilik hakkı ihlali oluşturmaz.

Sesli görüntülü kayıt ve video konferans sistemini daha yakından inceleyecek olursak, sistemi donanım altyapısı ve yazılım altyapısı olarak iki başlık altında inceleyebiliriz. Mahkeme salonuna kurulan sistemin teknik altyapısı yedi parçadan oluşmaktadır. Bunlar; IP kamera, mikrofon, audie mixer (ses kalitesi), audio monitor, veri yedekleme sistemi, video konferans yazılım modülü ve kayıt yönetim araçlarıdır. Yazılım altyapısı ise; Axis klasörü, Log klasörü, bağlantı kurulacak diğer mahkeme salonlarının IP’leri, kamera mixer IP yapılandırmasını kayıt dizinini ve güncelleme adresi, mikser ses ayarları, uygulama yazılımları, player yazılımı ve kayıt uygulaması (bağımsız şekilde kayıt altına alınmasını sağlar) bulunur³³¹. Bunlar Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminde kullanılacak bilgisayar terimleridir. Burada IP’den kastedilen “Internet Protokol” dür. Bir bilgisayarın IP adresi varsa, internet üzerindeki tüm bilgisayarlar bu adresi kolayca bulur. Bilgisayarın IP adresi biliniyorsa, web üzerinden IP adresi yazılarak o internet adresi kolayca bulunur. Her mahkemenin bir IP adresi vardır; Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi üzerinden bu IP adresi ile bağlantılır. O sebeple Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi talebinde bulunurken ilgili mahkemenin IP adresi de belirtilir.

³³¹ T.C. Adalet Bakanlığı, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemi Kullanım Kılavuzu, 2012.; Acar, Gürsoy, a.g.m., s.125.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin doğru işleyebilmesi için gereken standartları sıralamak gerekirse; görüntü ile sesin aynı güvenli bir şekilde iletilip kaydedilebilmesi, görüntü kalitesinin yüksek olması (karşı tarafı, beden dili ve mimiklerini net şekilde görebilme), belgelerin elektronik ortamda anında iletilmesi gerekmektedir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile elde edilen kayıtların ise güvenli elektronik imzayla imzalanıp talep eden makam tarafından saklanması gerekir³³².

3.2. Uygulaması

3.2.1. Tanıkların Dinlenmesinde Uygulanacak Hükümler

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle tanıkların dinlenmesi hususuyla ilgili medeni usul hukukuna ilişkin mevzuatta ayrı bir düzenleme olmadığı için yapılan atıf nedeniyle Ceza Muhakemesinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin Uygulanmasına dair yönetmeliğin ilgili maddelerine bakmamız gerekir. Yönetmeliğin 10.maddesinde tanıkların dinlenmesi hususu düzenlenmiştir. Söz konusu maddeye göre;

1) Bu yönetmelik hükümleri, tanık koruma kanunu ile 11/11/2008 tarihli ve 27051 sayılı resmi gazete 'de yayımlanan cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemelerce alınacak tanık koruma tedbirlerine ilişkin esas ve usuller hakkında yönetmelik hükümlerine aykırı olmamak şartıyla kimliği saklı tutulan tanıkların dinlenmesinde de uygulanır.

2) Kimliği saklı tutulan tanıklar Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile uzaktan dinlenebilir. Bu dinleme sırasında kimliği saklı tutulan tanığın bulunduğu yer yetkili cumhuriyet savcısı veya hâkimi hazır bulunur.

Hukuk yargısında gizli tanık müessesesi bulunmadığından bu konuyu ele almayacağız. İlgili maddeyi hukuk muhakemelerine uyarladığımızda, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla tanıklar da dinlenebilir. Tarafların ve hâkimin birlikte kabulüyle tanıkların Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlenmesi mümkündür. Kanundaki düzenlemede tanıkların Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlenmesi hususunda rızalarının aranıp aranmadığı

³³² 20 Eylül 2011 gün ve 28060 sayılı Resmi Gazete; Acar Ve Gürsoy, a.g.m., s.131

konusunda bir düzenleme mevcut değildir. Ne var ki kanunun metnini lafzi olarak yorumladığımızda tanıkların rızası aranmamaktadır. Hukuk muhakemelerinde tanıklar gelmedikleri takdirde zorla getirilebilmektedirler. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinleneceklerinde de belirlenen gün ve saatte kendileri gelmedikleri takdirde kolluk marifetiyle getirilebilmektedirler.

Tanıklık, bir olayla ilgili kişinin beş duyu organıyla algıladığı hususları ekleme veya çıkarma yapmadan aktarmasıdır. Hukuki anlamda tanık, davada taraflar arasında meydana gelen ve çekişmeli olan husus hakkında sahip olduğu bilgi ve görgüsünü aktaran kişidir³³³. Söz konusu sübjektiflikten ötürü tanık delili takdiri delillerdendir ve küçük meblağlarla senede bağlanamayan hukuki işlemler ve hukuki fiillerde kabul edilmiştir. Tanık, yorum yapmaz; sadece bildiklerini aktarır. Bu sebeple bilirkişilikte olduğu gibi yerine ikame etme durumu söz konusu olmaz³³⁴. Tanık, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinleneceğinde de tıpkı duruşmada dinlendiği şekliyle doğrudan bildiklerini aktarır.

Tanıkların yargılama konusu bilgiyi tesadüfen öğrenmeleri yahut bilinçli öğrenmeleri arasında bir fark yoktur. Ancak dikkat etmek gerekir ki tanık olabilmek için olaya bizzat şahit olmak gerekir. Başkasından duyduğu bilgiyi anlatan kişi, gerçek anlamda tanık değildir³³⁵. Hukuk muhakemeleri kanununun 240.maddesi birinci fıkrasında tanığın davanın tarafları dışında ancak üçüncü kişilerin tanıklık yapabileceği düzenlenmiştir³³⁶. Tanık beyanı takdiri delillerdendir³³⁷. Tanık, gerçek kişi olmalıdır³³⁸. Tanık dinlenmeden önce kimlik tespiti yapılır.

Duruşma esnasında dinlenen tanığa öncelikle; gerçeği söylemesinin önemi, gerçeği söylememesi halinde yalan tanıklıktan işlem yapılacağı, doğruyu söylemesi hususunda yemin edeceği ve mahkeme başkanı yahut hâkim izin vermedikçe salonu terk edemeyeceği anlatılır³³⁹. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinleneceği zaman da tanığa yukarıda sayılan hususlar anlatılır ve tanıklığı bitinceye kadar Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi salonunu terk edemeyeceği söylenir.

³³³ Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.447; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.352.

³³⁴ Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.352.

³³⁵ Ertanhan, M., Medeni Yargılama Hukukunda Tanık Ve Tanıklık, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005, s.48-49.

³³⁶ Karşlı, a.g.e., s.622-628

³³⁷ Muşul, a.g.e., s.384; Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.455.

³³⁸ Ertanhan, a.g.e., s.49.

³³⁹ Muşul, a.g.e., s.392-393; Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.453.

Yargıtay'ın yerleşik uygulamasına göre tanığın yalan söylediğine ilişkin aksine bir delil olmadıkça asıl olan tanığın doğruyu söylediğidir. Tanıkla taraflar arasındaki akrabalık başlı başına tanığın doğru söylemeyeceğine delil teşkil etmez³⁴⁰. Tarafların tanık sayıları ve tanıkların sosyo-ekonomik durumları, tanık beyanının üstün sayılmasına sebep olmaz. Tanık sayısı fazla ise aynı yerden bağlanacaklarsa, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi salonuna sırayla alınır, farklı yerlerden bağlanmışlarsa beklemede bırakılıp sırayla duruşmaya bağlanarak beyanları alınır. Dinlendiği sırada on beş yaşını bitirmemiş olanlar ve yeminin niteliğini kavrayamayacak derecede ayırt etme gücünden yoksun olanlar yeminsiz dinlenirler. Yemin eda edilirken hâkim dâhil herkes ayağa kalkar³⁴¹. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi salonundan bağlanan tanık ise bulunduğu yerden ayağa kalkar.

Tanık dinlenmeden önce kendisine tanıklık edeceği husus hakkında bilgi verilir. Hukuk muhakemeleri kanunu 259.maddeye göre tanık, davaya bakan mahkemede dinlenir. Mahkeme; olayın gerçekleştiği yerde de dinlenebileceğine karar verebilir. Hasta yahut engelli olan tanık, mahkeme tarafından bulunduğu yerde de dinlenebilir. Bu kişilerin Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlenmeleri uygundur. Mahkemenin yargı çevresi dışında bulunan tanık, istinabe yoluyla da dinlenebilir³⁴². Ancak Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla dinlenilmesi öncelikle tercih edilir.

Hukuk muhakemeleri kanununda tanıkların dinlenmesi için bir hüküm daha mevcuttur. Tanığa soru kağıdı gönderilmesi de tanığın dinlenmesine ikame bir yol olarak hukuk muhakemeleri kanununun 246.maddesinde düzenlenmiştir. İlgili düzenlemeye göre; Hakim gerekli görülen hallerde sözlü olarak dinlenmesi yerine, belirlenecek süre içerisinde cevaplarını yazılı olarak bildirmesi için tanığa süre verebilir, denmektedir. Burada tanığın bizzat duruşmaya gelmesi yerine bulunduğu yerden hakim sorularını cevaplaması durumu söz konusudur. Bu hükmün getirilmesinin amacı, usul ekonomisi ilkesini sağlamak ve artan iş yükünü hafifletmektir. Ancak söz konusu hüküm istisnai bir hükümdür. Tanığın mahkeme huzurunda dinlenmesi esastır.³⁴³ Bu yolla tanık dinlenmesi, doğrudanlık ilkesinin bir

³⁴⁰ Ercan, a.g.e., s.437; HGK 20.11.1996, E. 1996/2-684, K. 1996/ 814.

³⁴¹ Muşul, a.g.e., s.394; Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e.,s.453; Karşlı, a.g.e., s.628.

³⁴² Muşul, a.g.e., s.394; Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.453; Ertanhan, a.g.e., s.104

³⁴³ Mine Akkan, "Medeni Usul Hukukunda Tanığa Soru Kağıdı Gönderilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 555-609 (Basım Yılı: 2015), s. 556-557 Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan

istisnasıdır.³⁴⁴ Aslında usuli ve amaçsal anlamda İstinabe kurumuyla bir farkları yoktur. İstinabe kurumunun sakıncaları bu kurum için de geçerlidir. Doğrudan doğrualık ilkesi ihlal edilmektedir. Yine Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemine kıyasla, kırtasiyecilik ve iş yükünde artışa sebep olmakta, usul ekonomisi ilkesini de ihlal etmektedir. Kısacası tanığa soru kağıdı gönderilmesi kurumuna da, istinabe kurumuyla ilgili eleştirileri yöneltmek mümkün olmaktadır. İstinabe ya da tanığa soru kağıdı gönderilmesine nazaran Sesli ve Görüntülü Bilişim sistemi uygulaması birçok açıdan daha avantajlıdır.

Hâkim, tanıkları teker teker alarak diğer tanıkların duymayacağı şekilde dinler. Henüz dinlenmemiş tanıklar duruşma salonunda bulunamaz. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlendiklerinde de sırayla bağlanıp duruşmaya dâhil olurlar, sırası gelmeyen tanık beklemede kalır. Dinlenen tanıklar da duruşma salonundan çıkamaz. Sesli ve görüntülü bilişim sistemi ile dinlenen tanıkta ise, dışarı çıkıp diğer tanıkları etkileme tehlikesi olmadığından dinlenen tanıkla bağlantı kesilir ve Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi salonundan ayrılmasına izin verilir. Tanık sözlü olarak dinlenir ve sözü kesilmez. Hâkim daha sonra tanığa başka bazı sorular da sorabilir. Tanık dinlendikten sonra tutanak tanığa okutulur ve altı imzalatılır³⁴⁵. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlenen tanığın imzası alınmaz. Taraflar tanık dinlendiği esnada onun sözünü kesemezler ve onu etkileyecek davranışlarda bulunamazlar. Tanığın yalan söylediği tespit edilirse hakkında tutanak tutulur ve derhal işlem başlatılır³⁴⁶. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlenen tanığın da yalan söylediği tespit edilirse, hâkim tarafından tutanak tutulur ve mahkemede bulunanlarca imzalanır. Mahkemelerin taraflara müdahale ederek tanıklarının sayılarını sınırlandırmaları doğru değildir. Tabii ki hakkın kötüye kullanılması söz konusuysa o başkadır³⁴⁷.

Yargıtay, tazminat davasında davacının yirmi bir tane tanık göstermesini dürüstlük kuralına aykırı bulmuştur³⁴⁸. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla tanık dinlemede de herhangi sayısal bir sınır yoktur. Ancak burada da dürüstlük kurallarına aykırı hareket etmemek gerekir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi

³⁴⁴ Akkan, a.g.e., s.561

³⁴⁵ Muşul, a.g.e., s.395; Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.454-455

³⁴⁶ Muşul, a.g.e., s.396; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.356.

³⁴⁷ Ercan, a.g.e., s.438; 2. HD, 02.06.2014, E. 2013/26880, K. 2014/12185.

³⁴⁸ Ercan, a.g.e., s.446; 2. HD, 17.10.2012, E. 2012/5455, K. 2012/24907; 4. HD, 29.11.2011, E. 2010/11075, K.2011/12684.

vasıtasıyla tanık dinleneceğinde de tıpkı duruşmada bulunan tanıkta olduğu gibi, tanığı hazır eden görevlice tanığın kimlik kontrolü yapılır ve duruşmada da kimlik bilgileri ile adresi teyit edilip tutanağa geçirilir. Kimlik tespitini hâkim yapar. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminde dinlenecek tanık da bir ekran vasıtasıyla kürsüyü ve hâkimi görür. Hâkim soruları sorar ve tanık da cevaplar. Hâkim, ekrandan hem tanığın bulunduğu odayı görür hem de tanığın gördüğü açıdan duruşma salonunu görür. Tanığın güvenilir bir delil olması hususu tartışmalıdır. Kişiler, hiç alakası olmayan ve konuyu bilmeyen tanıklar bulup olayı onlara ezberleterek çok rahat yalancı tanıklar gösterebilmektedir. Ancak günümüzde bilimin ve kriminalistik çalışmaların gelişmesi ile adli yargıda tanığın rolünü azaltmak, hiç değilse tanıklığın sakıncalarını gidermek mümkün olabilmektedir³⁴⁹.

3.2.2. Bilirkişilerin Dinlenmesinde Uygulanacak Hükümler

Yargılama esnasında sadece hukuki bilgiler kullanılır gibi bir durum söz konusu olamaz. Hayat ilişkileri ve uyuşmazlıklar bazen çok farklı konularda bilgi sahibi olunmasını gerektirebilmektedir. Hâkimin söz konusu uyuşmazlığı çözebilmesi; kimi zaman günlük kimi zaman teknik kimi zaman tarihi bilgilere ulaşılmasını gerektirmektedir. Hâkimin tüm bunları bilmesi mümkün olmayacağı için bu bilgilere ulaşabilmesi için alanında uzman olan kimselerden faydalanması gerekecektir³⁵⁰. Bir davada eğer söz konusu hususun çözümü hukuk dışında özel veya teknik bilgiyi gerektiriyorsa; mahkeme kendiliğinden veya talep üzerine bilirkişiye başvurabilir. Bilirkişiye ehli-vukuf yahut ehlihibre de denir³⁵¹. Genel hayat bilgisi sonucu herkesin, dolayısıyla da hâkimin de bilebileceği konularda ve hukuki bilginin söz konusu olduğu hallerde bilirkişiye başvurulamaz³⁵². Yargıtay'ın dikkat ettiği bir diğer husus da bilirkişinin alanında uzman ve söz konusu bilgiyle donanmış bir kimse olmasıdır³⁵³. Bilirkişiler bilirkişi listelerinden seçilir. Söz konusu liste, Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle gösterilir³⁵⁴. Eğer mevcut yargı

³⁴⁹ Ertanhan, a.g.e., s.52.

³⁵⁰ Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e., s.456; Karşlı, a.g.e., s.630; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.358.

³⁵¹ Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.440; Muşul, a.g.e., s.400; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.363.; Tanrıver, a.g.e., s.898.

³⁵² Ercan, a.g.e., s.456; 3. HD, 03.07.2014, E. 2014/5789, K. 2014/10954

³⁵³ Ercan, a.g.e., s.456; 3. HD, 03.07.2014, E. 2014/5789, K. 2014/10954.

³⁵⁴ Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.443; Muşul, a.g.e., s.403; Pekcanitez, Atalay Özkes, a.g.e.,s.459; Karşlı, a.g.e., s.634.

çevresi içinde alanında uzman bilirkişi bulunmuyorsa, farklı yargı çevrelerindeki bilirkişi listesinden bilirkişiler Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlenebilir.

Bilirkişi; kendisine verilen görevi zamanında bitirip mahkemenin kendisine söylediği gün ve saatte hazır etmelidir. Bu görevleri geçerli bir özrü olmadığı halde yerine getirmeyen bilirkişilere tanıklara özgü disiplin hükümleri uygulanır³⁵⁵. Tıpkı tanıklarda olduğu gibi bilirkişilerde de Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle dinlenmeleri için rızaları sorulmaz. Tarafların ve hâkimin rızası yeterlidir. Hâkim kararıyla gerekirse kolluk marifetiyle Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi salonunda hazır edilir. Burada dikkat edilecek husus, bu durumun bilirkişiler için geçerli olmasına rağmen, uzmanlarda durum farklıdır. Uzman eğer duruşmaya gelmiyorsa yahut Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi salonunda hazır edilmeyi kabul etmiyorsa zorla hazır edilme gibi bir durum söz konusu değildir. Bu durumda uzman raporu delilinden vazgeçilmiş sayılır. Bilirkişinin yaptığı görev bir kamu görevidir. Bilirkişi kendisine tevdi edilen görevi bizzat yerine getirmek zorundadır; kendisine verilen görevi kısmen yahut tamamen bir başkasına bırakamaz³⁵⁶. Bilirkişi görevini mahkemenin sevk ve idaresinde yürütür. Tereddüte düştüğü durumlarda her zaman bu tereddüdün giderilmesi için mahkemeye başvurup konunun aydınlatılmasını talep edebilir.

Bilirkişi görevini yerine getirirken öğrendiği gizli kalması gereken bilgileri kimseye anlatmamakla yükümlüdür³⁵⁷. Bilirkişiye, görevlendirme yazısı gönderilir. Görevlendirme yazısının ekinde; belgeler, inceleyeceği evraklar ve dizi pusulası eklenir; gerekiyorsa mühürlenerek gönderilir. Bilirkişi, kendisine verilen görevi süresi içerisinde inceleyip raporunu mahkemeye sunmalıdır. Bilirkişi raporunu hazırladığında fiziken göndermesinin yanı sıra Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşmaya bağlanarak bizzat rapor sonucunu açıklayabilir. Bilirkişiye, raporunu hazırlaması için verilecek süre, üç ayı geçemez. Ancak mahkeme gerekiyorsa, üç ayı aşmamak üzere bilirkişiye ek süre verebilir. Mahkeme, bilirkişiye tevdi yazısında bu süreyi açıkça belirtmelidir. Belirlenen sürede raporu hazırlayıp mahkemeye sunmayan bilirkişi görevden alınıp yerine bir başkası atanacaktır. Bu durumda mahkeme, bilirkişiye o süre içinde yapmış olduğu çalışmaları ve kendisine

³⁵⁵ Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.445; Muşul, a.g.e., s.404.

³⁵⁶ Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.462-463; Karşı, a.g.e., s.640

³⁵⁷ Pekcanitez, Atalay Özekes, a.g.e., s.462-463; Karşı, a.g.e., s.649.

tevdî edilen asıl dosyayı geri vermesini isteyecektir. Bu hususlara uymayan bilirkişi için hukuki ve cezai yönden çeşitli yaptırımlar söz konusu olacaktır³⁵⁸. Bilirkişinin hazırladığı rapora yönelik olarak sorulacak sorular hazırlanırken tarafların da fikirleri alınarak hazırlanır, rapora itiraz etme oranı düşecek ve yargılamanın gereksiz yere uzamasının da önüne geçilmiş olacaktır. Bilirkişi duruşmada hazır bulunamıyorsa, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla bağlandığında, tarafların bu rapora itirazı ve eksik hususların açıklanması sağlanarak itiraz için yeni duruşma günü verilmesi ve yargılamanın uzamasının da önüne geçilecektir. Bilirkişiler Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinleneceklerinde, tıpkı tanıklıkta olduğu gibi Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi salonundaki görevlice kimlik tespiti yapılır ve kimlik tespiti hâkim tarafından teyit edilir. Bilirkişi, inceleyeceği hususu Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla bağlantı yaptığı yerden de inceleyebilir. İnceleme konusu bir senet, sahteliği tartışmalı bir belge yahut herhangi bir şey olabilir. Bu konuda mevzuatta açık bir düzenleme yoktur. Ancak amaçlanan gerçeğin ortaya çıkması olduğundan, gerekirse bilirkişinin laboratuvarından da mahkemeye bağlantı yapılabilir. Bilirkişi, inceleme konusu nesneyi nerede inceleyebileceğe yahut rapora katkı sağlayacak anlatımları nereden yapabileceğe oradan duruşmaya bağlanabilir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, görüntüyü ve sesi aynı anda ileten bir sistemden ibaret olduğu için, bu şartlar sağlandığı takdirde hangi teknik aracın kullanıldığının teoride bir önemi yoktur. Uygulamada ise görüntülü telefon yahut bilgisayarın webcam'i ile bağlanıldığı takdirde, kimlik tespiti ve teyidin nasıl yapılabileceği hususu ise hâkimin takdirine kalmıştır. Ses ve görüntü aynı anda iletildiğinde bilirkişinin beyanları, kâtip vasıtasıyla tutanağa geçirilebilir.

Bilirkişi raporunda eksiklik yahut belirsizlik tespit edilmişse, mahkeme belirsizliğin giderilmesi için bilirkişiye ek rapor hazırlama görevi verebileceği gibi usul ekonomisine daha uygun düşeceği üzere bilirkişinin bizzat duruşmada hazır bulunarak ilgili eksiklik yahut belirsizlik konusunda sözlü açıklamada bulunmasını da isteyebilir³⁵⁹. Bunun mümkün olmadığı durumlarda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlenmesi en uygun olan yöntem olacaktır. Birden fazla bilirkişi aynı anda duruşmaya bağlanıp dinlenebilir. Hatta aralarında fikir ayrılıkları varsa, bu fikirlerin tartışılması ve en doğru karara varılması için iyi bir yöntem olacaktır. Bilirkişiler raporlarını hazırlarken raporun dayanağı olan belgeleri ve gerekçeleri

³⁵⁸ Karşlı, a.g.e., s.639; Yıldırım, Yıldırım, a.g.e., s.364-365,369.

³⁵⁹ Karşlı, a.g.e., s.644

içerir şekilde, bilimsel metotlara uygun olarak hazırlarlarsa Yargıtay tarafından denetimi de çok daha kolay olacaktır³⁶⁰.

3.2.3. Keşifte Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi

Hâkimin uyuşmazlık konusu şeyi bizzat inceleyerek değerlendirmesine keşif denir. Keşif, takdiri delillerdendir . Uyuşmazlık konusunun keşfe tabi olması için taşınmaz olup olmaması önemli değildir . Keşfin konusu; taşınır ve taşınmaz mallar, gıda maddeleri, insan vücudu, mezarın incelenmesi gibi birçok konudan oluşur . Keşfe örnek vermek gerekirse; uyuşmazlığa konu taşınmazın hâkim tarafından gidip yerinde görülmesi, trafik kazasının meydana geldiği yerin bizzat hâkim tarafından incelenmesi, bozuk yiyeceği bizzat incelemesi keşiftir. Hâkim keşfe bizzat kendisi karar verebileceği gibi taraflar da keşif yapılmasını talep edebilir . Yukarıda da belirtildiği üzere; keşif konusu, yargılama çevresi dışında ise istinabe yoluyla keşif yapılır.

Mahkeme keşfi yaparken tanık veya bilirkişi de dinleyebilir . Keşif sonrası çizilen, hazırlanan belge, çizim, fotoğraf vb. veriler tutanağa eklenir. Keşif takdiri delildir; hâkim keşif sonrasında kendi takdirine göre hareket eder . Ancak hâkim keşfi bizzat kendisi yaptığı için keşif konusu şeyle bizzat müşahede ederek daha doğru bilgi edindiği için diğer takdiri delillere oranla nispeten daha güvenilir bir delildir . Keşif yeri ve keşif zamanı mahkeme tarafından tespit edilir . Taraflar ve üçüncü kişiler keşfe rıza göstermek mecburiyetindedirler . Keşif, davaya bakan mahkemece icra edilir ancak; keşif konusu mahkemenin yargı çevresi dışında ise o takdirde istinabeden faydalanılır. Bazı hallerde keşif sırasında bilirkişiye de ihtiyaç duyulabilir. Ancak bu hallerde bilirkişiye tek başına keşif yapması için yetki verilmesi söz konusu değildir. Mutlaka mahkemenin ve zabıt kâtabinin de bulunması gerekir .

Belirttiğimiz üzere eğer keşif konusu şey mahkemenin yargı çevresi dışındaysa mahkeme istinabeden faydalanır; ancak artık Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumunun faaliyete geçmesiyle mahkeme, inceleme konusu şey üzerinde bizzat gözlem yapabilmektedir. Hâkim, video konferans sistemiyle bizzat incelediği şey hakkında daha doğru bir karar verebilmekte, böylece yargılama usul ilkeleri gerçekleştirilmektedir. Hâkim ve yargılamanın diğer ilgilileri Sesli ve Görüntülü

³⁶⁰ Ercan, a.g.e., s.460; 3. HD, 18.10.2012, E. 2012/14676, K. 2012/22002

Bilişim Sistemiyle inceleme konusu şeyi görebilecekleri gibi; inceleme konusu şey hâkim tarafından Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle bağlanan ilgiliye gösterilerek bu konu hakkında tahkikat yapılabilecektir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, bazı özel teknik ekipmanlardan oluşur; ne var ki aslında bu teknik ekipmanların niteliği önem arz etmektedir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminde aranan husus, sesin ve görüntünün aynı anda yargılamayla eş zamanlı olarak iletilmesidir. Bu haliyle gerektiğinde keşif konusu yerde inceleme yaparken akıllı bir cep telefonundan da yararlanılabilmelidir. Keşif, çoğu zaman Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi Kurulu olmayan sokak, tarla vs. yerlerde yapılmaktadır. Bu sebeple seyyar ve taşınması kolay Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi araçları tasarlanmalı, bu surette hâkimin keşifte Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumunu uygulaması bakımından kolaylık sağlanmalıdır.

3.2.4. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle İfade ve Dinlemenin Yapılması

Hâkim tarafları ve diğer ilgilileri dinler. Mahkemelerce yapılacak olan dinlemede; mahkeme takdir ederse herkesi Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi ile dinleyebilir. Bu sayede yüz yüze ve delillerin doğrudan mahkemece temas edilmesi sağlanmış olur.

Türkiye'nin her yerinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi donanımı mevcuttur. Mahkeme olan her yerde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi imkânı bulunmaktadır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle yargılamanın ilgililerinden birinin dinlenmesine karar verilmişse, ilgili yere talimat yazılır, talimatta duruşmanın tarihi ve saati de belirtilir. Bu sayede dinlenecek olan kişi duruşma saatinde mahkemede hazır olur. Duruşmada hazır edilme imkânı yoksa tarafların kendi rızaları ile Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla hazır edilirler. Tanık ve bilirkişilerde ise rızalarının aranması gibi bir durum bulunmadığından taraf ve bilirkişiler hâkim kararıyla Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşmada dinlenmeleri mümkündür. Savcılık aşamasında da aynı usuller geçerlidir. Hukuk yargısında da kimi hallerde cumhuriyet savcılarının davaya taraf olması ve duruşmaya katılması kanunda düzenlenmiştir. Bu hallerde de cumhuriyet savcıları, tarafların ve duruşmadaki diğer ilgilileri dinleyebilirler. Tarafların ve diğer ilgililerin duruşmaya fiziken katılmaları mümkün değilse, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi

vasıtasıyla katılmaları ve dinlenmeleri ile ifadelerinin bu şekilde alınması mümkündür.

Cezaevlerinde ve tutukevlerinde de Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi donanımı bulunmaktadır. Bu sayede gerek ifade gerekse de dinleme aşamasında tutuklu veya hükümlüler buldukları yerden çıkarılmadan duruşmada yahut savcılık makamında hazır edilebilmektedir. Küçük yerleşim yerlerinde cezaevi bulunsa dahi kapasiteleri tüm sanıkları karşılamaya yetmemektedir. Bu hallerde sanıklar çevre illerdeki cezaevlerine nakledilebilmektedir. Böyle durumlarda duruşma esnasında, bu kişilerin dinlenmesi için mahkemeye nakledilmeleri hem usul ekonomisi ilkesine aykırılık teşkil edecek hem de güvenlik açısından sorun teşkil edebilecektir.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi sayesinde tüm bu olumsuz etmenler ortadan kalkacaktır. Cezaevinde başka bir suçtan tutuklu yahut hükümlü bulunan bir kişi, hukuk yargısında taraf olduğu bir davada Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinlenebilecektir. Yine Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin bir diğer artısı da birden fazla kişinin aynı anda bağlanabilmeleri için çoklu bağlantı yapma imkânıdır. Yine bazı durumlarda mahkeme, sanığın/tutuklunun bizzat duruşmaya getirilmesini istemiş olsa bile sanık/tutuklunun bulunduğu yerdeki cezaevi savcılığı, güvenlik, yol nakli sebepleriyle bu talebi kabul etmeyebilmektedir. Ayrıca tutuklu/hükümlünün getirildiği yerde cezaevi yok ve barındırılmayacaksa da yine ilgili yer cezaevi savcılığınca gönderilmemesi yönünde karar verilebilmektedir. Bu durumlarda da sanık ya da tutuklu, tarafı olduğu yahut tanığı olduğu hukuk mahkemesine Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla bağlanabilir.

Son olarak tanıkların dinlenmesi sırasında kimliği gizli tutulması gereken gizli tanıklık müessesesi için bazı adliyelerde “gizli tanık” Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi salonları bulunmakta ve bu sistemde tanığın görüntüsü buzlu cam efekti ile gizlenebilmekte, sesi de değiştirilerek tanığın güvenliği sağlanabilmektedir. Hukuk yargısında tarafların ve tanıkların kimliğinin gizli tutulması gerektiği hallerde de Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla buzlu cam efekti ile ve sesi değiştirilerek dinlenebilir. Özellikle şiddet toplumlarında boşanma davalarında ya da tazminat davalarında taraf güvenliği açısından bu yöntem başvurulabilir. Haksız fiil durumlarında kimi zaman karşı tarafça tanınmak istemeyen hak sahibi bu yolla duruşmaya dâhil olabilir. Yine eşinden şiddet görmüş bir taraf yahut tazminat

davalarında tanıklık yapacak kişi, kimliği saklanarak Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi yoluyla dinlenebilir.

3.2.5. İstinabe Kurumunun Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemiyle Olan İlişkisi

Bir davanın en önemli aşaması tahkikattır. Tahkikat aşamasında hâkim, tarafların sunacağı delilleri, kendi toplattığı delilleri ve davada ileri sürülen hususları birer birer inceleyerek doğru olup olmadıklarını değerlendirir. Hâkim, bu doğrultuda tanık dinler, keşif yapar.³⁶¹ Mahkemenin dinleyeceği tanık eğer mahkemenin yargı çevresi dışında yaşıyorsa yahut yurtdışında bulunuyorsa her zaman ve her koşulda bu tanığın çağrılması usul hukuku ilkelerine uygun düşmeyebilir. Yine aynı şekilde mahkemenin yargı çevresi dışındaki ve yargılamayla ilgili bir belgeyi incelemesi, keşif yapması gerekebilir. Bu durumlarda da mahkeme heyetinin kalkıp söz konusu belgenin yahut keşif yapılacak yere bizzat gitmesi de yine usul hukuku ilkeleriyle çelişebilecek ölçüde emek, zaman ve masraf kaybına yol açabilir³⁶².

İstinabe kurumu, Hukuk Muhakemeleri Kanununun 197.maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddeye göre; “Başka yerde bulunan ve mahkemeye getirilemeyen deliller o yerde istinabe yoluyla toplanabilir.” İstinabe, doğrudan doğrudanlık ilkesinin bir istisnasıdır.³⁶³ Yargılamayı yapan mahkemenin hâkimi; tanıkla, tarafla veya dava konusuyla yüz yüze gelmediğinden istisna oluşturmaktadır. Her ne kadar bahsi geçen kurumun adı istinabe ise de uygulamada talimat kelimesi kullanılmaktadır. Ancak eleştiride bulunmak gerekirse çok da doğru bir ifade olmadığı açıktır.³⁶⁴ İstinabe talep edilirken yapılması istenen işlem açıkça belirtilmelidir. Ayrıca önemli bir husus da istinabe talep eden mahkemenin, istinabe konusu işlemle ilgili giderleri, istinabe yapacak olan mahkemeye göndermesinin gerektiğidir.³⁶⁵ İstinabe talebinde bulunulmuşsa ve istinabe olunan mahkeme yetkili ise kendisinden istenen işlemi yapmak zorundadır³⁶⁶.

³⁶¹ Ramazan Arslan v.d., Medeni Usul Hukuku, 4.baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 239

³⁶² Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.235.

³⁶³ Murat Atalı, İbrahim Ermenek, Ersin Erdoğan, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s.154

³⁶⁴ Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Muhammet Özkes, Medeni Usul Hukuku, 7. Baskı, On iki Levha Yayınları, İstanbul 2019, s. 59

³⁶⁵ Arslan v.d., a.g.e., s. 240

³⁶⁶ Taşpınar Ayvaz, a.g.e., s.236.

İstinabe kurumunun yukarıda sayıldığı üzere birçok usulü işlemi ve zorlukları bulunmaktadır. Ayrıca kırtasiyeciliğin fazla olduğu ve istinabe yapan mahkemenin iş yükünü arttırdığı da bir gerçektir. Yargılama yapılırken mümkün olduğunca daha dikkatli olmak ve hata oranını sıfıra indirmek gerekmektedir. İşte bu sebeplerden ötürü kanun koyucu Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi kurumunu kabul etmiştir.³⁶⁷ Bunun sebebi, yargılamanın her aşamasının dosyayı en iyi bilen mahkeme, yani kendi mahkemesi tarafından yapılmasıdır, bu sayede hata ihtimalini en aza indirmek mümkün olmaktadır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla istinabe kurumunun bütün olumsuz sonuçları ortadan kalkacaktır. İstinabede, başka bir mahkeme görevlendirilir ve istenilen yargılama faaliyetini bu mahkeme icra eder. Bir işlemi kendi mahkemesinin yapması ile davayı başından beri takip etmemiş, elindeki evraklarla sınırlı olarak bilgi sahibi olmuş başka bir mahkemenin yapması arasında nitelik olarak oldukça fark vardır. Yine, istinabe kurumu emek ve zaman kaybıdır. İstinabe evrakının beklenmesi, yazışmaların yapılması, posta işlemleri hep yargılamayı uzatan faktörlerdir. Oysa Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla dinleme yapıldığında bu olumsuz etmenlerin hiçbiri olmayacaktır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, her yönüyle istinabeden çok daha gelişmiş bir kurumdur ve istinabenin getirdiği birçok sakıncayı önlemektedir.³⁶⁸

³⁶⁷ Tanrıver, a.g.e., s. 380

³⁶⁸ Tanrıver, a.g.e., s.380

SONUÇ

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, aslında teknolojinin bize sunduğu bir kolaylaştırıcı faktördür. Nasıl günlük hayatımızda tanıdıklarımızla görüntülü telefon konuşmaları yaparak iletişimi sağlıyorsak, Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi en yalın ve basit tanımıyla mahkemenin ilgilileriyle mahkeme arasında bağlantıyı kurmaya yarayan bir teknolojik sistemdir. Cep telefonlarımızdaki görüntülü konuşma programlarından teknik ve amaçsal anlamda hiçbir farkı yoktur.

Elektronik ortam, elektronik veri ve elektronik imza kavramları da belgelerin elektronik ortamdaki yansımalarının adli ve idari yargıda güvenilir ve kullanılabilir hale getirilmesinden başkaca bir şey değildir. Elektronik ortam denilen kurum, eskiden kullandığımız kâğıt ve kalemin yerini alan, veriyi ve belgeyi elektronik ortama nakletmeye ve elektronik ortamda arşivlemeye yarayan sistemdir. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi de bu kurumun bir parçası, unsurudur. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi en yalın ve basit tanımıyla mahkemenin ilgilileriyle mahkeme arasında bağlantıyı kurmaya yarayan bir teknolojik sistemdir.

Bu çalışmamızda öncelikle Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemini kapsayan elektronik ortandan, elektronik verilerden güvenli elektronik imzadan ve bu verilerin nasıl güvenilir hale getirildiğinden bahsettik. Ayrıca Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin tarihçesinden, ilk hangi ülkelerde ne şekilde ortaya çıktığından, nasıl geliştirildiğinden bahsettik. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'nin hukukumuzda girmesiyle hukuk sistemimizde yıllarca gelişmiş, benimsenmiş olan adil yargılanma hakkı, doğrudanlık ilkesi, usul ekonomisi ilkesi, hukuki dinlenilme hakkı gibi ilkelerle olan ilişkisi, bu ilkelerin gerçekleşmesindeki katkısı ve bu ilkeleri kolaylaştırıcı işlevi olduğunu, ilkeleri de açıklamak ve yorumlamak suretiyle irdeledik.

Çalışmamızda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla medeni yargılama hukukunda duruşma icrasının yok denecek kadar az uygulandığını gördük.

Bunun sebebi öncelikle, ceza yargılamasında olduğu gibi medeni yargılamada Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşma icrasını kolaylaştırır kanuni bir düzenleme olmamasıdır. İlgili madde hükmünde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sisteminin uygulanması birçok şarta bağlanmış; her iki tarafın ve hâkimin ortak rızaları olmadan uygulanamayacağı şeklinde düzenlenmiştir. Bu şartların hep birlikte sağlanması uygulamada pek mümkün olmamaktadır. Yine ülke genelinde ceza mahkemelerinde olduğu kadar hukuk mahkemelerinde teknik altyapı mevcut değildir.

Çalışmamızda istinaf kararları başlıklı bölümümüzde de görüleceği üzere, tarafların Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi talebi, ilgili mahkemenin teknik altyapısı olmadığı gerekçesiyle de reddedilebilmiştir.

Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşma icrası, hukuk mahkemelerinde de sıklıkla kullanılmalıdır. Bu sistemin, mevcut yargılamayı ne kadar hızlandırdığı, hızlandırırken birçok usul ekonomisi ilkesini de gerçekleştirdiği ve sonuç olarak adil bir yargılama zemini oluşturduğu aşikârdır. İlgili kurumun sisteme dâhil edilebilmesi için öncelikle mevzuatta, kurumun uygulanmasını kolaylaştırıcı düzenlemeler getirilmelidir. Kanunda, birçok kişinin rızasının aranması şartı kaldırılmalı, uygun görüldüğü takdirde tıpkı bir keşif talebi yahut tanık delili gibi bu kurumun uygulanması için de hâkimin takdiri yeterli olmalıdır. Ayrıca tıpkı ceza muhakemesinde olduğu gibi, hukuk muhakemesinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi'ni düzenleyen ayrı ve müstakil bir yönetmelik çıkarılmalıdır. Hukuk muhakemesinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemini düzenleyen ve açıklayan ayrı bir yönetmelik dahi yoktur. Aksine olmayan ve ortak hususlarda ceza muhakemesindeki yönetmeliğin hukukta da uygulanabileceği söylene de, iki hukuk dalı birbirinden oldukça farklı ve sùjeleri de bir o kadar başkadır. Ceza yargılamasındaki sanığın sorgusu, yakalaması, hazır edilmesi gibi kavramlar hukuk yargılamasında bulunmayan uzak kavramlardır. Bu durum da her iki hukuk dalına aynı yönetmeliğin uygulanması ve kıyas yapılmasını zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak ya hukuk yargılamasında kafadaki soruları giderecek ve yol gösterici bir müstakil yönetmelik çıkartılmalı ya da mevcut yönetmeliğin kapsamı genişletilerek her iki hukuk dalını da kapsayacak ortak hükümler konmalıdır.

Mevzuattaki düzenlemenin yanı sıra hukuk mahkemelerinde Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşma icrasının sağlanabilmesi için gerekli alt yapının da oluşturulması amacıyla gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Günümüz teknolojisinde teknik altyapı yokluğu gerekçesiyle tarafların Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi talebi reddedilmemelidir.

Özellikle mahkemelerdeki iş yükü ve dosya sayısı göz önüne alındığında, yargılamanın hızlı sonuçlandırılması, eksikliklerin aynı gün ara verilmeden giderilmesi, adaletin zamanında tecelli etmesi, taraflardaki ve toplumdaki ‘‘adalet yerini buldu’’ algısının zedelenmemesi çok önemlidir.

Ülkemiz birçok açıdan olduğu gibi yargılama ve hukuki açıdan da gelişmekte olan ve sistemini henüz oturtamamış bir ülkedir. Gerek toplumsal ve sosyolojik sorunlar sebebiyle uyuşmazlıkların çokluğu, gerek toplumdaki iletişim becerileri ve sorun çözme potansiyelinin azlığı gerekse de mevcut hâkim savcı sayısının yetersiz olması sonucu şikâyetler ve dosya sayısı her geçen gün artmakta, bu sayıyı düşürmek için çeşitli yöntemler denenmekte, ne yazık ki bu yöntemler kalıcı bir çözüm sunmamaktadır. Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi vasıtasıyla duruşma icrası için gerekli teknik ve hukuki düzenlemeler sağlanır ve hayata geçirilirse, birçok uyuşmazlığın en kısa sürede sonuçlanacağı ve yargıya etkinlik getireceği kanaatindeyiz. Bir hukuk sisteminin dayandığı temel ilkelere uygun kanun maddeleri ve mevzuat düzenlemeleri hazırlamak yeterli değildir; önemli olan bu idealleri gerçekleştirecek somut araçları sağlamaktır. Örneğin kanun maddesinde; duruşmalar adil yargılama hakkı gözetilerek icra edilir, şeklinde bir hüküm koymak yeterli değildir; adil yargılanma hakkını sağlayıcı somut adımlar atmak gerekir. İşte Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi de bu somut araçlardan biridir.

KAYNAKÇA

Acar, A.E. (2013). Medeni Muhakeme Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Niteliği, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Acar, S. ve Gürsoy, H. (2012). Türkiye Mahkemelerinde Sesli Görüntülü Kayıt Ve Video Konferans Sistemi Uygulamasına Geçiş. Ceza Mahkemeleri Örneği Ankara Barosu Dergisi, (4) 2012.

Akcan, R. (1999). Usul Kurallarına Aykırılığa Dayanan Temyiz Nedenleri, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Akkan, M., (2015) Medeni Usul Hukukunda Tanığa Soru Kağıdı Gönderilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 555-609

Aktepe-Artık, S. (2014). AİHS Ve AİHM Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı. 1.Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Altıparmak, C. (2006). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Madde Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları. TBB Dergisi, (63).

Arslan, A.S. (2012). Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması Ve Doğrudanlık İlkesi. Ankara: Adalet Yayınevi.

Arslan, R. v.d., (2018). Medeni Usul Hukuku. 4.baskı, Ankara

Atalı, M., Ermenek, İ., Erdoğan, E., (2018) Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara: Yetkin yayınları

Baştürk, İ. (2014). Adil Yargılanma Hakkının Korunmasında Hâkim Ve Savcı Eğitiminin Rolü. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(1).

Baygöl, N. (2008). Aleniyet İlkesi. Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan.

Bilge Umar, (2014). Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara: Yetkin yayınevi

Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik, 6/08/2015 tarih ve 29437 sayılı RG

Centel, Z. (2006). Ceza Muhakemesi Hukuku. 4.Baskı. İstanbul.

Çelik, A. (2008). Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı. Adalet Dergisi, (30).

Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği, 5.08.2017 tarih ve 30145 Sayılı Resmi Gazete,

Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik(Madde 6), Resmi Gazete, sayı 28060.

Çınar, U. S. (1998). Temel Hakları Koruma Yöntemlerinden Biri Olarak Hak Arama Hürriyeti. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Dönmezer, S. D. (2008). Adil Yargılanma Hakkı Üzerine Notlar. Cilt 1. Ankara: YKY.

Ege, Ö. (2014). Medeni Usul Hukukunda Keşif. Ankara: Seçkin Yayınları, 13. Elektronik İmza Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 06/01/2005 tarih ve 25692 sayılı Resmi Gazete,

Elektronik İmza Kanunu, 5070 sayılı, 15/01/2004 tarih ve 25355 sayılı Resmi Gazete

Eralp, Ö. (1997). Adil Yargılanma Hakkının Boyutları. Çağdaş Hukuk Dergisi.

Ercan, İ. (2015). Medeni Usul Hukuku. 3.Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 8.

Ertanhan, M. (2005). Medeni Yargılama Hukukunda Tanık Ve Tanıklık. Ankara: Seçkin Yayınları.

Ertugut, M. (2004). Elektronik İmza Kanunu Bakımından E-Belge Ve E-İmza. Bankacılar Dergisi, (48).

European Council, (2014). CEPEJ Studies No 20, European Judicial System Efficiency And Quality Of Justice. (2012 Bilgileri).

Gayretli-Aydın, S. (2017). Medeni Yargılama Hukukunda Ses Ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaya Katılma.

Gilles, P. (2002). Sanal Yargılamanın Geleneksel Usulü İlkelere Uygunluğu. M.

Ertugut (Çevirmen), Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu 21-22 Mayıs 2001, İzmir.

Gölcüklü, F. Ve Gözübüyük, Ş. (1998). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulaması. 2.Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.

Gölcüklü, F. Ve Gözübüyük, Ş. (2002). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulanması. Ankara: Turhan Kitabevi.

Gölcüklü, F. Ve Gözübüyük, Ş. (2003). AİHS Ve Uygulaması. Ankara: Turhan Kitabevi.

Görgün, Ş. Ve Kodakoğlu, M. (2012). Medeni Usul Hukuku. 2.Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.

Gözübüyük, Ş. (2001). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. Ankara: TBMM Kültür Sanat Ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 89.

HGK 20.11.1996, E. 1996/2-684, K. 1996/ 814.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği, Resmi Gazete, sayı 28253.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu.

Kale, S. Ses Ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma İcrası, Makale, s.141-155, Medeni Usul Ve İcra- İflas Hukuku Dergisi, Cilt 9, Sayı 25, Legal Yayıncılık, Eylül 2013.

Karşlı, A. (2012). Medeni Muhakeme Hukuku. 3.Baskı. İstanbul: Alternatif Yayınevi, 293.

Karşlı, A., Gürsul, F. Ve Kartal, E. (2009). Nitel Araştırma, Avukatların Ulusal Yargı Ağı Projesi Uygulama Yazılımına İlişkin Görüşleri. Legal Hukuk Dergisi, (82), 3129.

Kartal, B. (2003/26-27 Eylül). Türkiye’de Adil Yargılanma Hakkı. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Ve Adil Yargılanma Hakkı Sempozyumu, Ankara.

Kaya, A. Ve Güneş, M. (2013). Ulusal Yargı Ağı Projesi Açık Öğretim Kitapları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 4-5.

Koparan, R. (2002). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Işığında Adil Yargılanma Hakkı. Adalet Dergisi, (12).

Kuru, B. İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku (Ders Kitabı), Yetkin Yayınları, Ekim

Kurt, N. (2008). Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğrudanlık İlkesi. Bilge Öztan’a Armağan, Ankara.

Kurt Konca, N. Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi, Ankara: Adalet Yayınevi, Temmuz 2009.

Kurt Konca, N. Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması, Medeni Usul Ve İcra İflas Hukuku Toplantısı, Hukuk Fakültesi Dergisi Mihbir Özel Sayısı.

Kurt Konca, N. Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Medeni Usul Ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı XII, HMK Çerçevesinde Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler, Cilt 4, Sayı 2, 2014.

Meriç, N. Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Ankara: Yetkin Yayınları, 2011.

Miklos, K. And Zoltan, N. (2012). Electronic Technology And Civil Procedure New Paths To Justice From Around The World, 266.

Muşul, T. (2012). Medeni Usul Hukuku. 3.Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi, 276.

Odabaş, Ç. (2004). Stratejik Yönetim Ve E-Devlet. Sayıştay Dergisi, (55).

Oğlakçioğlu, O. (2008). Medeni Usul Hukuku Yönünden Elektronik Adli İletişim. Yayın No:45. İzmir: Güncel Hukuk Yayınları.

Ölmez, M.Y. Ve Aktel, M. (2016). Küreselleşme Bağlamında Elektronik Devlet Uygulamaları Ve Ulusal Yargı Ağı Projesi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Önen, E. (1979). Medeni Yargılama Hukuku. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Özdemir, O., Ceza Muhakemesinde Yakalama Tedbiri ve Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemi Uygulaması, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

Özekes, M. (2003). Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı. Ankara: Yetkin Yayınları, 56.

Öztürk, H. Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi, T.C Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medeni Usul Ve İcra İflas Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı, Dönem Projesi, Ankara,2006.

Pekcanitez, H., Taş Korkmaz, H., Meriç, N., Hukuk Muhakemeleri Kanunu İlgili Mevzuat, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.

Pekcanitez, H. (1997). Medeni Yargıda Adil Yargılanma. İzmir Barosu Dergisi, (2).

Pekcanitez, H. (2000). Hukuki Dinlenilme Hakkı. Seyfullah Edise Armağan, İzmir.

Pekcanitez, H. (2016). Makaleler. 1. Cilt, İstanbul: Onikilevha Yayınları.

Pekcanitez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2015). Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı. 3.Baskı. Ankara: Yetkin Kitabevi,

Pekcanitez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2017). Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 5.bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Pekcanitez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2019). Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 7.bası, İstanbul: On iki levha yayınları

Rüzgaresen, C. (2013). Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi. Ankara: Yetkin Yayınları.

Sağiroğlu, Ş. Ve Alkan, M. (2005). Her Yönüyle E-İmza. Ankara: Grafiker Yayınları.

Gayretli Aydın, S. The Agreement On Trade-Related Aspects Of Intellectual Property Rights (Trips) Effect On Clean Energy Technology Transfer, Legal, 2018 Nisan, 1. Baskı.

Sevük-Yokuş, H. (2004). Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi. Çetin Özek'e Armağan, İstanbul.

T.C. Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, (2012). Sesli Ve Görüntülü Bilişim Sistemi Kullanım Kılavuzu.

Taşdelen Ayvaz, S. Aydın, R. Yılmaz, E. Medeni Usul Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.

T.C. Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Ulusal Yargı Ağı Projesi Bilişim, 36.

T.C. Adalet Bakanlığı, Ulusal Yargı Ağı Projesi El Kitapçığı, (2011).

Tamer, F.A. Ve Kaplan, E. Çev. (2000). Uluslar Arası Af Örgütü, “Adil Yargılanma Hakkı”. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tanrıver, S., Hukuk Yargısı (Medenî Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı, TBB Dergisi, Sayı 53, 2004.

Tanrıver, S. (2016). Medeni Usul Hukuku. Cilt: 1, Ankara: Yetkin Yayınları.

Tanrıver, S. Ve Arslan, R. (2001). Yargı Örgütü Hukuku. 2.Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 180.

Taşkın, A. (2004). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılanma Hakkı. Adalet Dergisi, (19), 56.

Tezcan, D., Erdem, M.R. Ve Sancaktar, O. (2004). AİHS Işığında, Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Uçmaz, M. (2009). Türkiye'de Sayısal İmza Ve Adalet Bakanlığında E-İmza Kullanımının Değerlendirilmesi. AKÜ Fen Bilimleri Dergisi, 9(2), 57.

uyap.gov.tr

Ünal, Ş. (2001). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri. Ankara: TBMM Yayınları, 165.

Üstündağ, A. (1997). Medeni Yargılama Hukuku. 6.Baskı. Cilt 1-2. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yargı Reformu Stratejisi, Mayıs 2019.

Yardım, M. E. (2013). Medeni Usul Hukuku Çerçevesinde Güvenli Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Niteliği Ve Unsurları. Prof. Dr. Mustafa Dural'a Armağan, 1290.

Yıldırım, A. Ve Yıldırım, D. (2009). Medeni Usul Hukuku Esasları. 7.Baskı. İstanbul: Beta Yayınevi.

Yıldırım, G. (2004). Adil Yargılanma Hakkı, AİHS Madde 6. Adalet Dergisi, (19), 80.

Yılmaz, E. (2013). Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi. 2.Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.

Yılmaz, E. (2014). Makaleler. 2.Cilt, Ankara, 1544.

13. HD, 26.3.1992, 2432/2924, YKD 1992/6, S. 895-896.

2. HD, 02.06.2014, E. 2013/26880, K. 2014/12185.

2. HD, 17.10.2012, E. 2012/5455, K. 2012/24907.

20 Eylül 2011 Tarih Ve 28060 Sayılı Resmi Gazete.

3. HD, 03.07.2014, E. 2014/5789, K. 2014/10954.

3. HD, 18.10.2012, E. 2012/14676, K. 2012/22002

4. HD, 29.11.2011, E. 2010/11075, K.2011/12684.

18.11.2015 tarih ve 2013/2653 başvuru numaralı Erdal Korkmaz ve Diğerleri Kararı,

<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar> (22.10.2017)